

N

n n.f. e n.m. Quatorzena letra de l'alfabet (èna).
n Simbòle de nano.
N Simbòle de l'azòte.
N Simbòle dau newton.
N Nòrd.
N Ensemble dei nombres entiers naturals, zèro comprés.
N* Ensemble dei nombres entiers naturals, en defoara dau zèro.
Na Simbòle dau sòdi.
na abrev. Abreviacion de dòna, emplegada coma particula onorifica: *Na Tibors*.
nabab n.m. 1. Dins l'Índia musulmana, governaire ò grand oficièr de la cort dei emperaires mongòls. 2. Òme ric que fa vèire la sieu opulença.
nabatean, a adj. Relatiu ai Nabateans. Var.: **nabateu**.
nabateu, ea adj. Nabatean.
nabí n.m. (mòt ebreu) 1. Profeta ebreu. 2. Artista qu'èra membre d'un grope postimpressionista de la fin dau s. XIX^a.
nabuchodonosòr n.m. Gròssa botilha de champanha d'una contenença de 20 botilhas ordinari.
nacarat n.m. (lit.) Roge clar dei rebats nacrats.
nacèla n.f. Navicèla. Sin.: **naviòu**.
nacion n.f. 1. Granda comunautat umana, lo mai sovent installada sus un meme territòri e que possedisce una unitat istorica, lingüistica, culturala, economica pauc ò pron foarta. 2. (dr.) Comunautat politica distinta dei individús que la compàon e titulari de la sobeiranitat: *La nacion occitana*. ◆ pl. Dins l'Escuritura santa, nom donat ai pòbles infideus e idolatras.
nacional, a adj. 1. Relatiu à una nacion; que li apartèn: *Imne nacional*. 2. Qu'interessa l'ensèm d'un país (per op. à *regional, local*). ◇ *Rota nacionala* ò *nacionala*, n.f.: Rota que l'Estat fa e entretèn. Var.: **nacionau**.
nacionalisacion (-izacion) n.f. Transferiment à la collectivitats de la propietat d'un mejans de produccion qu'apartèn ò de particulars, per que poasque mai ben servir l'interès public ò assegurar l'independença de l'Estat e empachar la realisacion de beneficis privats dins d'activitats donadi ò sancionar lu proprietaris per lu sieus actes passats.
nacionalisar (-izar) vt. Procedir à la nacionalisacion de.
nacionalisme n.m. 1. Doctrina qu'afirma la preeminença de l'interès de la nacion per rapoart ai interès dei gropes, dei classas, dei individús que la constituïsson. 2. Estacament à la nacion, ai sieu valors: *Lo nacionalisme catalan*. 3. Movement politic

d'individús que voàlon impauar la predominança de la sieu nacion dins toi lu camps: *Lo nacionalisme francés*.

nacionalista adj. e n. Qu'apartèn au nacionalisme; partidari dau nacionalisme.

nacionalitat n.f. 1. Apartenença juridica d'una persona à la populacion d'un Estat. 2. Estat, condicion d'un pòble constituit en còrs de nacion; aquesta nacion. 3. Gropament d'individús d'una mema origina ò que compartisson una istòria e de tradicions comuni, sensa èstre constituit en Estat.

nacionalsocialisme n.m. Doctrina nacionalista, racista, expauada per Adolf Hitler dins *Mein Kampf* (1923-1924) e que fuguèt l'ideologia de l'Alemanha hitleriana (1933-1945). Sin.: **nazisme**.

nacionalsocialista adj. e n. Dau nacionalsocialisme. Sin.: **nazi**.

nacionau, ala adj. Nacional.

nacra n.f. Substança dura, irisada, rica en calcari, que d'unu molluscs produon, au dedintre de la sieu gruèlha e que s'emplega en tabletaria e en joielaria.

nacrar vt. Revestir de nacra; donar l'aspècte de la nacra à.

nacrat, ada adj. Revestit de nacra; qu'a l'aspècte de la nacra.

nada n.f. (mar.) Espatla d'un vaisseau partent de la ròda de proa en sostenent lo poant de proa.

nada n.f. Deneda, denedatge, nadatge.

nadadoira n.f. Bacin artificial destinat à la practica dei esports nautics. *Nadadoira olimpica*. Sin.: **piscina**.

nadaire, airtz n. Denedaire.

nadar vi. Denedar.

nadarèla n.f. Membre ò apendici larg e plat que permete la deneda de mantu animaus aiguèstres (peis, tartugas, cetaceus, etc.) Sin.: **ala**.

nadatge n.m. Nada.

nadir n.m. Ponch de l'esfèra celèsta representatiu de la direccion verticala descendenta dins un luèc donat (per op. à *zenit*).

nadiral, a adj. Relatiu au nadir. Var.: **nadirau**.

nadirau, ala adj. Nadiral.

nadon n.m. Embrion. ◆ pl. Aumentacion d'un tropeu per li naissenças annuali.

naevocarcinòma n.m. (patol.) Melanòma malin. Var.: **nevocarcinòma**. Sin.: **melanocarcinòma**.

naevus n.m. Mauformacion de la pèu en forma de taca ò de tumor. Var.: **nevus**.

nafa n.f. (de l'ar. *nafhe*, parfum) Aiga noirida de flors de portegalier. Var.: **nanfa**. Sin.: **aiga nafa**.

nafradura n.f. Ferida.

nafrar vt. Ferir, macar.

nafta n.m. 1. (vièlh) Petròli. 2. Mesclum de liquides inflamables que resúlton de la descomposicion per pirogeneracion dei matèrias organiqui. 3. Distillat de petròli, intermediari entre l'essença e lo querosène.

naftacène n.m. Idrocarbure aromatic C₁₈ H₁₂ format de quatre nucleus benzenics estacats.

naftalène n.m. Idrocarbure aromatic C₁₀H₈, format de doi nucleus benzenics jonchs, constituent principal de la naftalina.

naftalenic, a adj. Naftatic.

naftalina n.f. Naftalène impur dau comèrci, emplegat còntra li arnas.

naftalita n.f. Explosiu que contèn de nitrat d'ammòni.

naftatic, a adj. Relatiu à la naftalina. Var.: **naftalenic**.

naftazolina n.f. Vasoconstrictor emplegat per descongestionar li mucoas nasala ò oculària.

nagari n.m. Devanagari.

nai n.m. Fòssa plena d'aiga dont si fa naiar lo cànebe e lo lin.

naiada n.f. 1. Ninfa dei ribieras, dei foants, dei rius. 2. Planta monocotiledonea d'aiga doça expandida en Euròpa centrala.

naiar vt. Isolar li fibras (dau cànebe, dau lin) per maceracion. Sin.: **aigar**.

naiatge n.m. Accion de naiar (lo cànebe, lo lin).

nairà n.m. Unitat monetària principala dau Nigèria.

naissedor, airtz adj. 1. Qu'es encara à nàisser. 2. Relatiu à la naissença.

naissedura n.f. Panarís, batedís.

naissença n.f. 1. Començament de la vida independenta per un èstre vivent, au sortir de l'organisme mairal. ◇ *Acte de naissença*: Acte de l'estat civil dreïçat immediatament après la declaracion de naissença, e que fa la pròva de la naissença. ◇ *Regulacion dei naissenças*: Limitacion dau nombre de naissenças per lo biais de la contracepcion. ◇ *De naissença*: D'un biais congenital. Sin.: **dau breç**. ◇ *Donar naissença à*: Metre au monde. Sin.: **congrear**. 2. *Naissença dobla, tripla, etc.*: Naissença de gemesus, de triplats, etc. 3. Enfant que naisse: *S'aspèra una naissença dins aquela familha*. 4. Luèc dont quauqua ren comença, partic. una part dau còrs. 5. Moment que quauqua ren comença: *La naissença dau jorn*. 6. Fach per quauqua ren d'aparèisser, de començar: *La naissença d'una idea*. Sin.: **espelida, espeliment, origina, començament**.

naissent, a adj. Que naisse, que comença d'èstre, de parèisser. Sin.: **noveu**.

nàisser vi. 1. Venir au monde. ◇ *Èstre naissut per*: Aver d'aptitudas especiali per. ◇ *Far nàisser*: Pronvocar, produrre. 2. Començar à existir, à si manifestar. 3. Aver la siéu origina, en parlant d'un cors d'aiga.

naissut, uda adj. (en composicion) 1. *Bòrni-naissut*: Bòrni de naissença. 2. *Ben naissut*: D'una familha, nòbla, onorabla.

naja n.f. Còbra.

namibian, a adj. Originari ò estatjant de Namíbia.

n'amont adv. Damont (en amont).

nan, a adj. e n. Que la siéu talha es totplen inferiora à la mejana. Contr.: **gigant**. ◆ adj. *Estela nana*: Estela de foarta densitat e de luminositat relativament debla.

nana n.f. Maigrand, mameta.

nancean, a adj. e n. Originari ò estatjant de Nanci.

mandó n.m. Auceu corrèire dei Pampas d'Amèrica miègjornala, vesin de l'estruci.

nanet n.m. Persona mai que pichona.

nanfa n.f. Aiga noirida de flors de portegalier. Var.: nafa.

nanisme n.m. Ensèm dei caractèrs que presènton lu nans.

nanocefal(e), a adj. e n. Que presenta una tèsta foarça reducha.

nanocefalia n.f. Estat dei nanocefales.

nanoelectronica n.f. Tecnologia de la fabricacion dei malhums integrats que la dimension dei sieus elements si mesura en nanomètres.

nanofarad n.m. Un milarden de farad.

nanomalìa n.f. Mauformacion dei nanomèls.

nanomèl, a adj. e n. Provedit d'un ò de mantu membres foarça reduchs. Var.: **nanomeu**.

nanomètre n.m. Unitat de mesura equivalent à un miliard de mètre.

nanomeu, èla adj. e n.. Nanomèl.

nanoret n.f. Ret informatica locala formada d'un microcomputador central e d'autres religats entre elu.

nanoseconda n.f. Un milarden de secondas.

nanquin n.m. (de *Nankin*) Teissut de coton, jaune camoç, qu'à l'origina si fabricava à Nanquin.

nansa n.f. Nassa.

nansoc n.m. (mòt indí) Teissut leugier de coton, d'aspècte sedós, emplegat en linjaria.

nantés, a adj. e n. Originari ò estatjant de Nantas.

nantiment n.m. Procediment que permete à un creancier d'aver en garantida un objècte dau debitor, fins au remborsament d'un deute. Sin.: **penhe**.

nantir vt. (*nantissi*) Faire un nantiment.

naos n.m. (gr.) (arqueol.) 1. Sala centrala dau temple, dont èra plaçada l'estàtua dau dieu. Sin.: **cella**. 2. Dins l'Egipte dei faraons, edicule de boasc ò de pèira au coar dau temple, dont si metia l'estàtua dau dieu.

napa n.f. *Napa de turc*: Espiga de gran turc.

napalm n.m. (quim.) 1. Agent gelificant inicialment constituït de palmitat e de sòdi. 2. Essença gelificada au mejan dau produch precedent. *Bomba au napalm*: Bomba m'una envolopa foarça fina que contèn de napalm, foarça en usança tre la fin de la 2ª guèrra mondiala, en Corea e au Viet-Nam.

napel n.m. Varietat d'aconit.

napoleon n.m. Pèça d'aur francesa de 20 Francs, demorada en usatge fins à la Promiera Guèrra mondiala.

napoleonian, a adj. Relatiu à Napoleon Ier, à la siéu descendença. Var.: **napoleonenc**.

napoleonenc, a adj. Napoleonian.

napolitan, a adj. e n. De Nàpols.

narbon n.m. (zool.) Pichin mamifèr, abondós en Euròpa, en Amèrica, etc., caracterisat per un còrs oblòng, un pelatge ras, negre ò gris argentat, un morre alongat, d'uèlhs foarça pichins, una audida e un odorat

desvolopats, de membres anteriors robustes, dei mans largui, de pauma nuda, dei dets provedits d'onglas talhanti, e que viu sota tèrra, en se noirissent d'insèctes, de vèrps, de larvas, considerat à l'encòup coma utile e coma nociu per li culturas. Sin.: **darbon**. Sin.: **tarpa**.

narbonar vi. Farfolhar lo soal coma un narbon.

narbonés n.m. Vent ponentés que bofa sus Lengadòc e Provença. Sin.: **ponent**.

narbonés, a adj. e n. Originari ò estatjant de Narbona.

narboniera n.f. 1. Luèc d'abitacion dau narbon. 2. Amolonament de tèrra que lo narbon fa quora cava la sieu abitacion. Sin.: **darboniera**.

narbosier n.m. Arboç. Var.: **nerbocier, nerbosier**.

narceïna n.f. (quim.) Un dei alcaloïdes de l'òpi.

narçís n.m. Narcisse.

narcisse n.m. 1. Èrba vivaça e bulboa, dei fuèlhas lòngui, dai flors printanieri blanqui (narcisse dei poetas) ò jauni (jonquilha). (Familha dei amarillidaceas). Var.: **narçís**. Sin.: **tulipan dei prats**. 2. (lit.) Òme amorós dau pròpri imatge.

narcissic, a adj. Relatiu au narcissisme; pertocat de narcissisme.

narcissisme n.m. 1. Admiracion de la pròpria persona; atencion exclusiva portada à la pròpria persona. 2. (psican.) Investiment de la libido sobre lo ieu, que la pulsion sexuala pilha coma objècte.

narcoanalisi n.f. Tecnica d'investigacion psicologica que la sieu tòca es de faire tornar sortir de sovenirs denembrats per l'injeccion intravenosa d'un ipnotic que fa bassa la vigilança.

narcoanalitic, a adj. Qu'apartèn à la narcoanalisi; que li si rapoarta.

narcobiòsi n.f. Diminucion de l'activitat cellulària en general.

narcobiotic, a adj. Accion narcobiotica: Accion de la narcobiòsi provocada per de substànças neuroplegiqui.

narcodiagnostic n.m. Diagnostic fach à partir de la narcoanalisi.

narcodòlar n.m. Dòlar utilizat dins lo tràfegue dei narcotics. ◆ pl. Profièchs realizats per lu trafegaires de narcotics.

narcoïpnòsi n.f. Suggestion ipnotica pendant lo soam provocat au mejan d'una substànça ipnogèna.

narcolepsia n.f. (med.) Tendença irreversible à s'endurmir, cabussada brusca e patologica dins lo soam.

narcoleptic, a adj. e n.m. Relatiu à la narcolepsia; pertocat de narcolepsia.

narcomania n.f. Tendança patologica à abusar dei somnifèrs.

narcopsicanalisi n.f. Narcoanalisi practicada dins una tòca terapeutica.

narcòsi n.f. Soam provocat artificialament au mejan d'agents medicamentós. Sin.: **anestesia generala**.

narcosintèsi n.f. Psicoterapia fondada sobre la narcoanalisi, en emplegant lu elements qu'an permés de recampar e que perméon d'establir una relacion entre

una situacion patologica e lu sieus elements determinants.

narcosòl n.m. Medicament anestesic.

narcoterapia n.f. subst. Tractament per lo quau si mantèn lo pacient dins un soam provocat artificialament e pendent una durada donada per tractar d'uni afecions mentali. Syn.: **cura de soam**.

narcotrafec n.m. Trafec de dròga. Var.: **narcotràfegue**.

narcotrafegaire, airtiz n. Persona que fa de trafec de dròga.

narcotràfegue n.m. Narcotrafec.

narcòsi n.f. Soam artificial obtengut per administracion de medicaments.

narcotic, a adj. e n.m. Si di d'una substànça que fa durmir.

narcotina n.f. (quim.) Un dei alcaloïdes de l'òpi.

nardo n.m. 1. Graminea aromatica, comuna dins lu prats. 2. Nom comun donat à divers plantas odorifèri (lavanda, alhet, etc.). 3. Parfum extrach d'uni valerianaceas.

narga n.;f. Mesprètz, desfida, trufaria, menchonaria.

nargar vt. 1. Regarjar embé insolença, superioritat. 2. Bravar, mespresar: *Nargar lo perilh*. Sin.: **desfidar, bravejar**.

nargós, oa adj. Motriós (it.).

narilha n.f. Nharra.

narracion n.f. 1. Racònte, expauat detalhat d'una seguida de fachs. 2. (espec.) Exercici d'escòla que consistisse à faire un racònte à partir d'un subjècte donat.

narrar vt. Expauar dins lo detalh, faire conóisser per un racònte. Sin.: **cuntar**.

narratiu, iva adj. Que relèva de la narracion.

narrator, tritz n. Persona que narra, que fa un racònte. Sin.: **cuntaire**.

narrejaire, airtiz n. Que parla dau nas.

narrejar vi. Parlar dau nas.

narval n.m. Unicòrn de mar.

narvelós, oa adj. 1. Qu'a de narveu au nas. Sin.: **manjanarveu, fotisson**. ◆ (fig.) *Si sentir narvelós*: Si sentir vergonhós, confús en seguida d'una error. 2. Enfant jove sobretot que si dona d'àrias d'importança. Var.: **narveu**. 3. (veter.) Que sofrisse de narveu.

narveu n.m. 1. Secrecion dei mucoas dau nas. 2. (veter.) Malautia contagiosa dau cavau e de l'ae, sovent mortala, transmissibla à l'òme e deuguda à un bacille que provòca d'ulceracions dei fòssas nasali. ◆ n. Enfant jove sobretot que si dona d'àrias d'importança. Var.: **narvelós**.

nas n.m. 1. Part salhenta de la cara, entre la boca e lo front, sèti de l'organe de l'odorat: *Nas drech, nas aquilin*. ◆ *Nas esquizat*: Nas camús. Sin.: **nas cairat**. ◆ *Nas revertegat*: Nas que la sieu poncha es un pauc vèrs l'aut. Sin.: **nas recauquilha**. ◆ *À vista de nas*: Aproximativament. ◆ (fam.) *Aver un còup dins lo nas*: Èstre empegat. ◆ *Si manjar lo nas*: si garrolhar. ◆ *Pam de nas*: Gèst per si garçar de quauqu'un en metent l'extremitat dau gròs det sus la poncha dau nas mé la man

dubèrta e lu dets escartats. ◇ *Nas en cartapista*: Nas faus. 2. Morre d'unu mamifèrs. 3. Olorat: *Aqueu can a de nas*. ◇ (fig.) *Aver de nas, aver lo nas fin*: Aver d'intuicion, de perspicacitat. Sin.: **sentida, estern**. ◇ (fam.) *Aver quauqu'un dins lo nas*: Non lo suportar. 4. Cara, tèsta. ◇ *Si trovar nas à nas mé quauqu'un*: Si trovar just en façà; rescontrar d'azard. Sin.: **nas e nas**. ◇ *Au nas e à la barba de quauqu'un*: Davant una persona, sensa que poasque reagir. ◇ *Passar sota lo nas de quauqu'un*: Li escapar. ◇ (fig.) *Si rompre lo nas*: Trovar la poarta barrada. ◇ (fam.) *Ficar, metre lo sieu nas dapertot*: Èstre totplen curiós. Sin.: **faire lo ficanàs**. ◇ (fam.) *Mostrar lo bot (la poncha) dau nas*: Aparéisser, si mostrar à pena; desvelar li sieu intencions. Sin.: **nasejar**. 5. Avant d'un avion ò d'una fusada. ◇ *Picar dau nas*: Davalar rapidament, en parlant d'un avion. ◇ *Picar dau nas en tèrra*: Morrejar. ◇ (mar.) Proa. ◇ (tecn.) Part salhenta d'uni pèças.

nasada n.f. Pichin còup donat sus lo nas.

nasal, a adj. 1. Dau nas; relatiu au nas. ◇ *Fòssas nasali*: Cavitats dau nas dont l'ària penètra per li nharras denant de passar dins lu paumons. 2. (fon.) Si di d'un fonema que pendent la sieu articulacion lo vel dau palatz es abaissat, cen que permete à l'ària de s'escórrer, parcialament (vocalas nasali) ò totalament (consonantas), au travèrs dei fòssas nasali. Var.: **nasau**.

nasal n.m. Placa metallica plaçada sota lo davant d'un casco per aparar lo nas còtra un còup donat au mejan d'una arma. Var.: **nasau**.

nasalisacion (-izacion) n.f. (fon.) Accion de nasalisar un son; estat d'un son nasalizat.

nasalisar (-izar) vt. (fon.) Donar un timbre nasal à (una vocala, una consonanta).

nasalitat n.f. Caractèr nasal d'un son.

nasar vt. 1. Sentir, flairar. 2. Presar (de tabac).

nasard n.m. Juèc de mutacion de l'òrguena.

nasau, ala adj. e n. Nasal.

nasàs n.m. Gròs nas.

nasca n.f. Nom donat à divèrsi plantas asteraceas, espec. *inula elenium*. ◇ *Nasca enviscamosca*: Planta vivaça de la foarta odor canfrada, que si cuèrbe de flor jauni tot l'auton.

nasear vt. Olorar, flairar.

nasin n.m. Pichin nas.

nasitoart n.m. Creisson alenés. Sin.: **nasturci, naston, agret**.

nasolin n.m. Pichin nas.

nason n.m. Pichin nas.

nasòla n.f. (pop.) Gròs nas.

nassa n.f. 1. Mena de panier de vim ò de fil metallic per pilhar de peis. Var.: **nansa**. ◇ *Tombar dins la nassa*: Si laissar enganar. 2. Prada que se tròva au dessobre d'una massa d'aiga soterrana.

nassilhon n.m. Golet de nassa qu'empacha lo peis de tornar sortir.

nast n.m. 1. Olorat dau can. 2. Perspicacitat, discerniment.

nastesar vt. Sentir, descurbir mé perspicacitat.

naston n.m. Nasturci.

nasturci n.m. Autre nom dau *creisson alenés*. Sin.: **agret, nasitoart**.

nasut, uda adj. Qu'a un gròs nas.

nat, nada Participi passat dau vèrbo nàisser. Var.: **naissut, uda**. ◇ *Nat-moart*: Si di d'un enfant moart à la naissença. Sin.: **mortinós, morton**.

nata n.f. Flòta de suve d'una ret de pesca. Var.: **nateu**.

natal, a adj. Dont una persona es naissuda: *Lo país natal*. Var.: **natau**.

natalici n.m. (it.) Anniversari de la naissença.

natalista adj. Que tende à favorejar la natalitat.

natalitat n.f. Rapoart entre lo nombre de naissenças e aqueu dei abitants d'una region pendent un temps donat (*Lo taus de natalitat* exprimis lo nombre d'enfants naissuts per un grope mejan de 1000 abitants).

natatòri, òria adj. Que pertòca la deneda. ◇ *Vessiga natatòria*: Sac membranós emplit de gas present en lo còrs de mantu peis, per li permetre de si desplaçar en l'aiga à de niveus divèrs.

natau, ala adj. Natal.

nateu n.m. Nata.

nateu n.m. Raïç de posidònia.

natier, a n. Persona que fabrega ò que vende de natas.

natiu, iva adj. e n. Natiu de: Qu'es naissut à; originari de: *Es natiu de Niça, es un natiu de Niça*. ◆ adj. (lit.) 1. Qu'es de naissença, natural: *A de disposicions nativi per la música*. 2. (miner.) Si di d'un metal qu'existisse dins lo soal à l'estat non combinat.

nativisme n.m. (psicol.) Teoria d'après la quala l'espaci e lo temps son donats dins li sensacions e non aquistats per experiença. Contr.: **genetisme**.

nativista adj. e n. Dau nativisme.

nativitat n.f. Fèsta anniversària de la naissença de Jèsus Crist, de la Verge e de Joan lo Baptista. ◇ (M'una majuscula) Naissença de Jèsus; fèsta de Calenas.

natrolita n.f. Espècia minerala dau grope dei silicats, de formula $\text{Na}_2(\text{Al}_2\text{Si}_3\text{O}_{10})\cdot 2\text{H}_2\text{O}$, que pòu contenir de traças de calci e de potassi.

natremia n.f. Taus de sòdi en la sang.

natri n.m. Nom ancian dau sòdi.

natroalum n.m. Sulfat idratat natural d'alumini e de sòdi.

natrofilita n.f. Fosfat naturau de manganès, de sòdi, de fèrre e de liti.

natron n.m. Carbonat de sòdi idratat natural, que servia ai Egipcians per conservar li momias.

natronita n.f. Nitrat de sòdi abundant en Chile.

natruria n.f. Quantitat de sòdi contengut en li urinas.

natura n.f. 1. Ensèm dei èstres e dei cauas que constituïsson l'univèrs; monde fisic, realitat: *Li meravilhas de la natura*. ◇ *Li foarças de la natura*: Li foarças que sèmblon animar l'univèrs e que si manifèston en particulier dins lu fenomènes meteorologics (tempèstas, chavanoas, etc.), tellurics (erupcions

volcaniqui, terratremaols, etc.), etc. ◇ *Una foarça de la natura*: Una persona d'una granda foarça fisica ò morala. ◇ *Li votz de la natura*: Parts que sièrvon à generar, mai que tot tocant li femèlas. ◇ *De natura*: Originalament. 2. Ensèm dau monde fisic, en defoara de l'òme. 3. Ensèm de tot cen que, dins lo monde fisic, non pareisse coma transformat per l'òme: *Passar una setmana en plena natura*. ◇ *Dins la natura*: Dins un luèc indeterminat, ma luèh e d'accès dificile. ◇ 4. Ensèm dei lèis que sèmblon mantenir l'òrdre dei cauas e dei èstres: *La natura fa ren de bada*. ◇ *Còntra natura*: Qu'es retengut contrari à-n-aqueli lèis, en part. en parlant d'uni orientacions sexuali coma la zoofilia. ◇ *Vici còntre natura*: Perversitat sexuala coma la pedofilia. 5. Ensèm dei caractèrs fundamentals que definisson lu èstres. ◇ *Natura umana*: Ensèm dei caractèrs comuns à toi lu umans. ◇ *Forçar la natura*: Voler faire mai que cen que si pòu. 6. Ensèm dei trachs que constituïsson la personalitat fisica ò morala d'un èstre uman: *Una natura indolenta*. Sin.: **caractèr, èime, temperament**. 7. Ensèm dei caractèrs, dei proprietats que definisson li cauas; espècia, sòrta: *D'emplecs de tota natura*. ◇ *De natura à*: Susceptible de, capable de. 8. Modèl qu'un artista a sota lu uèlhs: *Pintar d'après natura*. ◇ *Natura moarta*: Representacion de frucha, de flors, d'aliments, de sauvatgina, d'objèctes divers. 9. *En natura*: En produccion dau soal, en objèctes vertadiers e non mé de sòus: *Beneficiar d'avantatges en natura*. ◇ (fam.) *Pagar en natura*: Acordar li sieu favor en escambi d'un servici rendut.

natura adj. inv. 1. Au natural, sensa preparacion; sensa addicion, aliatge ni mesclum: *Iogort natura*. 2. (fam.) Natural, espontaneu: *Aquesta filha es totplen natura*.

natural, a adj. 1. Qu'apartèn à la natura, que n'es lo fach, qu'es lo pròpri dau monde fisic (per op. à *sobrenatural*): *Un fenomèn natural*. 2. Que vèn directament de la natura, dau monde fisic; que non es deugut au trabalh uman (per opp. à *artificial, sintetic*): *Gas natural*. ◇ *Lèi naturala*: Lèi que resulta de la natura pròpria dei cauvas e que non es establida per degun. ◇ *Moart naturala*: Que resulta ni d'un accident ni d'una accion violenta. 3. Que non es estat alterat, modificat, falsificat: *Un suc de fruch natural*. 4. Que tèn à la natura d'una persona, que non es estat modificat: *La color naturala dei bèrris*. 5. Confòrme à l'òrdre normal dei cauas, à la rason. ◇ *Es tot natural*: Aquò va solet. 6. Que s'exprimisse ò agisse segond la sieu natura profunda, sensa afectacion, sensa constrencha: *Conservar la sieu ària naturala*. ◇ (filos.) *Religion naturala*: Ensèm de credenças e de precèptes relatiu à Dieu e à la morala, fondats unicament sobre de donadas de la rason e de la consciença morala. 7. (mat.) *Entier natural ò natural*, n.m.: Cadun dei entiers positius de la seguida 0, 1, 2, 3, 4, ... 8. *Sciènça naturala*: Sciènça que pertòca la natura per oposicion ai sciènças fisiqui. 9. (mús.) *Nòta naturala*: Que non es sotamessa à una alteracion. 10. (dr.) *Enfant natural*: Enfant naissut en defoara dau maridatge (per op. à *enfant legitime*). ◇ *Fraire natural*: Frairastre. ◇ *Paire natural*: Aqueu qu'a generat per oposicion à *paire*

adoptiu. ◇ *Jutges naturals*: Jutges que la lèi convòca à respiech dei encusats, segond li sieu qualitat e la natura de la causa. 11. (teol.) Qu'apertèn à la natura en defoara de l'òrdre de la Gràcia; Sin.: **infús, innat, normal, espontaneu**. Var.: **naturau**.

natural n.m. 1. Ensèm dei tendenças e dei caractèrs qu'apartènnon à un individu: *Èstre d'un natural gelós*. 2. Absença d'afectacion dins lu sentiments, lu biais: *Aquela persona manca de natural*. 3. Persona originària d'un luèc. 4. *Au natural*: Preparat e conservat sensa condiment. Var.: **naturau**.

naturalament adv. 1. Per una impulsion naturala, conformament à la sieu natura: *Èstre naturalament triste*. 2. D'un biais aisat, simple: *Aquò s'explica naturalament*. 3. Per una consequença logica, d'un biais inevitable. Sin.: **coma si deu, aquò va solet**.

naturales(s)a n.f. Caractèr natural de quauqua ren, de quauqu'un.

naturalisacion (-izacion) n.f. 1. (dr.) Fach d'autrejar la nacionalitat d'un Estat à un estrangier ò à un apatride que la demanda. 2. Aclimatacion naturala e duradissa dei plantas, dei bèstias dins u luèc que li es estrangier. 3. Accion de donar à un animau moart l'aparença dau vivent, per taxidermia.

naturalisar (-izar) vt. 1. Donar (à un estrangier, un apatride) la nacionalitat d'un Estat. 2. Aclimatar definitivament. 3. Conservar (un animau) per naturalisacion.

naturalisat, ada adj. e n. Si di d'una persona qu'a obtengut la sieu naturalisacion.

naturalisme n.m. 1. Escòla literària e artistica dau s. XIXⁿ que, per l'aplicacion à l'art dei metòdes de la sciènça positiva, volia reproduire la realitat m'una objectivitat perfiecha e dins toi lu sieus aspèctes, meme lu mai vulgaris. 2. (filos.) Doctrina qu'afirma que la natura non a d'autra causa qu'ela-mema e que ren existisse en defoara d'ela.

naturalista n. 1. Persona que si liura à l'estudi dei plantas, dei minerals, dei animaues. 2. Persona que prepara d'animaues per la conservacion dins de colleccions. Sin.: **taxidermista**. ◆ adj. e n. Relatiu au naturalisme; que practica lo naturalisme.

naturalitat n.f. Estat d'aqueu qu'es naissut en un país, ò qu'es estat naturalisat.

naturau, ala adj. e n. Natural.

naturisme n.m. 1. Tendença à seguir de pròche la natura; doctrina igienica e esportiva qu'aplica aquesta tendença. 2. Sistema ò vejaire d'aqueli qu'aspèron tot dei foarças soleti de la natura. 3. Doctrina literària e artistica opauada au simbolisme, que pretendia tornar à la veritat de la natura. 4. Practica dau nudisme.

naturista adj. e n. Qu'apartèn au naturisme; que practica lo naturisme.

nau n.f. 1. Construcccion de fust, de metal, etc., per anar sus l'aiga. Var.: **nava** (n.f.). ◇ *Nau bessona*: Nau qu'a li memi caracteristicas de contrucccion qu'una altra. ◇ *Nau armada*: Nau lèsta per alargar embé la sieu marinaria e lu sieus aprovediments. ◇ *Nau baleniera, carboniera, petroliera, poartacontenèires*, etc.: Nom

donat ai naus segond li sieu usanças especiali. ◇ *Nau de comèrci ò de carga*: Nau que transpoarta de mèrç. ◇ *Nau de guèrra ò de combat*: Nau destinada à la marina militària. ◇ *Nau de passatgiers*: Nau que transpoarta mai de dotze passatgiers, navigant sus una linha reguliera ò per li crosieras: «*C'atressi-m ten en balansa / Coma la naus en l'onda ...*» (B. de Ventadorn), «*Mas la naus dels Sarrazis / no-us membra cossi-s-banha.*» (M. de Montaudon); 1504: «*...et ambé las naus et galeros que y eron vengueron a Genos...*» Valbelle. Etim lat. *navis*. 2. *Nau interplanetària*: Màquina per escapar à l'atraccion terrèstra. 3. (arquít.) Navada.

nauca n.f. 1. Bacin, cuveta. 2. Comba.

nauchier n.m. 1. Nauquier. 2. Responsable nautic d'una nau. 1300: «*Als nauchiers a la mar, que vela non li resta...*» (R.Feraut); 1785: «*L'as ges de marrit nauchier quand lou vent es en popa.*»

nau-cistèrna n.f. Bateu-cistèrna.

nau-escòla n.f. Nau que sièrve à la formacion dei marins.

nau-espítou n.f. Nau alestit per lo transpoart dei malauts e dei ferit (espec. en temps de guèrra).

naufraire n.m. Aqueu que provòca un naufragi au mejan de faus senhaus, per atraire una nau à la coasta e s'apoderar dau cargament dau vaisseau engravat.

naufregar vt. (*naufregui*) Provocar lo naufratge de (una nau). ◆ vi. Faire naufratge.

naufregat, ada adj. e n. Qu'a fach naufratge.

naufratge n.m. 1. Perda d'una nau, d'un bastiment en mar. S. XVⁿ: «*...I home que s'era escapat a naufragi...*». ◇ *Faire naufratge*: Colar, desaparéisser sota l'aiga, en parlant d'una nau, dei sieus passatgiers. Sin.: **anar per fond, si profundar, s'afondar, s'afondre**. 2. (fig.) Roïna, falhiment complet.

naulagi n.m. Naulatge.

naular vt. Naulejar; vogar, navegar.

naulatge n.m. Fret d'una nau. Var.: **naulagi**. Sin.: **afretament**.

naulejaire, airtiz n. Persona que nauleja. Sin.: **afretaire**.

naulejar vt. Fitar un bateu, un avion, per assegurar un transpoart. s. XIIIⁿ: «*...ben e lialment naulegaray naus e autres navilis...*». Var.: **naular**. Sin.: **fretar, afretar**.

naulier n.m. Persona que lo sieu mestier es de pilotar un bateu sus lu cors d'aiga. Sin.: **batelier, marinier, barcairòu, barcaròli**.

naulís n.m. Nòli.

naulum n.m. Nòli.

naupatia n.f. Mau de mar.

nauquier n.m. (lit.) Aqueu que pilòta una barca, una nau. ◇ (mit.) *Lo Nauquier dei Infèrns*: Caront. Var.: **nauchier**.

nausa n.f. Sanhas.

nausea n.f. 1. Envuèia de vomir: **Aver de nauseas**. 2. Desgust profund: *Lu tieus biais mi dónon la nausea*. Sin.: **descoar**.

nauseabond, a adj. Que sente totplen mau. Sin.: Sin.: **escufinhós, pudent, empudenisat, fastigós, empestat**.

nausear vi. (*nausei*) Donar la nausea. Sin.: **faire escufea, descorar**.

nauseós, oa adj. 1. Que sofrisse de nauseas; qu'es estat provocat per de nauseas: *Si sentir un pauc nauseós, dins un estat nauseós*. Sin.: **escufinhós, descorós**. 2. (lit.) Que provòca lo desgust moral.

nautanatge n.m. (mar.) Drech de passatge.

nautic n.m. Autre nom dau milha marin (1852 m).

nautic, a adj. 1. Relatiu a la navegacion. Sin.: **navenc**. 2. Si di dei espròvas esportivi que si debànon sus l'aiga.

nautil(e) n.m. Mollusc cefalopòde mé quatre gaunhas, la cauquilha espirala e clausonada dei aigas de la Nòva Caledònia. Es un sobrevivent de l'èra primària.

nautisme n.m. Lo tot dei espòrts nautics.

nautonier n.m. (mar.) Marin. (ajustar): 1180: «*Los nautoniers qu'el mena...*» s.XIIIⁿ: «*Mais los nautoners qu'eren fugit de la nau...*». Sin.: **nautor, òme de mar**.

nautor n.m. Nautonier.

nautres pron. pers. Pronom personal subjècte de la promiera persona dau plural: *Nautres, siam occitans*. ◆ Pronom personal complement de la promiera persona dau plural: *A parlat per nautres*. Var.: **nosautres**.

nava n.f. Nau.

navada n.f. 1. Dins una glèia, espaci en forma de naviri sota sobre, que va dau portal principal à la crosada dau transèpt, entre doi rengadas de pilars que sostènon la vòuta. Sin.: **nau**. 2. Cargament d'una *nava* (nau); s. XVⁿ: «*E de III botas e d'aqui en sus, tota la navada paga I saumada de vin*».

naval, a adj. 1. Que pertòca la navegacion: Construcccion navala. 2. Relatiu ai marinas de guèrra. ◇ *Escòla navala*: Escòla de formacion dei oficiers de la marina militària. ◇ *Armada navala*: Flòta de guèrra. Var.: **navau**.

navarea adj. e n. (mar.) Provedit d'un timon de ròda de popa. 1393: «*...Los companhons del dich Peyre Huguet ... non volguesson que la dicha galea anes a gasanhar armada .....so es a la navarea...*».

navarrenc, a adj. e n. Originari ò estatjant de Navarra. Var.: **navarrés**.

navarrés, ea adj. e n. Navarrenc.

navatge n.m. (mar.) Drech recobrat sus lo cargament d'un navili.

navau, ala adj. Naval.

nave n.f. Nau de tres aubres.

navegacion n.f. Navegacion.

navegar vi. Navegar.

navenc, a adj. Nautic.

naveta n.f. 1. . (mar.) Pichon bateu; s. XIIⁿ: «*Ab la naveta monsenhor ne porratz...*» Meyer; s. XIIIⁿ: «*...Et pregatz Jhesus en la naveta...*»; 1518: «*...los dos galeons de Servian et una petita naveto...*». Sin.: **barqueta**. 2. Veïcule que religa d'un biais regulier doi luècs gaire luènh ◇ *Naveta espaciala*: Veïcule espacial recuperable, fach exprèssi per assegurar una ligason entre la Tèrra e

una orbita bassa. 3. Pèça d'un mestier per téisser que comprèn la bobina de trama e que, per un movement de va e vèn, permete de plaçar lu fieus. ◇ Màquina per cordurar que contèn la caneta. ◇ *Faire la naveta*: Anar e venir sensa relambi. 4. (dr. constit.) Va e vèn d'una proposicion de lèi ò d'un projècte de lèi entre lo Senat e l'Assemblada. 5. (liturg.) Pichin recipient que contèn l'encèns destinat à èstre cremat pendent lu oficis liturgics.

naveu n.m. Raba.

navicèla n.f. 1. (lit.) Pichina barca sensa aubre ni vela. 2. Panier suspendut à un balon, dont pílhon plaça lu aerostiers. 3. Còca carenada suspenduda ò portada per un braç, dont si mete l'obrier per faire de trabalh en autessa. 4. Carenatge que contèn lo grope propulsor d'un avion. 5. Part d'una veitura d'enfant, en tela, dont l'enfantos es alongat ò assetat. Sin.: **nacèla**.

navicèrt n.m. (anglés) Permés de navegar qu'un govèrn dona à un bastiment de comèrci en temps de guèrra.

navicula n.f. Diatomea microscopica blavastra, que dona la sieu coloracion à l'òstrega vèrda.

navicular(i), a (-ària) adj. (anat.) Qu'a la forma d'una pichina nau.

naviera n.f. Canal. Sin.: **frieu, friòu**; s. XIVⁿ: «*Per que no. m veiretz d'ogan / Passar per vostra naviera...*».

navigabilitat n.f. 1. Estat d'un cors d'aiga, d'un canal navigable. 2. Estat d'una nau que pòu tenir la mar, d'un avion que pòu volar: *Obtenir un certificat de navigabilitat*.

navigable, a adj. Dont si pòu navegar: *Una ribiera navigabla*.

navigacion n.f. 1. Accion de navegar, de menar d'un ponch à un autre un veïcule fluvial, maritime, aerenc ò espacial. ◇ *Navigacion auturièra*: Navigacion en auta mar, sensa ribejar. ◇ *Navigacion au cabotatge*: Navigacion de poart en poart sensa s'alunhar dau ribatge. 2. Tecnica dau desplaçament dei veïcules maritimes, aerencs ò espacials, de la determinacion de la sieu posicion e de la sieu rota. 3. (inform.) Accion de navegar sus lo malhum. Var.: **navegacion**.

navigaire, airtz n. Navigator.

navigant, a adj. e n. Que naviga. ◇ *Personal navigant*: Personal qu'apartèn ai equipatges dei avions, per op. à *personal au soal*. Var.: **navegant**.

navigar vi. (*navigui*) 1. Viatjar sus l'aiga ò en l'ària. 2. Faire seguir à una nau ò à un avion una rota determinada. 3. Si comportar en mar: *Una nau que naviga ben*. 4. (fig.) *Saupre navigar*: Saupre dirigir abilament lu sieus afaires, en evitant lu obstacles. 5. (inform.) Anar sus lo malhum. Var.: **navegar**.

navigator, tritz n. Membre de l'equipatge d'una nau ò d'un avion, encargat de relevar lo camin percorrut e de determinar la rota que cau seguir. ◇ Persona que percorre li mars. ◇ Òme de mar gaubiós dins lo pilotatge e lo comandament d'una nau; Var.: **navegador, navigaire, navegant, navigant**. s. XIVⁿ: «*Vos siatz endreça al mond dels navegants...*». ◆ n.m. (inform.) Programa que permete l'accès à l'internet.

navillo n.m. Canal d'irrigacion en Lombardia.

navili n.m. Bateu, nau, vaisseau. 1153: «*Linh XVI deniers Melgors e tot navili, que si venda lo XX°*».

naviòu n.m. Embarcacion; nacèla. ◇ (pej.) Nau, barca en marrit estat, perilhós per la navigacion.

navisfèra n.f. (mar.) Instrument que representa l'esfèra celèsta e que, un còup reglat, permete au navigator d'identificar un astre observat au sextant.

nazaretenc, a adj. e n. De Nazaret. ◇ *Escòla nazaretenca*: Grope de pintres alemands dau s. XIXⁿ. ◆ n.m. (M'una majuscula) Nom que lu Judieus donàvon à Jèsus e ai premiers cristians.

nazca adj. e n. Si di d'una cultura precolombiana de la coasta sud de Perú (300 av. J.-C. – 600 ap. J.-C.).

nazi, nàzia adj. e n. Nacional-socialista.

nazisme n.m. Nacional-socialisme.

Nb Simbòle dau niòbi.

Nd Simbòle dau neodimi.

Ne Simbòle dau neon.

ne pron. pers. COI *Volèm de pan, ne volèm*. Ma es mai correnta, en niçard, la forma n'en: *N'en voali*. Davant vocala, *ne* devèn n': *N'ai encara*.

neandertalian, a adj. e n.m. Si di d'un tipe paleantropian reportat à l'espècia *Homo sapiens*, que n'en constitueisse una sota-espècia. Sin.: **òme de Neandertal**.

neantropian, a adj. e n.m. Si di d'un òme que lu sieus vestitges fossiles son pron vesins de l'òme actual per que poasque èstre classat dins la meme sota-espècia *Homo sapiens sapiens*.

nebiòla n.f. Socatge que dona un raïm alongat ròsa ò negre.

nebla n.f. 1. Ensèm de particulas foarça fini, liquidis ò solidis, que lu movements verticals de l'ària mantènon en suspension dins l'atmosphèra. Sin.: **niu**. ◇ *Èstre dins li neblas*: Èstre distrach, pantaiaire. ◇ Tot cen que forma una massa leugiera e coma en suspension: *Una nebla de fum*. ◇ *Una nebla de lach*: Quantitat pichineta de lach que si mete dins lo tè ò lo cafè. ◇ Cen que vèn trebolar la serenitat; menaça pauc ò pron precisa. 2. Neblesc leugier, que permete la visibilitat en là d'1 km. Sin.: **garbin**. 3. Malautia dei cerealas, que fa abortar li flors.

nebladura n.f. Bletidura.

neblar vi. Venir blet, en parlant d'un fruch, dei cerealas, espec. quora pílhon un còup de soleu après una gelada. ◆ **si neblar** v.pr. 1. Si curbir de neblas. 2. Si bletir.

neblaresc n.m. 1. Ensèm de neblas. 2. Neblesc.

neblat, ada adj. Blet.

neblassa n.f. 1. Gròssa nebla. 2. Neblesc espès.

neblat, ada adj. Blet.

neblesc n.m. Concentracion, à proximitat dau soal, de pichini gotas d'aiga en suspension que fòrmon coma una nebla que limita la visibilitat en dessota d'1 km.

nebleta n.f. Pichina nebla. 2. Nebulositat. Sin.: **neblaresc**.

neblós, oa adj. Mé totplen de neblas ò de neblesc.

nebulisacion (-izacion) n.f. Accion de nebulisar.

nebulisar (-izar) vt. Projectar (un liquide) en fini gotas au mejan d'un nebulisaire.

nebulisaire n.m. Aparelh que permite de nebulisar un liquide, una substança medicamentoa.

nebulosa n.f. 1. (astron.) Nebula de gas e de pòuvas interstellari. ◇ *Nebulosa difusa* ò *à emission*: Nebulosa lusenta situada à proximitat d'estelas caudi e que manda de luz. ◇ *Nebulosa escura*: Nebulosa rica en pòuvas interstellari, que forma una nebla escura qu'esconde lu astres situats darrier. ◇ *Nebulosa planetària*: Nebulosa à l'entorn d'una estela cauda e formada de matèria que vèn d'aquela estela. ◇ *Nebulosa per reflexion*: Nebulosa lusenta que remanda la luz dei estelas que son à l'entorn. ◇ *Nebulosa espirala* ò *extragalactica*: Galaxia. 2. (fig.) Recampament d'elements eteroclots, dei relacions confusi e imprecisi. Sin.: **aglomerat, conglomerat**.

nebulós, oa adj. 1. Escureit à causa dei neblas. 2. Vague, confús, que manca de precision.

nebulositat n.f. 1. (meteor.) Nebula qu'a l'aparença d'una vapor leugiera. ◇ Fraccion de ciel cubèrta de neblas à un moment donat. 2. Mancaça de clartat.

nec, a adj. Sensa reaccion: *Siéu restat nec en audent aquela informacion*.

nèça n.f. Filha dau fraire ò de la sòrre.

necessari, ària adj. 1. Que fa absolutament mestier; essencial, primordial, indispensable: *L'aiga es necessària à la vida*. 2. Que fa mestier per que quauqua ren si fague, capite: *Trovar lu mejans necessaris per bastir una maion*. 3. Qu'es inevitable, obligatòri: *Una consequença necessària*. ◇ Qu'acapita forçadament dins de condicions donadi, per op. à *contingent*. 4. (log.) Que depende de la logica e correspoande à una lèi de la pensada.

necessari n.m. 1. Cen qu'es indispensable per lu besonhs de la vida: *Mancar dau necessari*. 2. Cen qu'es essencial, important, imperatiu: *Farai lo necessari*. 3. Boïta, maleta, etc., que contèn divers objèctes destinats à un usatge prcis: *Un necessari per cordurar*.

necessariament adv. 1. Absolutament, forçadament. 2. Per una consequença rigoroa.

necessitant, a adj. (teol.) *Gràcia necessitanta*: Gràcia que constrenhe l'òme à seguir la sieu inspiracion.

necessitar vt. Rendre necessari, exigir, reclamar: *Aquò necessita quauqui explicas*.

necessitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es necessari; caua, condicion ò mejan necessari. ◇ *De promiera necessitat*: Que correspoande à un besonh fondamental; qu'es impossible ò es quasi impossible de s'en passar. 2. (dr.) *Estat de necessitat*: Situacion dins la quala un particulier ò un govèrn fa una accion que constitue una infraccion ai lèis ma que, en rason dei circonstanças, beneficia legalament de l'impunitat.

necessitós, oa adj. e n. Que manca dei causas essenciali, necessari à la vida; indigent.

nèchola n.f. Nuèchola.

nec plus ultra n.m. inv. (lat. *pas en là*) Cen que li a de mai ben.

necrobia n.f. Insècte coleoptèr, roge davant, blau-vèrd darrier, que viu sus li matèiras en descomposicion (Lòng pauc ò pron de 5 mm).

necrofage, aga adj. Que si noïrisse de cadavres.

necrofil(e), a adj. e n. Pertocat de necrofilia.

necrofilia n.f. Satisfaccion de pulsions sexuali sus un cadavre.

necrofòre n.m. Insècte coleoptèr qu'entèrra lu cadavres d'animaus denant de li depaular lu sieus òus (Lòng de 2 à 3 cm). Sin.: **poartamoart(s)**.

necrològi n.m. Necrolòtge.

necrologia n.f. 1. Lista de personas moarti au cors d'un espaci de temps donat. 2. Notícia biografica à prepaus d'una persona moarta recentament. 3. Avís de decès dins un jornal; rubrica que contèn aquelu avís.

necrologic, a adj. Relatiu à la necrologia.

necrològue, òga n. Que fa de necrologias.

necrolòtge n.m. Registre dont son marcats lu noms dei moarts mé la data de l'eveniment. Var.: **necrològi**.

necromancia n.f. Evocacion dei moarts per conóisser l'avenir ò descurbir una caua esconduda. Var.: **negromancia**.

necromancian, a n. Persona que practica la necromancia. Var.: **negromancian**. Sin.: **necromant**.

necromant n.m. Necromancian. Var.: **negromant**.

necropòli n.f. 1. Vasts luècs de sepultura, dins l'Antiquitat. 2. (lit.) Grand cementèri.

necropsia n.f. Autopsia.

necrosar vt. (*necròsi*) (med.) Produire la necròsi de.

◆ **si necrosar** v.pr. Èstre pertocat de necròsi, en parlant d'un teïssut.

necròsi n.f. (med.) Mortificacion d'un teïssut.

necrotic, a adj. Relatiu à la necròsi.

necrotomia n.f. Disseccion de cadavres.

necrotomic, a adj. Relatiu à la necrotomia.

nectar n.m. 1. Dins l'Antiquitat grèga, bevenda divina à basa de meu, qu'autrejava l'immortalitat à-n-aquelu que n'en buvion. 2. (bot.) Liquide sucrat pauc ò pron viscós que secrèton lu nectaris dei plantas. 3. Bevenda à basa de suc de fruch mé d'aiga e de sucre. 4. (lit.) Bevenda totplen boana.

nectari n.m. (bot.) Glanda que produe lo nectar, generalament plaçada au dedintre d'una flor.

nectarifèr, a adj. Que dona de nectar.

nectarina n.f. Pèrsegue de la pèu lisca, que lo sieu merilhon si destaca de la carn.

nectarinier n.m. Aubre que dona de nectarinas.

nectarivòr, a adj. Que si noïrisse dau nectar dei flors.

necton n.m. Ensèm dei animaus marins que denèdon atrivament, per op. au plancton.

nedanés, a adj. e n. Narbonés.

neerlandés, esa adj. e n. Dei País-Bas. ◆ n.m. Lengua germanica parlada ai País-Bas e en Belgica. Sin.: **olandés, flamenc**.

nefando n.m. (it.) Nefaste.

nefaste, a adj. 1. (lit.) Marcat per d'eveniments funèstes, tragnostics: *Una jornada nefasta*. Sin.: **nefando** (it.). 2. Que pòu aver de consequenças negatiu, que poàdon faire de mau; nociu. 3. Dins l'Antiquitat romana, si diá d'un jorn pendent lo quau la religion empachava de s'ocupar dei afaires publics.

nefelemetria n.f. Procediment de mesura de la concentracion d'una emulsion, en foncion de la sieu transparença parangonada à-n-aquela d'un escandalh.

nefelina n.f. (miner.) Aluminosilicat de sòdi, exagonal.

nefelion n.m. Leugiera opacitat de la cornea.

nefila n.f. Aranhassa dei encontradas caudi, de que la sieu tela saura es emplegada coma textil.

nefralgia n.f. (patol.) Dolor neuralgica au niveu d'un ren.

nefrectomia n.f. (quir.) Ablacion d'un ren.

nefrectomiat (-izat), da adj. e n. Qu'a subit una nefrectomia.

nefretic, a adj. Que pertòca lu rens.

nefridia n.f. Organe excretor dei invertebrats qu'a la foncion dei rens.

nefrita n.f. Silicat natural de de magnèsi, de fèrre e de calci, qu'apartèn au genre anfibòla.

nefriti n.f. (med.) Nefropatia.

nefrochèla n.f. (patol.) Ernia dau ren.

nefrologia n.f. Estudi dei rens, de la sieu morfologia e dei sieu malautias.

nefrologic, a adj. Relatiu à la nefrologia.

nefrologue, òga n. Especialista de nefrologia.

nefròma n. m. (patol.) Tumor dau ren.

nefron n.m. Unitat foncionala elementària dau ren.

nefropatia n.f. Malautia dau ren. Var.: **nefriti**.

nefropexia n.f. Fixacion cirurgicala dau ren, en cas de ptòsi d'aquest organe.

nefroptòsi n.f. Abaïssament e mobilitat anormala dau ren.

nefrorragia (patol.) Emorragia d'origina renala.

nefroscleròsi n.f. Nefriti cronica.

nefròsi n.f. (med.) *Nefròsi lipoïdica*: Malautia renala qu'intervèn sensa causa aparenta, ma frequentament sus un terren allergic, que pertòca sobretot lu enfants.

nefrotòme n.m. Orfici urinar dau nadon.

nefrotomia n.f. Entalh cirurgicau dau ren.

negable, a adj. Que pòu èstre negat, contradich. Var.: **denegable**.

negacion n.f. 1. Accion de negar quauqua ren, de dire que non es vèr. 2. Refut d'acordar cen qu'es deugut. ◇ (dr.) *Negacion de justícia*: Refut d'un jutge ò d'un tribunal de complir un acte qu'es de la sieu responsabilitat. Sin.: **negati de justícia, denon, negativa**. ◇ (psican.) Refut de reconóisser una realitat que porria traumatizar. 3. Accion de regetar, de non faire cas de quauqua ren. 4. *Èstre la negacion de quauqua ren*: Èstre en plena contradiccion mé quauqua ren. 4. (gram.) Mòt ò grope de mòt que sièrve à negar: *non, pas, pas gaire*. 5. (log.)

Negacion d'una proposicion p: Proposicion que resulta de la proposicion *p* en ajustant lo connector $\neg$ (« $\neg p$ » si liège «non-p») ◇ *Principi de la dobla negacion*: Principi d'après lo quau s'es faus que A sigue faus, alora A es vèr.

negacionisme n.m. Fach de negar de fachs istorics, especialament lo genocidi dei Judieus sota lo nazisme.

negacionista adj. e n. Dau negacionisme; que n'es partidari.

negada n.f. Moart provocada per l'afluència d'un liquid en li vias respiratòri, en particular en seguida a una immersion en l'aiga.

negadís, issa adj. Luèc que pòu èstre enaigat: *Un terren negadís*.

negar vt. (*negui*) Denegar.

negador n.m. Endrech perilhós dont una persona si pòu negar.

negar vt. (*negui*) 1. Faire morir per asfixia dins un liquide. Var. **anegar**. ◇ *Negar lo peis*: Alassar un peis pilhat à la linha, per lo poder menar à la susfàcia; (fig.) Embrolhar una question, un problema, per alassar ò enganar. 2. Recurber d'aiga; banhar abondosament. ◇ *Negar un motor*: provocar una arribada excessiva d'essença au carburator, que rende la combustion impossibla. Sin.: **enfangar lo carri** (Lucer.). 3. Mesclar m'una quantitat d'aiga tròup importanta: *Negar una saussa, lo sieu vin*. 4. (fig.) Combatre, far disparéisser dins una granda quantitat de liquides: *Negar lo sieu tristum dins l'alcòl, negar una revòuta dins lo sang*. 5. Embarrar, pilhar dins una massa solida: *Negar una armadura dins lo betum*. 6. Faire disparéisser dins una massa confusa; metre dins la confusion: *Negar l'essencial dins de detalhs*.): Sin.: **s'ennegar dins una escupenha**. Var. (2 à 6): **ennegar**. ◆ **si negar** v.pr. 1. Perir per immersion. ◇ (fig.) *Si negar dins un vèire d'aiga*: Provar de grandi dificultats davant un obstacle pichin. 2. (fig.) Si perdre, perdre pen: *Si negar dins de detalhs inutilés*. 3. Disparéisser dins un tot: *Una deca que si nega dins la massa*.

negaromieu n.m. (mar.) 1. Nau vièlha que li defàuton totplen d'atràs, tali aqueli que servíon ai pelegrins turcs qu'anàvon à La Mèca. 2. Nau en perdicion.

negat, ada n. Persona qu'es moarta en si negant. Var.: **anegat, ennegat**.

negatge n.m. Accion de negar. Var.: **anegatge, ennegatge**.

negati n.m. Negatiu de justícia: Negacion de justícia.

negatiu, iva adj. 1. Que marca lo refut: *Una respoasta negativa*. 2. Que non a d'elements constructius: *Una critica negativa*. 3. Si di de cen que pòu èstre considerat coma l'inverse, lo contrari d'una caua. 4. (mat.) *Grandor negativa*: Grandor que lo sieu signe es opauat à-n-aqueu d'una grandor positiva de mema natura. ◇ *Nombre negatiu*: Nombre inferior ò egal à zèro. 5. *Electricitat negativa*: Una dei doi formas d'electricitat estatica. Contr.: **positiu**.

negatiu n.m. Imatge fotografic sus film, dont la valor dei tons es inversada.

negativa n.f. 1. *Respoandre per la negativa*: Respoandre per un refut. 2. Denon, negati de justícia, negacion de justícia.

negativament adv. D'un biais negatiu.

negativisme n.m. 1. Actituda de refut sistematic. 2. (psicol.) Ensèm dei comportaments de refut e d'oposicion que son la traduccion d'una rompedura dau contacte m'ai autres. 3. (psiqu.) Demeniment de l'activitat passiva ò activa, maudespìech de tota sollicitacion. Es una forma de debilitat mentala.

negativitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es negatiu, que non es constructiu. 2. Estat d'un còrs electrisat negativament. 3. Nociòn dialectica expandida per Hegel per determinar la libertat umana en tant que poder de refusar lo monde real e metre en plaça un monde ideal.

negaton n.m. (rare) Electron. Contr.: **positon**.

negatonic, a adj. Que pertòca lo negaton.

negator, tritz adj. e n. (lit.) Qu'es portat à denegar tot, à criticar tot.

negatoscòpi n.m. Boita à lume m'un ecran translucide, per l'examen en transparença dei films radiografics.

neglet, a adj. Negligit.

negligença (-éncia) n.f. 1. Mancança d'aplicacion, d'exactituda. 2. Sin.: **desatencion, flaca**. Fauta leugiera, mancança de precision: *Negligença d'estile*. 3. (dr.) Fauta non intencionala que resulta d'una mancança de vigilança.

negligent, a adj. Que manifèsta de negligença. Sin.: **indolent, pigre**.

negligentament adv. Embé negligença.

negligentar vt. Negligir, trascurar.

negligible, a adj. 1. Que pòu èstre negligit, qu'es possible de non n'en tenir còmpte. 2. *Tractar quauqu'un (quauqua ren) coma una quantitat negligibla*: Non tenir còmpte de la sieu opinion, de la sieu existença, non li acordar d'importança. Sin.: **trascurable**.

negligir vt. (*negligissi*) 1. Laisser de caire, oblidar de faire: *Negligir lu sieus devers*. Sin.: **bessautar, trascurar**. 2. Non s'ocupar de, ren faire per melhorar: *Negligir la sieu mesa*. Sin.: **si laisser anar**. 3. Tractar sensa atencion: *Negligir lu sieus amics*. Sin.: **negligentar**. ◆ **si negligir** v.pr. Non s'ocupar de la pròpria persona.

negòci n.m. 1. Ensèm dei activitats d'un comerçant; activitat comerciala. Sin.: **comèrci**. 2. Local dont si fa una activitat comerciala. Sin.: **comèrci, magazin**. ◇ *Negòci de mar*: Comèrci maritime. 1257: «*Item que la universitat de Massalia pueca far treguas....per li negocis de mar aissi com es acostumat de far...*».

negociabilitat n.f. Qualitat d'un títol representatiu d'un drech ò d'una credença que permete la sieu transmission à una altra persona.

negociable, a adj. Que pòu èstre negociat.

negociacion n.f. 1. Accion de negociar, de discutir lu afaires comuns en vista de trovar un acòrdi: *Negociar un contracte*. 2. Ensèm de discussions entre de personas, de

partenaris socials, de representants qualificats d'Estats, en vista d'arribar à un acòrdi sobre lu problemas pauats. Sin.: **acordament, assentiment, convengut**. 3. Trasmisson dei efectes de comèrci.

negociant, a n. 1. Persona que fa de comèrci en gròs. 2. Persona que tèn un negòci. Sin.: **comerçant**.

negociar vt. (*negòci, classic negòcii*) 1. Tractar, discutir en vista d'un acòrdi: *Negociar la patz mé l'enemic*. 2. Monedar un títol, una valor. 3. Manobrar un veïcule per pilhar una corba dins li condicions melhori. Sin.: **pilhar un contorn, una virada, gaubejar una virada**. ◆ vi. Entamenar de discussions en vista de reglar un problema ò de metre fin à un conflicte; tractar. Sin.: **comerçar, baratar**.

negociator, tritz n. 1. Persona encargada de negociar per lo còmpte dau sieu govèrn: *Lu negociators d'un tractat*. 2. Persona que sièrve d'intermediari dins un affaire per arribar à un acòrdi.

negociejat vi. Faire de pichoi negòcis, gaire importants.

negralha n.f. (pej.) L'ensèm dei negres.

negre, a adj. 1. Si di de la color mai escura, deuguda à l'absença ò à l'absorcion totala dei rais luminós, per op. au blanc e ai autri colors; qu'a aquesta color. Sin.: **fosc, sorn**. ◇ (fis.) *Còrs negre*: Còrs ideal qu'absorbisse integralament toi lu rais que li arribon. 2. Brut: *Aver li mans negri, lo morre negre*. 3. D'una color escura: *De belicres negres, de raïm negre*. ◇ Que manca de luminositat: *Un corredor negre*. 4. Que manifèsta de pessimisme, de tristessa, etc.: *Aver li ideas negri*. 5. Qu'es inspirat per lo marridum, la ràbia, la perversitat, etc.: *Una ànima negra*. ◇ *Un regard negre*: Qu'exprimisse la ràbia. 6. Que compoarta una part de mistèri; clandestin, illegal. ◇ *Travallh (au) negre*: Activitat professionala non declarada, e qu'escapa ai reglamentacions socials, fiscals, etc. ◇ *Caissa negra*: Fonds que non aparéisson en comptabilitat e que si pòdon emplegar sensa contraròtle. ◇ *Mercat negre*: Mercat parallèle, trafic clandestin de mèrç, espec. de manjar, de cigarretas. 7. Ligat ai foarças dei tenèbras, ai foarças dau mau: *Magia negra*. ◇ *Messa negra*: Parodia de messa dau culte satanic, celebrada en onor dau demòni. 8. (lit.) Si di d'un genre romanesc apareissut en Anglatèrra au s. XVIIIⁿ e que mete en scena d'aventuras fantastiqui ò orribli. ◇ Si di de la ficcion romanesc a cinematografica, espec. policièra, qu'unisse li scenas de violença à la pintura realista d'una societat violenta: *Lo roman negre, lo film negre american*.

negre, a adj. Qu'apartèn à un grope uman caracterisat principalament per una pigmentacion totplen escura de la pèu (per lo diferenciar de *blanc, jaune*). ◇ *Art negre*: Art african considerat coma foant d'inspiracion d'unu corrents de l'art occidental (fauvisme, cubisme, expressionisme, etc.). ◆ n. Si di d'una persona qu'a aquela color de pèu. ◇ *Travallhar coma un negre*: Travallhar dur. ◆ n.m. Persona qu'alestisse ò escriu anonimament, per una altra persona que lo signa, un travallh literari, artistic ò scientific.

negre n.m. 1. Color negra: *Tenchar en negre*. 2. Matèria coloranta de color negra: *Un tube de negre*. ◇ *Negre de carbòni, de fum*: Pigment industrial negre, constituït de fini particulas de carbòni. ◇ *Negre d'anilina*: Colorant negre violaceu, obtengut per oxidacion de l'anilina. ◇ *Negre animau*: Carbon animau. ◇ *Negre d'ivòri*: Pigment obtengut per calcinacion d'oàs foarça durs, emplegat en pintura. 3. Estòfa negra; vestit de dòu: *Èstre en negre*. Sin.: **negrevestit**. 4. (fig.) *Negre sus blanc*: Per escrich, formalament. ◇ *Negre au blanc*: Reproduccion d'un tèxto, d'un trach sota forma negativa, en blanc sus un fond negre. 5. (fam.) *Pichin negre*: Cafè pilhat dins una beguda. 6. (mil.) Centre d'un bersalh de tir. 7. (zool.) *Pòcha dau negre*: Organe dei cefalopòdes que contèn la tencha. 8. *En negre e blanc*: Que contèn unicament de blanc, de negre e de gris, que non en colors, en parlant d'un dessenh, d'un film, d'una fotografia. 9. Escuritad, tenèbras: *Aver paur dau negre*. Sin.: **escuresina**. 10. Trabalh non declarat: *Travalhar au negre*.

negreament n.m. Accion de negrear. Var.: **negrejament**. Sin.: **ennegrement**, **anegrement**, **enfosquiment**.

negrear vi. Tirar sus lo negre; virar au negre. Var.: **negrejar**. Sin.: **enfosquir**, **anegrir**, **ennegrir**.

negrejar vi. Negrear.

negrenc, a adj. Que tira sus lo negre. Var.: **negret**.

negret, a adj. Negrenc, negrós.

negret n.m. Fonge dich aurelha de cat (*Pleurotus ostreatus*).

negret adj. e n.m. Varietat d'olivier.

negreta adj. e n.f. Varietat d'oliva.

negretat n.f. Negror.

negrier, a adj. Relatiu au trafec d'esclaus negres: *Una nau negriera*. ◆ n.m. 1. Persona que faía lo comèrci dei esclaus negres. 2. Bastiment emplegat per aqueu comèrci. 3. Emplegaire que tracta lu sieu emplegats coma d'esclaus.

negrilhon, a n. (fam.) Enfant negre de pèu.

negritud(a) n.f. 1. Condicion dei personas de pèu negra. 2. Ensèm dei valors culturali e esperitali dau monde negre.

negroafrican, a adj. e n. Relatiu ai negres d'Àfrica.

negroamerican, a adj. e n. Relatiu ai negres d'Amèrica, mai que tot en lu Estats-Units.

negroïde, a adj. Que presenta de caractèrs de semblança ò d'afinitats me d'etnias negri.

negromancia n.f. Necromancia.

negromancian, a n. Necromancian.

negromant, a n. Necromant.

negron adj. e n.m. 1. Varietat d'olivier. 2. Coleoptèr parasit de l'olivier (*Phloeotribus olex*). Var.: **neiron**.

negrona adj. e n.f. Varietat d'oliva.

negror n.f. 1. Estat de cen qu'es negre. 2. Marridum, perfidia: *La negror d'un crimi*. Var.: **negrum**, **negretat**.

negrós, a adj. Negret.

negrospirital n.m. (angl.) Cant religiós dei negres d'Amèrica nordenca.

negrum n.m. Negror.

negrura n.f. Taca negra.

neiron n.m. Coleoptèr qu'ataca li brancas ò lo fust dei oliviers ja malauts (*Phloeotribus olex*). Var.: **negron**.

nemala n.f. Alga roja gelatinoa dei cascadas. Var.: **nemalion**.

nemalion n.m. Nemala.

nemate n.m. Innsècte imenoptèr que la sieu larva ataca lo saure, la píbola, l'aubrespin e l'amorier.

nematelmint n.m. *Nematelmints*: Embrancament de vèrps cilindrics provedits d'un tube digestiu, coma lu nematòdes.

nematic, a adj. Si di de l'estat mesomòrfe, mai vesin de l'estat liquide que de l'estat cristallin, dins lo quau li moleculas si poàdon desplaçar parallèlament una per rapoart a l'autra.

nematoblastic, a adj. Que pertòca una estructura dei sistres cristallins, caracterisats per la forma aciculària dei mineraus orientats dins lo sens de la sistositat.

nematocèr n.m. *Nematocèrs*: Sota-òrdre d'insèctes diptèrs, dei antenas lòngui, coma la moissara.

nematocista n.m. Organe urticant dei cnidaris.

nematòde n.m. *Nematòdes*: Vèrps que vívon dins lo soal ò en parasites de l'òme e dei mamifèrs e que constituïsson la classa principala dei nematelmints.

nemeencs adj. m. pl. *Juècs nemeencs*: Juècs que, dins l'Antiquitat grèga, si debanàvon cada doi ans a Nemea, en onor de Zeus.

nemeobia Pichin parpalhon ros que la sieu toara viu sus la primavèra.

nemèrt n.m. Vèrp marin plat, tipe de la classa dei nemertians. Var.: **nemèrta**.

nemèrta n.f. Nemèrt.

nemertian n.m. *Nemertians*: Classa de vèrps marins.

nemictís Peis abissal de la coa e dei labras filifòrmi, vesin de l'anguilha.

nemoral, a adj. Que creisse dins li seuvas: *Plantas nemorali*. Var.: **nemorau**.

nemorau, ala adj. Nemoral.

nen pron. pers. Pronom personal, equivalent de *nos*: *Nen parla*. Sin.: **ni**.

nenon n.m. Enfant pichonet. Sin.: **niston**, **popareu**, **enfantolet**, **enfanton**.

nenufar n.m. Planta d'aiga, sovent cultivada per li sieu fuèlhas largui e flotanti e per li sieu flors blanqui, jauni ò rogi (Familha dei ninfeacas). Etim.: lat. medieval *nenufar*; arabe *ninufar*. Sin.: **ninfa**, **ninfea**.

neorameu, a n. Nom donat a l'arameu modèrne.

neoatic, a adj. e n. Qualificatiu donat ai gramaticians de l'epòca «ellenistica».

neobabilonenc, a adj. Relatiu a la dinastia que regnèt a Babilònia dau 612 au 539 av. J.C.

neoblast n.m. (biol.) Cellula indiferenciada que, dins lu anelides, assegura la reconstitucion de teissuts amputats.

neocaledonian, a adj. e n. De Nòva-Caledònia.

neocapitalisme n.m. Forma contemporanea dau capitalisme caracterisada en particular per la predominança dei empresas grandassas e dei societats anonimi e per l'emergença d'una classa de dirigents que non s'apontèlon plus exclusivament sobre la propietat dau capital ma finda sobre la sieu gestion, lo sieu investiment, lu sieus transferiments.

neocapitalista adj. e n. Qu'apartèn au neocapitalisme.

neoceltic, a adj. e n. Que pertòca lu dialèctes modèrnes de la lenga celtica.

neoclassic, a adj. Qu'apartèn au neoclassicisme. ◇ *Escòla neoclassica*: Corrent de pensada que, à la fin dau s. XIXⁿ, renovelèt l'analisi economica, espec. aquela de la valor.

neoclassicisme n.m. 1. Tendença artistica e literària de la fin dau s. XVIIIⁿ e dau començament dau s. XIXⁿ, que s'es apontelada sobre lu exemples de l'Antiquitat classica ò dau classicisme dau s. XVIIⁿ. 2. Tendença à tornar à una mena de classicisme, per reaccion còntra li audàcias d'un periòde anterior.

neocolonial, a adj. Neocolonialista: *Un mòble d'estile neocolonial*. Var.: **neocoloniu**.

neocoloniu, ala adj. Neocolonial.

neocolonialisme n.m. Politica que ménon d'unu país e que tende à instituir, sota de formas novèli, la dominacion sobre lu Estats independents dau tèrç monde qu'èron ancianament colonisats.

neocolonialista adj. e n. Dau neocolonialisme. Var.: **neocolonial**.

neocomian n.m. (geol.) Gropament d'estatges dau cretaceu inferior. ◆ **neocomian, a** adj. Dau neocomian.

neocòdre n.m. Gardian ò administrator d'un temple.

neodarwinisme n.m. Teoria de l'evolucion que reconoisce solament li mutacions geneticals e la seleccion naturala coma factor de l'aparicion de formas novèlas animalis ò vegetalis.

neodimi n.m. Metal dau grope dei tèrras raris, solide blanc que fonde vèrs 1000°C; element (Nd) de n° atomic 60 e de massa atomica 144.

neoescolastic, a adj. Relatiu à la neoescolastica.

neoescolastica n.f. (filos.) Tendença à tornar ai grands corrents filosofics medievals.

neofaïssista adj. e n. Qu'apartèn à de gropaments afrairats ò independents, partidaris dei metòdes politics dau nazisme ò dau faïssisme. Sin.: **neonazi**.

neofit, a n. 1. Dins la Glèia anciana, novèu batejat. 2. Partidari recent d'una doctrina, d'un partit. 3. Novelari.

neoformacion n.f. Formacion de teïssut novèu, d'estructura normal ò anormala, dins un èstre vivent.

neofomat, ada adj. Que resulta d'una neoformacion.

neogène, a adj. e n.m. (geol.) Part terminala de l'èra terciària, partida en miocène e pliocène.

neoglucogenèsi n.f. Mecanisme que permete à l'organisme de realisar la sintèsi dei glucides, partent de protides ò de lipides.

neogotic, a adj. e n.m. Si di d'un estile que au s. XIXⁿ sobretot, s'es inspirat dau gotic.

neogramarian, a adj. e n. Si di d'una escòla de lingüistas alemands de la fin dau s. XIXⁿ, d'inspiracion scientistista.

neogrèc, èga adj. 1. Que pertòca lo grèc modèrne. 2. Si di de cen que, en art, s'inspira de la Grècia classica.

neoebridenc, a adj. e n. Dei Nòvi Ebridas (encuèi Vanuatu).

neopressionisme n.m. Movement pictural de la fin dau s. XIXⁿ, fondat sobre lo divisionisme, que Seurat n'en fuguèt l'iniciator e Signac un dei propagators màgers.

neopressionista adj. e n. Qu'apartèn au neopressionisme, ò que li si restaca.

neolatin, a adj. Si di dei lengas indo-arianas parladas actualament dins lo subcontinent indian.

neoitita adj. Qualificatiu donat à la civilisacion que sobreviuguèt à l'anientament de la civilisacion itita e que si mantenguèt dai 1200 au 700 av.J.C. à l'ubac de Síria.

neokantisme n.m. Movement filosofic eissit dau kantisme, dominat per la recèrca d'una morala, d'una teoria de la conoissença e d'un metòde.

neolatin, a adj. Que pertòca li lengas eissidas dau latin: *l'occitan, lo catalan, l'italian, l'espanhòu, lo portugués, lo francés, lo retoromanic, lo sardo, lo romanés*.

neoliberal, a adj. Relatiu au neoliberalisme; partidari dau neoliberalisme. Var.: **neoliberal**.

neoliberalisme n.m. Forma modèrna dau liberalisme, que laissa plaça à una intervencion limitada de l'Estat.

neoliberal, ala adj. Neoliberal.

neolitic n.m. ◆ adj. Relatiu au neolitic.

neolitizacion (-izacion) n.f. (preïst.) Passatge dei societats preïstoriques de l'estadi de la predacion à-naqueu d'una economia de produccion, mé l'aparicion de l'agricultura e de l'elevatge e la sedentarizacion.

neolocal, a adj. (antrop.) Si di dau mòde de residença de novèus espòs que non es un dei parents de la cobla. Var.: **neolocal**.

neolocal, ala adj. Neolocal.

neologia n.f. Ensèm dei procèss de formacion dei neologismes (derivacion, composicion, manleu, etc.).

neologic, a adj. Relatiu à la neologia e ai neologismes.

neologisme n.m. Mòt de creacion ò manlevat recentament; accepcion novèla d'un mòt ja present dins la lenga.

neomenia n.f. 1. Jorn de la luna novèla, considerat coma un jorn de fèsta dins la Grècia antica. 2. La luna propiament dicha.

neomicina n.f. (med.) Antibiotic polyvalent emplegat dins lo tractament dei enfeciments intestinals, e localament en dermatologia, oftalmologia e en O.R.L.

neomercantilisme n.m. (econ.) Doctrina modernisada dau mercantilisme, que preconisa un proteccionisme embé d'uni intervencions de l'Estat per ajudar l'economia nacionala.

neomortalitat n.f. Mortalitat neonatala.

neon n.m. 1. Gas rare de l'atmosphèra; element (N) de n° atomic 10 e de massa atomica 20,179. 2. Lume per tube fluorescent au neon e, per extension, per tube fluorescent quau que sigue; lo tube eu-meme: *Installar un neon, cambiar un neon.*

neonatal, a adj. Relatiu ai enfants à pena naissuts: *Medecina neonatala, mortalitat neonatala.* Var.: **neonatau.**

neonatalogia n.f. Especialitat medicala qu'a per objècte l'estudi dau noueu naissut.

neonatau, ala adj. Neonatal.

neonazi, a adj. e n. Neofaïssista.

neopèrsa n.m Nom donat au pèrsa modèrne.

neonista n. Persona que fabrica de tubes au neon.

neopilina n.m. Mollusc dei mars caudi, dei estructuras foarça primitivi, solet representant actual de la classa dei triblídides, dispareissuda au carbonifèr.

neoplasia n.f. 1. (biol.) Formacion d'un teïssut noueu. 2. (patol.) Tumor.

neoplastic, a adj. Que pertòca la neoplasia.

neoplasma n.m. (patol.) 1. Teïssut que resulta dau procèssus de neoplasia. 2. Tumor.

neoplastia n.f. Formacion d'un teïssut noueu per lo biais d'una operacion plastica.

neoplasticisme n.m. Doctrina de l'art abstrach d'après Mondrian.

neoplatonician, a adj. e n. Qu'apartèn au neoplatonisme.

neoplatonisme n.m. 1. Sistema filosofic que naisse à Alexandria (s. III^p) e que renovèla lo sistema platonician en li ajustant d'elements mistics. 2. Tot sistema inspirat dau platonicisme.

neopositivisme n.m. Positivisme logic. Contr.: **empirisme logic.**

neopositivista adj. e n. Dau neopositivisme.

neoprène n.m. Cauchó sintetic termoplastic.

neoprofessional, a adj. e n. Si di d'un esportiu, d'una esportiva que vèn de signar lo sieu premier contracte professional. Var.: **neoprofessionau.**

neoprofessionau, ala adj. e n. Neoprofessionau.

neoptèr n.m. (zool.) *Neoptèrs*: Classa d'insèctes qui a la capacitat de replegar li sieu alas en arrier en posicion de repaus, coma la mosca, la nièra, l'abelha.

neorealisme n.m. 1. Movement cinematografic naissut en Itàlia après la Segonda Guèrra Mondiala. 2. Tendènça, dins lu arts plastic dau s. XXⁿ, à tornar trovar la figuracion realista (per op. au cubisme, à l'abstraccion, etc.).

neorealista adj. e n. Qu'apartèn au neorealisme.

neostomia n.f. (patol.) Anastomòsi cirurgicala d'un canal natural sigue en l'organisme dont deu abotir, sigue en un organisme vesin.

neotectonica n.f. (geol.) Tectonica desvolopada à l'èra quaternària.

neotène n.m. (biol.) Animal, espècia que presenta la neotenia.

neotenia n.f. (biol.) Coexistènça, per un animau coma l'axolòtl, de caractèrs larvaris e de l'aptituda à si reproduire.

neotia n.f. Orquidea dei forèsts de faus, sensa clorofilla, dei raïç en forma de nido de passeron.

neotomisme n.m. Sistema teologic que lo papa Leon XIII^a n'en venguèt faire lo ponch de partença d'una renaissença intellectuala dins la Glèia e que, per manifestar l'actualitat de la pensada de sant Tomàs d'Aquin, inserisse la teologia tomista classica dins una problematica modèrna.

neozelandés, esa adj. e n. De Nòva Zelanda.

neozoïc n.m. (geol.) (geol.) Èra terciària.

nep n.m. Enfant mascle dau fraire ò de la sòrre.

nepa n.f. Insècte eteroptèr dei aigas estagnanti, carnassier, plat, que respira l'ària per un tube abdominal (Lòng de 5 cm). Sin.: **tarantola d'aiga.**

nepalés, a adj. e n. Originari ò estatjant dau Nepal.

nepentès n.m. 1. (Antiquitat gr.) remèdi magic còntra la tristessa. 2. (bot.) Planta carnivòra de l'Àsia tropicala e de Madagascar, que li sieu fuèlhas s'acabon m'una pichina urna membranoa m'un cubiceu dont li predas poàdon cabussar.

nepèr n.m. (fis.) Unitat d'expression dau rapoart de doi potènças. Lo nepèr non presenta una valor absoluta, ma unicament un rapoart.

neperian, a adj. *Logaritme neperian*: Logaritme que la sieu basa es lo nombre *e*.

nepotisme n.m. 1. Actituda d'unu papas qu'autrejàvon de favors particulieri ai gents de la sieu familha. 2. Abús qu'una persona en plaça fa de la sieu posicion en favor dei sieus.

neptuni n.m. Metal transuranian radioactiu; element (Np) de n° atomic 93 e de massa atomica 237,05.

neptunit n.m. Silicat natural de fèrre e de sodi.

nequeliment n.m. Anequeliment.

nequelir vt. (*nequelissi*) Anequelir.

nequelissent, a adj. Anequelissent.

nequelit, ida adj. Anequelit.

neraqués, esaa adj. e n. De Nerac.

nerborut, uda adj. Musclat, nerviós.

nerboça n.f. Arboça.

nerbocier n.m. Arboç. Var.: **nerbosier, narbosier.**

nerbociera n.f. Arbociera. Var.: **erbobiera.**

nerbosier n.m. Arboç. Var.: **nerbocier, narbosier.**

neré n.m. Aubre african que li sieu raïç e li sieu granas s'emplègon en medecina tradicionala (Familha dei mimosaceas).

nerèida n.f. Vèrp marin que viu dins la beta ò sus li ròcas dei costas d'Euròpa occidentala

neritic, a adj. Qu'es situat entre la zòna litorala e lo rebòrd dau plateu continental. ◇ Qu'apartèn à, que viu dins aquesta zòna: *Sediments neritics.*

neròli n.m. (perfum) L'essença de neròli es un òli essencial produch à partir de la flor de bigaradier.

neronian, a adj. Denhe de Neron, de la sieu crudelitat.

nerprun n.m. Arbuste dei fruchs negres, coma la bordana (Família dei ramnaceas).

nèrta n.f. Murta.

nervacion n.f. Disposicion dei nervaduras dins li fuèlhas d'una planta.

nervadura n.f. 1. Linha salhenta sus una susfàcia. 2. (arquít.) Gròssa motladura d'una vòuta, en particulier d'una vòuta gotica. 3. (bot.) Filet ramificat e salhent dont es transportada la saba dins una fuèlha. 4. En cordadura, pichin plec salhent que forma un ornament en salhida sus un vestit. 5. (tecn.) Renforçament, que fa salhida, d'una pèça mecanica. 6. (zool.) Filet de l'ala dei insèctes.

nervadurar vt. Provedir, ornar de nervaduras.

nèrvi n.m. 1. Cordon conductor dei messatges nerviós dau cerveu ai diferents organes e reciprocament. ◇ (fam.) Tendon, ligament: *Una carn plena de nèrvis*. 2. Cadun dei filaments que determinon la tenacitat e la plegadura d'un metal. 3. Cen que fa la foarça de quauqu'un, la sieu energia fisica ò morala. Sin.: **enavant**, **vigor**, **vitalitat**, **envanc**, **estrambòrd**. 4. Cen qu'es à la basa, au principi d'una accion eficaça. ◇ *Lo nèrvi de la guèrra*: Lu sòus. 5. (rel.) Caduna dei cordeletas que perméton de cordurar lu quasèrns e que fórmon de pichini salhidas. ◇ *Èstre nèrvi*: Aver la borsa vuèia. 6. Òme de man. Sin.: **maufatan**, **maufaràs**, **arpalhand**. ◆ pl. Sistema nerviós considerat coma lo sèti de la resisença psicologica, de l'equilibri mental: *Aver lu nèrvis solidés*. ◇ (fam.) *Portar, picar sobre lu nèrvis*: Faire enrabià. Sin.: **tirar lu nèrvis**. ◇ *Èstre, viure sus lu nèrvis*: Dins un estat de tension nervioa permanenta. ◇ *Guèrra dei nèrvis*: Ensèm dei procediments (intoxicacion, desinformacion, etc.) que míron à destabiliar l'adversari. ◇ *Passar lu sieus nèrvis sus quauqu'un, quauqua ren*: Manifestar còtra aquela persona ò aquela caua una irritacion que la sieu causa es alhors. ◇ (fam.) *Un paquet de nèrvis*: Persona foarça nervioa, irritabla.

nerviada n.f. Còup de nèrvi.

nerviós, oa adj. 1. Que relèva dei nèrvis, lo sistema nerviós. ◇ *Sistema nerviós*: Ensèm dei nèrvis, ganglions e centres nerviós que perméton de comandar e de coordenar de foncions vitali e de receure de messatges sensorials. ◇ *Centre nerviós*: Grop de neurònas sèti d'una foncion nervioa determinada. 2. Relatiu ai nèrvis, au sèti de l'equilibri psicologic, mental: *Tension nervioa*. 3. Qu'es deugut à la nerviositat ò que l'exprimisse: *Un rire nerviós*. Excitat, febrile, impacient. 4. Que manifestà de vivacitat, de vigor: *Estile nerviós*. ◇ (espec.) *Motor nerviós, veitura nervioa*: Qu'a de boani represas. Var.: **nervós**. ◆ adj. e n. Que lo domíon de nèrvis irritables; totplen emotiu: *Una persona nervioa, un gròs nerviós*. Var.: **nervós**.

nerviosament adv. D'un biais nerviós.

nerviositat n.f. 1. Estat d'excitacion nervioa passatgiera. 2. Estat permanent ò momentaneu d'irritabilitat ò d'inquietuda: *La nerviositat de l'opinion*. Var.: **nerviositat**.

nervisme n.m. Teoria segond la quala lo sistema nerviós a un ròtle preponderant dins lu procediments psicologics.

nervós, oa adj. Nerviós.

nervosisme n.m. (patol.) Nom d'un estat de desequilibri dau sistema nerviós, acompanhat non soletament de trebolicis organics variats e de dolors, ma finda de trebolicis psiquics pauc ò pron marcats. Var.: **nevrosisme**.

nerviositat n.f. Nerviositat.

nèsci, nèscia adj. e n. Niais, estupide, colhon. Sin.: **bèstia**, **toarca**, **cogorda**, **imbecile**, **tardòc**, **babeu**, **estaci**.

nesciejar vi. Faire lo nèsci. Sin.: **bestiejar**.

nesciença (-ència) n.f. Ignorança.

nescies(s)a n.f. Accion nèscia; estupiditat, ingenuitat. Sin.: **asenaria**, **asenada**.

nescitge n.m. Caractèr nèsci de quauqu'un, de quauqua ren.

nèspol n.m. Fruch comestible dau nespolier. Var.: **nèspola**.

nèspola n.f. Nèspol.

nespolier n.m. Aubrilhon espinós à l'estat sauvatge, que lo sieu fruch es lo nèspol (Família dei rosaceas). ◇ *Nespolier d'ivèrn (Mespilus germanica)*: Varietat que preferisse lu climas frèis, correnta dins la part septentrionala d'Occitània. ◇ *Nespolier dau Japon (Eriobotrya japonica)*: Varietat que florisse à l'auton e dona de fruchs à l'arribada de l'estiu, correnta sus li coastas mediterranèi d'Occitània.

nestorian, a adj. e n. Qu'apartèn au nestorianisme.

nestorianisme n.m. Doctrina de Nestorius, que lo concili d'Efès declarèt eretica en lo 431.

net, a adj. 1. Sensa taca: *Una susfàcia neta*. ◇ (fig.) *Aver li mans neti, la consciènça neta*: Èstre moralament irreprochable. 2. Ben marcat, distint, clar: *Una diferença neta*. ◇ *Una vista neta*: Que destria ben lu objèctes. 3. *Que non laissa la plaça au dubi*: Un melhorament net. ◇ (fam.) *Non èstre net*: Èstre un pauc foal, estranh, suspècte. 4. Qu'es estat diminuit de tot element estrangier: *Pes, salari, prètz net*, per op. à *brut*. ◇ *Faire plaça neta*: Desbarrassar un luèc de tot cen que lo pòu encombrar. ◇ *Net de*: Exempt de: *Net de taxes*. ◆ adv. 1. Brutalament, d'un còup solet: *Un objècte que s'es rot net*. 2. Sensa ambigüitat, categoricament: *Refudar net*. ◆ n.m. *Au net*: Sota una forma definitiva e clara.

netament adv. D'un biais net, clar, incontestable.

netejaible, a adj. Que pòu èstre netejat.

netejada n.f. Accion de netejar; lo sieu resultat. ◇ *Netejada per lo vuèi*: Eliminacion energica de tot cen qu'embarrassa. Sin.: **netícia**.

netejadissa n.f. Granda netejada.

netejadura n.f. La rementa levada de quauqua ren; ce cen que si lèva d'un luèc brut en lo netejant.

netejaire, airtz n. Persona que neteja.

netejamet n.m. Ensèm dei operacions qu'an per tòca de netajar un luèc.

netejant n.m. Produch per netejar.
netejar vt. 1. Rendre net, en desbarrassant de cen que bruta, embarrassa: *Netejar una cambra*. Sin.: **recurar**, **escurar**. 2. Desbarrassar (un luèc) d'elements perilhós: *Lu policiers an netejat lo quartier*. Sin.: **espurgar**. 3. Vuar un luèc dau sieu contengut: *Lu ladres an netejat l'apartament*.

netes(s)a n.f. Netetat.

netetat n.f. Qualitat de can qu'es net (pròp. e fig.).
 Var.: **netes(s)a**.

netícia n.f. Netejada.

neu n.f. 1. Aiga congelada que cala dei neblas en flòcs blancs e leugiers. ◇ *Neu trissa*: Neu fina. ◇ *Neus permanenti* (dichi finda *etèrni*): Neus amolonadi dins li parts mai auti dei massís montanhós, que poàdon donar naissença ai glaciers. ◇ *Neu corsega*: Neu per vent de SSE. ◇ *Bala de neu, pelòta de neu*: Planta dicotelidonea que fa de flors blanqui e que lo sieu fulhatge si fa roge à l'auton (*Viburnum opulus*). ◇ *Blanc coma la neu*: Foarça blanc; (fig.) Innocent. 2. La montanha, d'ivèrn, lu espòrts d'ivèrn: *Anar à la neu*. 3. *Neu carbonica*: Anidride carbonic solidificat. 4. *Òus en neu*: Blancs d'òus batuts, aromatisats e servits sus una crema liquida. 5. (argotic) Dròga (cocaïna ò eroïna) sota forma de pòuvera blanca.

neula n.f. Pastissaria leugiera que presenta d'alveòles que fan pensar à una bresca d'abelhas.

neuleta n.f. Pichin bescuèch sec e fulhetat, en forma de pichina neula, que pòu èstre forrat de marmelada ò de crema.

neulier n.m. Mòtle per faire de neulas.

neuma n.m. (mús.) Ancian signe de notacion musicala, simple ò compauat, qu'evocava espec. l'ornamentacion de tota melodia de cant planier.

neumatic, a adj. Relatiu ai neumas.

neural, a adj. Relatiu au sistema nerviós. ◇ *Placa neurala, tube neural*: Formacion de la part dorsala de l'embrion que correspoàdon à un començament de formacion dau sistema nerviós. Var.: **neurau**.

neuralgia n.f. Dolor viva sentida dont passa un nèrvi.

neuralgic, a adj. 1. Qu'apartèn à la neuralgia; qu'es de la natura de la neuralgia. 2. *Ponch neuralgic*: Ponch sensible, en particular per l'interès d'un país ò l'amor-pròpri d'una persona.

neurastenia n.f. 1. (med.) Estat d'astenia fisica e psiquica que compoarta divers aspèctes somatics coma lo lassitge, l'irritabilitat, la cefalea, la dificultat de concentracion intellectualla, la pauretat de la vida sexuala, etc. 2. Correntament, estat d'abatement e de tristessa, tendença marcada au pessimisme.

neurastenic, a adj. Relatiu à la neurastenia. ◆ adj. e n. Que sofrisse de neurastenia.

neurau, ala adj. Neural.

neuraxe n.m. (anat.) Aixe crebrospinal.

neurectomia n.f. (cirurg.) Ablacion parciala ò completa d'un nèrvi.

neurilema n.m. Envlopa à l'entorn un nèrvi e assegura lo sieu supoart noirissier per l'intermediari dei vaisseus.

neurinòma n.m. Tumor dei nèrvis periferics, desvolopada à partir dau teissut de sostèn pròpri au nèrvi.

neuriti n.f. Lesion inflammatòria d'un nèrvi.

neuritic, a adj. Relatiu à la neuriti. Var.: **nevriti**.

neurobiologia n.f. Disciplina biologica qu'estúdia lo sistema nerviós.

neurobiologic, a dj. De la neurobiologia.

neurobiologista n. Especialista de neurobiologia.

neuroblast n.m. (biol.) Cellula nervioa embrionària.

neurocirurgia n.f. Cirurgia dau sistema nerviós.

neurocirurgian, a n. Practician especialisat en neurocirurgia.

neurocirurgical, a adj. Relatiu à la neurocirurgia.
 Var.: **neurocirurgicau**.

neurocirurgicau, ala adj. Neurocirurgical.

neurocrani n.m. Part dau crani que protegisse l'encefale e dont si tròvon lu organes sensorials pars dins de capsulas (olfactiva, optica e auditiva).

neurocrinia n.f. Difusion dirècta en lu centres nerviós, diencefals, d'ormonas secretadi per lo lòbe posterior de l'ipofisi.

neurodepressor n.m. (farm.) Substança que fa baissar l'activitat dau sistema nerviós.

neurodermatiti n.f. Malautia inflammatòria cutanea.

neuroendocrinian, a adj. Relatiu à la neuroendocrinologia.

neuroendocrinologia n.f. Estudi dei ormònas que vènon d'uni estructuras dau sistema nerviós central.

neuroendocrinològue, òga n. Practician especialista de neuroendocrinologia.

neuroepitèli n.m. Epitèli d'origina ectodermica que cuèrbe la cavitat de la goarga neurala primitiva.

neurofibrilla n.f. Fibrilla d'estructura fina dei còrs cellularis dei neurònas.

neurofibromatòsi n.f. Malautia caracterisada per la formacion de tumors fibroï au lòng dei nèrvis e de tumors cutaneï.

neurofil(e), a adj. Si di dei toxinas que s'establísso sobretot en lo sistema nerviós.

neurofisiologia n.f. Fisiologia dau sistema nerviós.

neurofisiologic, a adj. Relatiu à la neurofisiologia.

neuroglia n.f. Teissut conjontiu de sostèn dau sistema nerviós, que si tròva entre lu neurònas. Var.: **glia**.

neuroleptic, a adj. e n.m. Si di d'una substança de medicaments psicotròpes emplegats dins lo tractament dei psicòsis.

neurolinfomatòsi n.f. Leucòsi provocada per un virus tocant lu auceus.

neurolingüística n.f. 1. Estudi dei rapoarts entre lo lengatge e li estructuras cerebrali. 2. Estudi lingüistic dei trebolis dau lengatge.

neurolisi n.f. Injeccion d'alcol dintre un nèrvi per lo destrúger.

neurologia n.f. 1. Branca de la medecina que s'ocupa dei malautias dau sistema nerviós. 2. Disciplina qu'estúdia lo sistema nerviós dins la sieu globalitat.

neurologic, a adj. Relatiu à la neurologia.

neurologista n. Neurologue.

neurologue, òga n. Especialista de neurologia. Sin.: **neurologista**.

neuromediator n.m. Neurotransmetèire.

neuromotor, tritz adj. Relatiu ai nèvris motors.

neuromuscular(i), a (-ària) adj. Que pertòca lu muscles e li sieu connexions nervioi.

neuròna n.f. Cellula diferenciada qu'apartèn au sistema nerviós, que comprèn un còrs cellulari e de prolongaments (axòna e dendritas) e que constitueisse l'unitat foncionala dau sistema nerviós.

neuronal, a adj. Relatiu au neuròna. Var.: **neuronau**.

neuronau, ala adj. Neuronal.

neutopapilliti n.f. Inflamacion localisada de la papilla dau nèrvi optic.

neuropata n. Pertocat de neuropatia.

neuropatia n.f. Afeccion dau sistema nerviós.

neuropatic, a adj. Relatiu à una neuropatia.

neuropatologia n.f. Disciplina medicala qu'estúdia li malautias dau sistema nerviós.

neuroplegic, a adj. e n. Si di d'una substança que paralisa la transmission de l'influx nerviós.

neuroprobasia n.f. Caminament dei virus neurotròpes, partent de la lesion originala fins ai centres nerviós, per lo biais dei filets nerviós.

neuropsicologia n.f. Estudi dei relacions entre li foncions psicologiqui superiori e li estructuras cerebrali.

neuropsicològue, òga n. Especialista de neuropsicologia.

neuropsiquiatre, a n. Especialista de neuropsiquiatria.

neuropsiquiatria n.f. Especialitat medicala que recampa la neurologia e la psiquiatria.

neuropsiquiatric, a adj. De la neuropsiquiatria.

neuroptèr n.m. *Neuroptèrs*: Ancian òrdre d'insèctes, totplen comuns, ma gaire conoissuts, que si caracteríson en particulier per d'alas grandi e membranoï, mé totplen de nervaduras.

neuroradiologia n.f. Radiologia aplicada au sistema nerviós central.

neuroretiniti n.f. Alteracion de la retina, caracterisada per un edema papillari, d'emorragias e d'exsudats retinians. Es una complication de l'iperpression arteriala.

neurorrafia n.f. Sutura cirurgicala dei doi caps d'un nèrvi copat.

neurosat, ada adj. e n. Pertocat de neuròsi.

neuroscièncas (-ièncias) n.f. pl. Ensèm dei disciplinas biologiqui e cliniqui qu'estúdièn lo sistema nerviós e li sieu afeccions.

neurosecrecion n.f. Activitat glandulària endocrina dei cellulas nervioi.

neuròsi n.f. 1. Afeccion caracterisada per de conflictes qu'empàchon lu comportaments socials e s'acompanhon d'una consciença penoa dei trebolicis. ◇ *Neuròsi fobica*: isteria d'angoissa. 2. *Neuròsi experimental*: Estat induch dins un animau dins de situacions analògui à-n-aqueli dau condicionament, que si manifèsta per de trebolicis dau comportament e sembla la neuròsi umana.

neurosòma n.m. Nom dei pichoi gruns que s'oriènton en filas per formar li fibrilhas dei elements nerviós.

neurotic, a adj. Relatiu à la neuròsi.

neurotisacion (-izacion) n.f. Creissença e penetracion per l'extremitat periferica d'un nèrvi copat, pi suturat, dei esperlongaments provenent de la neuròna per l'extremitat centrala, que pòu restablir la foncion dau nèrvi.

neurotomia n.f. (cir.) Seccion d'un nèrvi practicada dins lo tractament d'uni neuralgias.

neurotonia n.f. Comportament morbide caracterisat per una ipersensibilitat psicomotritz desordenada, que si manifèsta per un tròup d'emotivitat, de reflèxes vius,...

neurotoxic, a adj. Qu'es toxic per lo sistema nerviós.

neurotoxicitat n.f. Accion d'una substança nociva sobre lo sistema nerviós.

neurotoxina n.f. Toxina qu'agisse especificament sobre lo sistema nerviós.

neurotransmetèire n.m. Mediator quimic elaborat au niveau d'una sinapsi e qu'assegura la transmission de l'influx nerviós. Sin.: **neuromediator**.

neurotransmission n.f. (fisiol.) Transmission de l'influx nerviós per l'intermediari d'un neurotransmetèire.

neurotròpe, a adj. Si di dei substanças quimiqui, dei micròbi e dei virus

neurotropisme n.m. Afinitat d'una substança quimica ò d'un micròbi per lo sistema nerviós.

neurovegetatiu, iva adj. (anat.) Si di dau sistema nerviós que règla la vida vegetativa, format de ganglions e de nèrvis, religat à l'axe cerebrospinal, que contèn lu centres reflèxes.

neurula n.f. Estadi embrionari dei vertebrats, que vèn après la gastrula, e pendent lo quau si forma l'axe cerebrospinal.

neustrian, a adj. e n. De Neustria.

neutral, a adj. Relatiu à la neutralitat, à cu es neutre. Var.: **neutrau**.

neutralament adv. D'un biais neutre.

neutralisable (-izable), a adj. Que pòu èstre neutralisat.

neutralisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de neutralisar; fach d'èstre neutralisat. ◇ *Tir de neutralisacion*: Tir qu'a per tòca d'empachar l'enemic de complir una mission, en paralissant la sieu accion dins una zòna e dins un temps determinats. 2. (quim.) Tractament d'un acide per una basa, ò inversament, fins à obtenir un pH de 7.

neutralisant (-izant), a adj. e n. Que pòu neutralisar.

neutralisar (-izar) vt. 1. Anullar l'efècte de, empachar d'agir: *Neutralisar la concurrènça*. 2. Declarar neutre (un Estat, una vila, un territòri, etc.). 3. (quim.) Rendre neutre: *Neutralisar una solucion*. 4. Demenir l'efècte de: *Neutralisar una color tròup viva*. 5. Arrestar per un moment la circulacion sus una porcion de rota ò de camin de fèrre. ♦ **si neutralisar** v.pr. S'anullar reciprocament, si contrabalançar: *Lu doi adversaris si son neutralisats*.

neutralisme n.m. 1. Doctrina que consistisse à refudar d'aderir à una aliança militària. 2. Doctrina qu'implica lo refut de s'integrar à un dei grands blòcs politics e ideologics dau monde.

neutralista adj. e n. Qu'es partidari dau neutralisme.

neutralitat n.f. 1. Estat d'aqueu que rèsta neutre, de cen qu'es neutre. 2. Situacion d'un estat que demòra en defoara d'un conflicte internacional. 3. (psican.) Actituda non directiva de l'analista, que si deu esforçar de non privilegiar una valor religioa, morala ni sociala, e si deu abstenir de tot conseu. 4. (quim., fis.) Estat, qualitat d'un còrs d'un mitan electricament neutre.

neutrau, ala adj. Neutral.

neutre, a adj. e n. 1. Que non pilha partit ni per un ni per l'autre dins un conflicte, una discussion, un desacòrdis, etc. 2. Si di d'un país que non participa ai ostilitats engatjats entre d'autres país. ♦ adj. 1. Qu'es objectiu, imparcial. 2. Qu'es marcat per minga intonacion, minga sentiment: *Una votz neutra*. 3. Si di d'una color que non es franca ni viva: *Portar de colors neutri*. 4. (gram.) Si di dau genre gramatical que, dins una classificacion mé tres genres, s'opaua au masculin e au feminin. 5. (quim.) Que non es ni acide ni basic, que lo sieu pH es de 7. 6. (fis.) Si di dei còrs que presènton minga electricisacion, dei conductors que son lo sèti de minga corrent. 7. (mat.) *Element neutre*: Element d'un ensemble provedit d'una lèi de composicion intèrna, que la sieu composicion embé tot element non modifica aquest element: *0 es un element neutre per l'addicion dei nombres*. ♦ n.m. (gram.) Lo genre neutre.

neutrino n.m. (fis.) Particula fundamentala de la familha dei leptons, de carga electrica nulla, de massa nulla ò foarça pichina, que n'i a tres varietats associats ai autres tres leptons (electron, muon, tau).

neutrodinar vt. Aplicar lo principi dau sistema neutrodine.

neutrodine n.m. Receptor, amplificator compensat, previst per defugir tot amorsatge d'oscillacions.

neutrofil(e), a adj. 1. (biol.) Que si pòu colorar en fixant lo mesclum dei colorants acides e dei colorant basics (colorants neutres) en parlant de divèrsi cellulas ò dei sieu granulacions, 2. (patol.) *Granulocitòsi neutrofila*: Neutrofilia. 3. *Granulocits, leucocits, polinuclearis neutrofiles* ò *neutrofiles*, n.m. pl.: Leucocits polinuclearis dau sang, dau nucleu irregular, que presènton de granulacions neutrofili e que, dins lo còrs uman, representon 70 % dei globules blancs. 4.

(bot.) Si di d'una planta que creisse de preferença sus lu soals neutres.

neutrofilia n.f. 1. (biol.) Proprietat dei neutrofiles, afinitat d'una cellula ò d'un teissut per lu colorants neutres, per lo mesclum de colorants acides e de colorants basics. 2. (patol.) Ensèm dei trebolics deuguts à una aumentacion dei neutrofiles dins lo sang (dins d'infeccions microbiàn, d'intoxicacions, d'emorragias, d'intervencions cirurgicali).

neutrografia n.f. Radiografia efectuada au mejan d'un faisceu de neutrons. Var.: **neutronografia**.

neutron n.m. (fis.) Particula electricament neutra, de la familha dei adrons, que constitueisse, m'ai protons, lo nucleu dei atòmes. ♦ *Bombas à neutrons*: Carga termonucleària que lo sieu raonament neutronic es estat aumentat e lu efèctes de buf, de calor e de radioactivitat reduchs.

neutronic, a adj. Relatiu au neutron.

neutronica n.f. Estudi dei faisceus de neutrons e dei sieu interaccions.

neutronografia n.f. Neutrografia.

neutropenia n.f. Dementiment dau nombre dei leucocits polinuclearis en dessota de la normala.

nevada n.f. Fach de calar, per la neu; quantitat de neu que cala.

nevadís, sa adj. Luèc dont nèva sovent.

nevar vi. Calar, en parlant de la neu. Var.: **neviavar**.

ne varietur loc. adv. e adj. inv. Si di d'una edicion, d'un acte juridic dins la sieu forma definitiva.

nevàs n.f. 1. Part en amont d'un glacier dont la neu, per estivament e fusion parciala, si tranforma en glaça. 2. Placa de neu isolada, ma relativament importanta, que tèn Sin.: **taula de neu, nevièra**. en estiu.

nevassada n.f. Foarta calada de neu.

nevassar vi. Calar foart en parlant de la neu.

nevejar vi. Nevar leugierament.

neviavar vi. Nevar.

nevièra n.f. Nevàs.

nevilhada n.f. Leugiera calada de neu.

nevocarcinòma n.m. Melanòma malin.

nevós, a adj. Si di dau temps qu'es a la neu.

nevriti n.f. Neuriti.

nevrosisme n.m. Nervosisme.

nevus n.m. (med.) Mauformacion circonscricha de la pèu, de color negra ò ròsa, simpla taca ò salhida recubèrta de pels. Var.: **naevus**.

new look n.m. 1. Si di de la mòda ampla e lònga, lançada en lo 1947 per C. Dior. 2. Si di de cen que si presenta sota un aspècte noveu, sus lo plan politic, economic, social, etc.

newton n.m. (fis.) Unitat de mesura de foarça (simbòle N), equivalent de la foarça que comunica à un còrs de 1 kg de massa una acceleracion de 1 mètre per segonda cairada. ♦ *Newton per mètre*: Unitat de mesura de tension capillària (simb. N/m), equivalenta à la tension capillària d'una susfàcia sobre la quala la foarça qu'agisse sobre un element de linha es de 1 newton per mètre de longuessa.

newtonian, a adj. Relatiu au sistema de Newton.

newton-mètre n.m. Unitat de mesura dau moment d'una foarça (simb. N-m), equivalenta au moment d'una foarça de 1 newton que la sieu linha d'accion es la distança de 1 m dau ponch per rapoart au quau lo moment es considerat.

nhac n.m. 1. Còup de dent. 2. Bosin de mastegada.

nhaca n.f. (fam.) Esperit de competicion, envanc: *Aver la nhaca.*

nhacada n.f. Dentada, còup de dent.

nhacar vt. 1. Moardre. 2. Mastegar en faguent de bosin.

nhaci, nhàcia adj. Gnaci.

nhacre n.m. Pam de nas.

nhaf n.f. 1. Sabatier. 2. Pegon.

nhanha n.f. 1. Maniera, landa. Var.: **nhonha**. ◇ *Faire de nhanhas*: Faire de manieras, faire lo dificile, si plànher. 2. Persona que si planhe totjorn.

nhargar vt. Si fotre de. Sin.: **desfidar, bravejar, bravar, provocar.**

nharra n.f. Caduna dei doi duberturas dau nas, per l'òme e lu animaus. Sin.: (fam.) **trauc dau nas.**

nharro n.m. (fam. e pej.) 1. Varlet. 2. Enfant, pichon.

nhaulada n.f. Miaulada.

nhaulaire, airtiz adj. Miaulaire.

nhaulament n.m. Miaulament.

nhaular vi. Miaular.

nhaunhada n.f. Miaulament. Var.: **nhaunhau.**

nhaunhau n.m. Nhaunhada.

nhac, a adj. Si di dau pan que non a pron levat e qu'es dur.

nhic e nhac n.m. Contestacions, garrolhas. ◇ *Faire nhic e nhac*: Faire un pam de nas.

nhif n.m. Varietat de caròta, que vendria dau Levant.

nhifla n.f. Gauta grassa ò enflada.

nhòc n.m. 1. Contusion, baddla. 2. Nhòqui.

nhòc(o), a adj. Niais, nèsci. Sin.: **cogorda, majorana, toarca.**

nhòca n.f. (fam.) Tèsta, cerveu. ◇ *Aver quauqua ren dins la nhòca*: Aver una obsession.

nhonha n.f. Moninaria, landa.

nhòquis n.m. (it. *gnocchi*) 1. Tòcs de pasta facha mé de tantiflas e de farina. 2. *Nhòqui à la romana*: Preparacion à basa de sèmola de blat, de lach e de parmesan. Var.: **nhòcs.**

Ni Simbòle dau niquèl.

ni conj. de coord. S'emplega per indicar una addicion ò una alternativa dins una frasa negativa: *Ni un ni l'autre.*

ni pron. pers. compl. Nos, nen. ■ Segurament una forma frequenta, bessai per analogia de *mi, ti, si*, ma que vau mai laisser de caire.

nial n.m. Òu de gip que si mete dins un nido per incitar li galinas à li anar faire l'òu. Var.: **nidau.**

niangon n.m. Boasc donat per un aubre de la Coasta d'Avòri, foarça utilizat en fustaria exteriora (fenèstras).

niaulí n.m. Mirtacea de Nòva Caledònia (*Melaleuca quinquenervia*), cultivat per li sieu flors e lo sieu boasc, que li sieu fuèlhas dónon lo *gomenòl*.

nibla n.f. Milan.

niblan n.m. Milan.

niçard, a adj. e n. De Niça. Var.: **nissard, nissart**. ◆ n.m. Parlar occitan de la Comtea de Niça: *Lo niçard costier.*

niçardàs, assa adj. e n. Qu'a un caractèr niçard totplen marcat, exagerat.

niçardin, a adj. e n. Diminutiu de *niçard*.

niçardon, a adj. e n. Diminutiu de *niçard*.

nicha n.f. 1. Cavitat dins un barri, que pòu reçaupre una estàtua, un mòble, etc. Sin.: **encavadura, cròs**. 2. Cavitat amainatjada dins un objècte quau que sigue. 3. Pichina cabana que sièrve per assostar un can. Sin.: **cabanòt**. 4. *Nicha ecologica*: Ensèm dei condicions d'abitat, dau regime alimentari, dei costumats pròpri à una espècia vivanta determinada. Sin.: **ròdol, zòna**. 5. *Nicha fiscal*: Avantatges fiscals, derogacions que n'en poàdon beneficiar d'unu contribuables.

nicla n.f. *Faire la nicla à quauqu'un*: Li faire un signe de mesprètz ò de menchonada.

nicodème n.m. Òme simple, bornat, nèsci.

nicolaïsme n.m. 1. Doctrina gnostica d'una sècta dau 1er siècle. 2. Practica d'aquelo que ai s. Xⁿ e XIⁿ, non admeton lo celibat eclesiastic.

nicolaïta n.m. Adèpte dau nicolaïsme.

nicoscorbina n.f. Complèxe d'amida nicotinic e d'acide ascorbic, que si restaca ai vitaminas dau grope B.

nicotic, a adj. Si di de l'acide piridine-b-carboxilic, obtengut per l'oxidacion de la nicotina.

nicotina n.f. Principal alcaloïde dau tabat, que la sieu tenor vària de 1 à 8 dau 100 dins li fuèlhas dei espècias cultivadi, e qu'es un violent excitant dau sistema neurovegetatiu.

nicotinat, ada adj. Que contèn de nicotina.

nicotinic, a adj. Si di d'un acide (considerat coma precursor d'una vitamina) e de la sieu amida (vitamina PP).

nicotinsar (izar) vt. Embeure de nicotina.

nicotisme n.m. Ensèm dei auvaris morbides, provocats per l'empoisonament agut ò cronic dau tabat.

nicròme n.m. (nom depauat) Aliatge de niquèl, de cròme e de fèrre, de còups que li a m'un peçuc d'alumini.

nictacion n.f. (zool.) Clinhament. Var.: **nictitacion.**

nictaginacea n.f. *Nictaginaceas*: Família de plantas dicotiledoneï apetalas que comprèn per exemple li boguenvilleas e li bèli-de-nuèch.

nictaginacea n.f. *Nictaginaceas*: Família de plantas dicotiledoneï dei flors sensa petales coma la boguenvillea.

nictalòpe, a adj. e n. Pertocat de nictalopia.

nictalopia n.f. Facultat d'unu animaus e d'uni personas que sofrisson de trebolis visualas e poàdon vèire la nuèch.

nictemèr n.m. Durada de vint-a-quatre oras, que compoarta un jorn e una nuèch.

nictemeral, a adj. Dau nictemèr, qu'a la durada dau nictemèr: *Ritme nictemeral*. Var.: **nictemerau**.

nictemerau, ala adj. Nictemeral.

nictitacion n.f. Nictacion.

nictitant, a adj. (zool.) *Parpèla nictitanta*: Tèrça parpèla dei auceus que si desplaça orizontalament davant l'uèlh.

nictofil, a adj. e n. Que li agrada l'escursina.

nicturia n.f. (fisol.) Eliminacion d'urina à predominança nuchena.

nidacion n.f. (biol.) Implantacion de l'òu ò de l'embrion jove dins la mucoa uterina dei mamifèrs.

nidada n.f. 1. Ensèm dei auceus d'una mema coada. Var.: **nidanha**.

nidanha n.f. Nidada.

nidar vi. Faire lo sieu nido. ♦ **si nidar** v.pr. 1. Faire lo sieu nido. 2. Si ficar, s'installar.

nidau n.m. Nial.

nidejar vi. Estar au nido.

nidificacion n.f. Construccion d'un nido.

nidificar vi. Bastir lo sieu nido.

nido n.m. 1. Construccion que fan divèrs animaus (auceus, peis, insèctes, etc.) per li depauar lu sieus òs e, per lu auceus, per li coar lu òs e li far créisser lu sieus joves. Var.: **niu**. 2. Abitacion que si fan d'un animaus: *Un nido de vèspas*. 3. Abitacion, maion: *Un nido d'amorós*. 4. Tana: *Un nido de bandits*. ◇ *Nido d'aiga*: Construccion dificilament accessibla, en montanha. 5. *Nido à pòuvera*: Luèc, objècte propici à un amolonament de pòuvera. 7. *Nido d'àngel*: Vestiment d'exterior per lu noirçons, constituit d'un sac matalassat m'un capuchon.

nido d'abelhas n.m. Ponch d'ornament executat sus un teissut plissat, per retenir lu plec regularament en foncion d'un dessenh geometric.

niel n.m. Incrustacion decorativa d'un esmalh negre sus un fond metallic entalhat (generalament d'argent).

nièla n.f. 1. (bot.) Rovilh, carbon (malautia dau blat). 2. Planta dei flors porpri, que creisse dins lu camps de cerealas e que li sieu granas son toxiqui (Familha dei cariofillaceas).

nieladura n.f. Nielatge.

nielaire, airtz n. Obrier que grava en niel.

nielar vt. Ornar de niels.

nielar vt. (*nièli*) (agric.) Degalhar per la nièla.

nielatge n.m. Art e accion de nielar; travalh dau nielaire. Var.: **nieladura**.

nielatge n.m. (agric.) Deteroriacion dei grans per la nièla. Var.: **nieladura**.

nièra n.f. 1. Insècte que pòu mesurar fins à 4 mm de lòng, sensa alas e dei patas arrieri sautarèli, parasite de l'òme e dei mamifèrs que n'en suça lo sang en ponhent (Tipe de la familha dei pulicidats). ◇ *Cascar li nièras à*: Rancurar, tornar à dire à quauqu'un. ◇ Expr. *Frema, cat e can an de nièras tot l'an*. 2. *Nièra d'aiga*: Aubrilhon dei flors rogi ò blanqui perfumadi, dei gruns toxics. 3.

Nièra de mar: Pichin crustaceu sautareu, que viu dins la sabla dei plajas (Lòng de 2 cm, òrdre dei anfibòdes). 4. (inform.) Pichina susfàcia de materiau mièg conductor (silici) que supoarta un circuit integrat ò divèrs circuits integrats, e especialament un microprocessor.

nieron n.m. 1. Pichina nièra. 2. Insècte pichin que viu sovent sus lu vegetaus e que n'en suça la saba (Lòng de 1 mm, òrdre dei omoptèrs).

nierós, oa adj. Plen de nièras.

nierum n.m. Ensèm dei nièras.

nietschian, a adj. Relatiu à la filosofia de Nietzsche; partidari de la filosofia de Nietzsche.

nife n.m. Aligatge peant, compacte, de niquèl e de fèrre, que seria concentrat dins lo nucleu central de la Terra.

nifla n.f. Meca dau nas. Sin.: **narveu**.

niflada n.f. Accion de niflar. Sin.: **niflament, niflaria**.

niflaire, airtz n. Que nifla. Sin.: **nasejaire, naseaire**.

niflament n.m. Niflada. Sin.: **nasejada, naseada**.

niflar vi. 1. Aspirar la meca dau nas. Sin.: **nasear, nasejar**, (pop.) **tirar la mèrda en casteu**. 2. (fig.) Non suportar quauqu'un: *Aqueu baudo, non lo poadi niflar*.

niflard, a adj. Qu'espiona, que gaida d'escondilhons.

niflaria n.f. Niflada.

niflàs, assa n. Persona qu'a lo nas gròs.

niflejar vi. Non s'arrestar de niflar.

niflós, oa adj. Qu'a la meca au nas. Sin.: **narvelós**.

nigaud, a adj. e n. Badaluc, nèsci. Sin.: **babeu, toarca, tardòc, pautàs, colhon, nhòco, babalec, barbaluc, badau**.

nigaudament adv. D'un biais nèsci. Sin.: **nesciament, bestiament**.

nigaudaria n.f. Caractèr, accion de nigaud. Sin.: **nescitge, simples(s)a**.

nigaudàs, assa adj. e n. Gròs nigaud. Sin.: **colhonàs, fotralàs, nhocàs**.

nigaudejar vi. Si comportar coma un nigaud. Sin.: **pautassar**.

nigaudet, a adj. e n. Pichin nigaud.

nigerian, a adj. e n. 1. Dau Nigèria. 2. Dau Nigèr.

nigerin, a adj. e n. Dau Nigèr.

nihilisme n.m. Doctrina que denega tota organisacion sociala. Var.: **niilisme**.

nihilista adj. e n. Relatiu au nihilisme; partidari dau nihilisme. Var.: **niilista**.

niilisme n.m. Nihilisme.

niilista adj. e n.m. Nihilista.

nilomètre n.m. Potz que comunica me Nil, e que la sieu paret es graduada per mesurar lo niveau jonch per la plena dau fluvi.

nilon n.m. Nylon.

nilotic, a adj. e n. Relatiu ai Nilotics e à la sieu lenga de la granda familha negroafricana parlada dins lo bacin de Nil e dins l'encontrada dai Grands Laus.

nimbar vt. Aureolar.

nimbe n.m. Aureòla, corona; (fig.) glòria.

nimbostratus n.m. Nimbus.

nimbus n.m. (meteo.) Nebla plueioa, d'un gris unifòrme. Sin.: **nimbostratus**.

nimes n.m. pl. Blue jeans. Var.: **nimesencs, blau de Nimes**.

nimesenc, a adj. e n. De Nimes.

nimesencs n.m. pl. Blue jeans. Var.: **nimes**.

nin, a Enfant (Esa); escais-noms dei abitants d'Esa.

ninfa n.f. Nenufar.

ninfal, a adj. (zool.) Relatiu à una ninfa d'insècte. Var.: **ninfau**.

ninfalide n.m. *Ninfalides*: Família de parpalhòlas dei colors vivi, dei toaras espioi, de la crisalida nuda, coma li vanessas.

ninfau, ala adj. Ninfal.

ninfea n.f. Nenufar qu'una dei sieu espècias es lo lòtus sacrat dei Egipcians. Var.: **ninfa**.

ninfacea n.f. *Ninfaceas*: Família de plantas d'aiga, coma lo nenufar.

ninfeta n.f. Filha foarça jove, dau fisic atraent e dei biais engatjants.

ninfeu n.m. 1. (Antiqu.) Luèc ò santuari dedicat ai ninfas. 2. Contruccion artificiala bastida en dessobre ò à l'entorn d'un sorgent.

ninfomana adj. e n. Pertocada de ninfomania. Sin.: **isteromana**.

ninfomania n.f. Exageracion dei besonhs sexuals de la frema. Sin.: **isteromania**.

ninfomaniac, a adj. Relatiu à la ninfomania.

ninfòsi n.f. Periòde vida ralentida, pròpri ai insèctes superiors e pendent lo quau la larva si transforma en un adulte totplen diferent.

ninfotomia (cirur.) Ablacion d'una part dei labras minori de la vulva.

ninivita adj. e n. De Niniva.

niòbi n.m. Metal pusleu rare, gris acier, associat au tantale dins lu sieus mineraus; element (Nb) de n° atomic 41 e de massa atomica 92,90. Sin. (ancian): **colombi**.

niobic, a Relatiu ai niòbis.

nioleta n.f. Apendici carnut, mobile e contractile, que prolònga lo bòrd posterior dau paladar e que contribuisse à barrar li fòssas nasali pendent la degluticion. Sin.: **uvula**.

nipon, a adj. e n. Japonés.

niquèl n.m. Metal d'un blanc grisastre, de la rompedura fibroa; element (Ni) de n° atomic 28 e de massa atomica 58,71.

niquelar vt. (*niquèli*) Recurbir d'una jaça de niquèl.

niquelatge n.m. Accion de niquelar.

niquelic, a adj. Que contèn de niquèl. Var.: **niquelifèr**.

niquelifèr, a adj. Niquelic.

nira n.f. Marmòta. Var.: **niré**.

niré n.m. Nira.

nirgranta adj. e n. inv. Sècta ascetica d'Índia.

nirvana n.m. En lo bodisme, darrièr estat de la contemplacion, denant la beatituda.

nistagmus n.m. Succession de moviments oscillatòris dei uèlhs, sovent ligada à una lesion dei centres nerviós.

nistatina n.f. Antibiotic actiu còtra li micòsis deugudi ai levaduras.

nisto n.m. (fam.) Pichon.

niston, a n. (fam.) Pichon. Sin.: **nenon**.

nistonet, a n. Enfant foarça pichon. Sin.: **enfantolet**.

nit n.m. Unitat de luminança, egala à una candela per mètre cairat de susfàcia aparenta.

nitrat n.m. Sau de l'acide nitric: *Nitrat d'argent*. Sin.: **azotat**.

nitrat, ada adj. Que contèn de nitrat.

nitratacion n.f. Transformacion d'un nitrit en nitrat, que dins lo soal si fa espontaneament en presença d'una bacteria, lo *nitrobactèr*.

nitrat-fiol n.m. Mesclum explosiu compauat de nitrat d'ammòni e de fiol ò de gasòli.

nitre n.m. Nitrat de potassi ò de saupètre.

nitric, a adj. 1. Si di dei bacterias, coma lo *nitrobactèr*, que realíson la nitratacion. Sin.: **azotic**. 2. (quim.) *Acide nitric*: Compauat oxigenat derivat de l'azòte (HNO₃), acide foart e oxidant. Sin.: **acide azotic**.

nitriera n.f. Luèc dont si tròva lo nitre.

nitrifèr, a adj. Que contèn de fèrre.

nitrificacion n.f. (quim.) Transformacion de l'azòte organic en nitrats, generalament per via bacteriana.

nitrificant, a adj. Que provòca la nitrificacion.

nitrificar vt. (*nitrifiqui*) Ajustar de nitrit à.

nitri(e) n.m. Compauat organic que la sieu formula contèn lo radical -CN.

nitrit n.m. Sau de l'acide nitrós. Sin.: **azotit**.

nitritoïd, a adj. *Crisi nitritoïda*: Crisi de congestion de la cara acompanhada de vomit, diarrea e ànsia, en seguida à una injeccion d'unu medicaments coma l'arsenobenzòl.

nitrobactèr n.m. Bacteria aerobia dau soal, qu'oxida lu nitrats en nitrats.

nitrobenzène n.m. Derivat nitrat dau benzène, de formula C₆H₅NO₂, coneissut, en perfumaria, sota lo nom d'*essença de mirbana*, que sièrve à faire divèrs explosius e à preparar l'anilina.

nitrocellulòsa n.f. Estèr nitric de la cellulòsa, principi dau collodion e dei pòuveras sensa fum.

nitrocellulosic, a adj. Relatiu à la nitrocellulòsa.

nitrofenòl n.m. Derivat nitrat dau fenòl.

nitrogenat, ada adj. Relatiu au nitrogen; que contèn de nitrogen.

nitrogène n.m. Azòte.

nitroglicerina n.f. Estèr nitric de la glicerina, liquide onchós e jaunenc, explosiu foart, qu'ientra dins la composicion de la dinamita.

nitrós, oa adj. Relatiu ai compauats quimics que contèn d'oxygène e que provèn de l'azòte. Sin.: **azotós**.

nitrosacion n.f. 1. Transformacion de l'ammonic en acides nitròs ò en nitrìts.

nitrosil(e) n.m. Radical univalent -NO.

nitrosomonàs n.m. Bacteria que provòca la nitrosacion.

nitrosulfur(e) n.m. Nom de saus divèrsi que lo sieu anion contèn de fèrre, de sofre e de radicals nitrosiles.

nitrotoluène n.m. Derivat nitràt dau toluène.

nitruracion n.f. (metall.) Tractament termoquimic dau durciment superficial d'aliatges ferròs per accion de l'azòte.

nitrur(e) n.m. Combinason de l'azòte m'un metal.

nitrurar vt. Tractar un aliatge feròs per nitruracion, per lo durcir leugierament.

niu n.m. 1. Nebla. 2. Embriaguessa.

niu n.m. Nido.

niu, niva adj. Escur, neblós. ◇ *Fa niu*: Lo temps es cubèrt, escur.

niuleta n.f. Pichina nebla.

nivacion n.f. L'ensèm dei fenomènes que determinon l'influença de la neu sus la formacion dau releu.

nival, a adj. Relatiu à la neu; deugut à la neu. ◇ *Regime nival*: Regime dei cors d'aiga alimentats per la fonduda dei neus. Var.: **nivau**.

nivatge n.m. Amolonament de nius.

nivau, ala adj. Nival.

niveal, a adj. Si di dei planats que florisson en plen ivèrn, ò que poàdon viure dins la neu. Var.: **niveau**.

niveau, ala adj. Niveal.

niveiròla n.f. Niveiròu.

niveiròu n.m. Pichon passeron de la coa blanca que viu en auta montanha. Var.: **niveiròla**.

nivèla n.f. Niveu dispauat sus un niveu à luneta per n'en contrarotlar l'horizontalitat.

nivelaira n.f. Engenh de terrassament tractat, equipat d'una lama orientabla, per lo nivelament dei tèrras.

nivelaire, airtz adj. e n. Que nivèla, qu'egalisa.

nivelaire n.m. pl. Republicans anglés que, pendent la guèrra civila (1647-1649), tot en estent fermament opauats à la monarquia, s'opauèron ai tendenças autoritaris de Cromwell.

nivelament n.m. 1. Accion de nivelar, de mesurar de diferenças de niveu, de mesurar mé de niveus, d'establir una basa horizontala sus un terren. 2. Aplaniment dei accidents dau releu per efècte de l'erosion. 3. (fig.) Accion d'egalisar li fortunes, li condicions socials, etc. *Nivelament per lo bas*.

nivelar vt. (*nivèli*) 1. Egalisar lo niveu de; rendre plan, horizontal; aplanir: *Nivelar un terren*. 2. (fig.) Rendre egal: *Nivelar li fortunes*. 3. (tecn.) Mesurar ò verificar au mejan d'un niveu.

nivelatge n.m. Accion de nivelar.

niveleta n.f. Pichin niveu que sièrve à verificar l'inclinason d'una cauçada, que si presenta sota la forma d'una esparra graduada e marcada de miras en blanc e roge.

niveòla n.f. Planta vesina dau traucaneu (Família dei amarillidaceas).

nivernés, esa adj. e n. De Nivèrns ò dau Nivèrnés.

niveu n.m. 1. Autessa de quauqua ren per rapoart à un plan horizontal de referença: *Lo niveu dau fluvi a creissut*. ◇ (geogr.) *Niveu de basa*: Niveu en foncion dau quau s'elabòra lo perfieu d'equilibri dei cors d'aiga. 2. Ensèm dei locals situats sus un meme plan horizontal, dins un bastiment: *Lu vestits son au segond niveu*. 3. Galaria horizontala d'una miniera traçada dins lo jaç. 4. Valor de quauqua ren, de quauqu'un: *Lo niveu d'instruccion*. ◇ *Niveu mental ò intellectual*: Gra d'eficacitat intellectuala d'un subjècte, estimat au mejan de divèrs tèsts psicotecnics. ◇ (sciéncias de l'educacion) *Niveu escolar*: Importança dei aquisicions escolari d'un escolan, estimada en particular per rapoart ai programas oficials. 5. Situacion d'una caua per rapoart à una altra; equilibri. 6. Valor qu'una grandessa rejonhe. ◇ *Niveu d'audicion*: Niveu de pression acostica eficaça au dessobre dau lindau d'audicion, tocant un auditor donat e un senhal de frequença determinada. ◇ *Niveu idrostatic*: Susfàcia sobrana d'un jaç aquifèr. ◇ *Niveu de transmission*: Intensitat dau camp electromagnetic ò valor de la potença dins una telecomunicacion. ◇ *Niveu d'energia*: Caduna dei valors possibli de l'energia d'una particula, d'un nucleu d'atòme, d'una molecula, etc. 7. Escalon d'un ensèm organistat, posicion dins una ierarquia: *Toi lu niveus de l'Estat sont pertocats*. 8. *Niveu de vida*: Mesura dei condicions reali d'existença d'un individú, d'una familha ò d'una populacion pilhada dins lo sieu ensèm. 9. (ling.) *Niveu de lenga*: Cadun dei registres d'una lenga que lo locutor pòu emplegar en foncion dei situacions e dei interlocutors. 10. Estat d'un plan horizontal. ◇ *De niveu*: Sus lo meme plan horizontal. ◇ (geogr.) *Corba de niveu*: Linha que representa sus una carta lu ponchs qu'an la mema altituda. Sin.: **corba isofisa**. ◇ *Susfàcia de niveu*: Luèc dei ponchs d'un liquide en equilibri dont s'aplica la mema pression; susfàcia normala ai linhas de camp, dins un camp de vectors. ◇ (arm.) *Angle de niveu*: Angle que fórmon la linha de tir e lo plan horizontal. 11. Instrument que permete de verificar l'horizontalitat d'una susfàcia. ◇ *Niveu à bofa (d'ària)*: Niveu compauat d'un tube de vèire dins lo quau si tròvon un liquide foarça mobile (alcòl ò etèr) e una bofa gasoa. ◇ *Niveu d'aiga*: Aparelh de mirada m'un liquide, que si compaua d'un pen que supoarta un tube metallic que li es perpendiculari e que li sieu extremitats, relevadi à angle drech, son prolongadi per doi tubes de vèire.

nivoglaciari, ària adj. *Regime nivoglaciari*: Regime dei cors d'aiga alimentats per la fonduda dei neus e dei glaciers, caracterisat per li aigas auti de printemps e d'estiu, e li aigas bassi d'ivèrn.

nivopluvial, a adj. *Regime nivopluvial*: Regime dei cors d'aiga alimentats per la fonduda dei neus e per li pluèias. Var.: **nivopluviau**.

nivopluviau, ala adj. Nivopluvial.

nivòsi n.m. Premier mes dau printemps dins lo calendier revolucionari francés.

nixa n.f. Ninfa dei aigas de la mitologia germanica.

N.m Simbòle dau newton-mètre.

N/m Simbòle dau newton per mètre.

No Simbòle dau nobeli.

nō n.m. inv. Drama liric japonés que combina la música, la dança e la poesia.

noaça n.f. Festin e divertiments qu'acompanhon un maridatge; ensèm dei personas que li si tròvon. ◇ *Noaças d'argent, d'aur, de diamant*: Fèstas que si celèbron en cap à 25, 50, 60 ans de maridatge. ◇ *Esposar en segondas noaças*: Per un segond maridatge. ◇ (fam.) *Faire la noaça*: Menar una vida dissoluda; faire la fèsta, pilhar part à una fèsta en buvent e en manjant à l'excès. Sin.: **faire tampona, nocejar, ribotejar**. ◇ (fam.) *Non èstre à la noaça*: Èstre dins una situacion critica, embarrassanta. ◆ pl. Drageas de maridatge.

noae n.f. Notz.

noara n.f. Esposa de l'enfant. Sin.: **bèla-filha**.

noastre, a adj. poss. Que nos apartèn: *La noastra maion, aquela maion es noastra*. ◆ pron. poss. Qu'es noastre: *Es lo noastre*. ◆ n.m. pl. *Lu noastres*: La noastra familha, lu noastres amics, lu noastres partidaris.

nobeli n.m. Element (No) de n° atomic 66 e de massa atomica 162,50.

nobiliari, ària adj. Qu'apartèn à la noblessa, que li es pròpri.

nobiliari n.m. Registre dei familhas nòbli d'una província ò d'un Estat.

nobilita n.f. Dau temps de la Roma antica, partit politic que representava l'aristocracia au poder, per oposicion ai plebeus.

nobilitat n.f. Noblessa.

noblalhon n.m. (pej.) Òme de pichina noblessa.

noblament adv. D'un biais nòble.

nòble, a adj. Qu'apartèn à la categoria sociala que, per la naissença ò la decision dei sobeirans, gaudisse de divers privilègis. ◆ adj. 1. Qu'apartèn à un nòble, à la noblessa: *Sang nòble*. 2. Qu'a de denhetat, de grandessa, que manifestà d'elevacion: *De sentiments nòbles*. 3. Que suscita l'admiration, lo respècte per la sieu distincion, la sieu majestat. 4. De qualitat; superior. Sin.: **egrègi, denhe, triat, gent, eminent, eroïc, onorable, sobran**. ◇ *Metal nòble*: Preciós. ◇ *Parts nòbli*: Lo cerveu, lo coar de l'òme.

nobles(s)a n.f. 1. Condicion de nòble: *Noblessa de sang*. 2. Classa sociala constituïda per lu nòbles; aristocracia: *Noblessa occitana*. ◇ *Noblessa de raça ò de paratge*: Noblessa que la sieu origina seria mau conoissuda e transmesa per la linha pairala. ◇ *Noblessa d'espada*: Obtenguda à l'Atge Mejan per un servici militari; ensèm dei familhas de noblessa anciana. ◇ *Noblessa de rauba*: Formada de borgés anoblits gràcias ai sieu foncions, ai sieu cargás. 3. Caractèr de quauqu'un, de quauqua ren qu'es grand, elevat, generós: *La noblessa de coar*. Sin.: **nobilitat**.

noblilhon n.m. Persona de pichina noblessa ò de noblessa gaire afortida.

nocejaire, airtz n. Festejaire. Sin.: **cèrcafèsta, ribotejaire, fotegús, mauvivent**.

nocion n.f. 1. Concèpte, idea qu'un a de quauqua ren. 2. Conoissença elementària de quauqua ren.

nocional, a adj. Relatiu à una nocion. Var.: **nocionau**.

nocionau, ala adj. Nocional.

nociu, va adj. 1. Qu'es de natura à faire de mau à l'organisme: *D'emanacions nocivi*. 2. Perilhós, funèste: *De teorias nocivi*. Sin.: **perilhós, pernicios**.

nocivitat n.f. Caractèr de cen qu'es nociu. Sin.: **nocuitat**.

noctambule, a adj. e n. Que li agrada de sortir lo sera, de si divertir la nuèch.

noctambulisme n.m. Comportament dei personas que li agrada de sortir la nuèch.

noctiluca n.f. protozoari que pòu èstre totplen abundós dins la mar, que rende luminoà la nuèch (Diamètre 1 mm).

noctuala n.f. Parpalhòla de nuèch que li sieu toaras son sovent nocivi (Nom comun à divers espècias, que per la màger part apartèn à la familha dei noctuides).

noctuelian n.m. Noctuide.

noctuide n.m. *Noctuides*: Familha de parpalhòlas de nuèch que comprèn de nombroï espècias que li sieu toaras fan de degalhs importants ai culturas (cerealas, tomati, etc.). Sin.: **noctuelian**.

noctula n.f. Ratapinhata de la familha dei vespetillionides (Lònga de 9 cm sensa la coa; envergadura de 40 cm).

nocturna n.f. 1. Dubertura d'un negòci en serada. 2. Competicion esportiva en serada.

nocturnal n.m. (liturgia) Ensèm dei oficis e dei matinas que si debànon de nuèch. Var.: **nocturnau**.

nocturnau n.m. Nocturnal.

nocturne, a adj. 1. Que si debana pendent la nuèch. Sin.: **nuechenc**. 2. Si di d'un animau que soarte, agisse, vòla ò corre pendent la nuèch. Sin.: **nuechenc**. Contr.: **diurne**.

nocturne n.m. 1. Tròç de música escrich per lo piano, sensa forma definida, d'un caractèr pantaiaire e melancolic. 2. Part de l'ofici dei matinas. 3. Auceu de nuèch. 4. Tableau que representa un efècte de nuèch.

nocuitat n.f. Caractèr de cen qu'es nociu, perilhós per la santat. Sin.: **nocivitat**.

noda n.f. (patol.) Tumor, protuberança sus lu tendons, lu ligaments e lo sistèma fibrós.

nodal, a adj. 1. (istol.) Si di d'un teissut especial, situat dins l'espessor dau muscle cardiac e qu'assegura li foncions d'automaticitat, d'excitabilitat, de conductibilitat e de contractilitat. 2. (fis.) relatiu ai nos d'una susfàcia ò d'una coarda vibranta. 3. (opt.) *Ponchs nodals*: Ponchs de l'axe d'un sistema optic centrat, per lu quaus pàsson un rai incident e lo rai emergent correspondent quora aquelu rais son parallèles. Var.: **nodau**.

nodau, ala adj. Nodal.

nodós, oa adj. 1. Si di dau boasc qu'a totplen de nos. 2. Que presenta de nodositats: *Dets nodós*. Sin.: **gropós**.

nodositat n.f. 1. Caractèr d'un vegetal, d'un aubre que presenta totplen de nos. 2. (med.) Produccion anormala, generalament redona e dura, que si pòu trovar sota la pèu. 3. Radicèla dei leguminoas, ipertrofiada per la presença d'un rizòbi.

nodul(e) n.m. 1. Pichina nodositat. 2. Gonflament de l'extremitat anteriora dau vèrmis inferior dau cercelet. 3. (anat.) Enflament de la valvula sigmoïda de l'àrta e de l'artèria paumonària. 4. Pichina concrecion minerala ò de ròca, de forma grossierament arredonida, situada dins una ròca de natura diferenta. 5. Concrecion de minerau depauada au fond dei oceans.

nodular(i), a (-ària) adj. Relatiu ai nos.

nodulós, oa adj. Que presenta totplen de pichins nos.

noé n.m. [nu'e] Cantic de Calenas. Var.: **nové**.

noema n.m. (filos.) Objècte intencional de la pensada, per la fenomenologia.

noèsi n.f. (filos.) Acte per lo quau la pensada mira à un objècte, per la fenomenologia.

noetic, a adj. (filos.) Relatiu à la noèsi.

noga n.f. Notz.

nogalhon n.m. Carn de la notz; caduna dei doi mitans d'una notz.

nogareda n.f. Luèc plantat de noguiers.

nogat n.m. Preparacion à basa de meu mé d'amèndolas e d'avelanas (*nogat negre*) ò de blanc d'òu e d'amèndolas (*nogat blanc*), generalament messa entre doi fuèlhs de pan azime. ◇ *Nogat de Monteimar*: Especialitat d'aquela vila.

nogatier, a n. Persona que fa ò que vende de nogat.

nogatina n.f. 1. Nogat dur, fach d'amèndolas chapladi e de caramèl. 2. Genovesa pralinada e garnida d'amèndolas ò d'avelanas grasilhadi e chapladi.

noguièr n.m. 1. Grand aubre dei regions temperadi, que poarta li *notz*, e que lo sieu boasc dur s'emplega en fustaria (Aut de 10 à 25 m, pòu viure fins à 400 ans; familia dei juglandaceas). 2. Lo boasc d'aquel aubre.

noïa n.f. (it.) Enuèi.

noïós, noïoa adj. 1. Que manca d'interès au ponch que si pròva d'enuèi: *Un spectacle noïós*. Sin.: **secant, tediós, pegós, fastigós**. 2. Qu'enuèia, que tarabusta, que causa de tracàs.

noiosada n.f. Enuèi. Sin.: **tedi, fasti, languiment, languì, secada, secadura**.

noiridura n.f. 1. Accion de noirir un èstre vivent: *Assègurar la noiridura dau bestiari*. Var.: **norridura, noirement**. 2. Tota substança que sièrve à l'alimentacion dei èstres vivents.: *Una noiridura sana*. Sin.: **manjar, aliment**. 3. (lit.) Cen que noirisse lo coar, l'esperit: *Li noiriduras intellectuàli*.

noirigat n.m. Noirisson.

noirigatge n.m. Noirissatge. Var.: **norrigatge**. ◇ (espec.) Accion de mantenir e d'elevar lu animaus. Sin.: **elevatge**.

noiriguièr, a adj. Noirissier. ◆ n. Persona que practica lo noirigatge dei animaus. Sin.: **elevaire**. ◆ n.f. Noirissa.

noirement n.m. Noiridura. Var.: **noirement**.

noirir vt. 1. Fornir d'aliments à; faire viure en donant d'aliments: *Noirir una persona, una bèstia*. Sin.: **apaissar, apasturar** (lo bestium), **apitançar, alimentar**. 2. Donar lu mejans de viure: *À maion, devi noirir cinc personas*. 3. (lit.) Donar una formacion à quauqu'un, li donar d'ideas, etc. 4. Mantenir, faire durar (un sentiment): *Noirir l'esperança*. 5. Mantenir en acreissent l'importança: *Lo boasc sec noirisse l'incendi*. 6. Renforçar la matèria de (un discors, un tèxto, una òbra, etc.). Var.: **norrir**. ◆ **si noirir** v.pr. 1. Absorbir d'aliments. 2. Tirar la sieu foarça, la sieu substança de: *Aqueli ideas si noirisson de la tieu ignorança*. ◇ *Si noirir d'illusions*: Entretenir d'illusions que dónon una rason d'esperar, de viure. Sin.: **si faire d'enlusiments, de farfantelas**.

noirissa n.f. 1. Frema que dona lo sieu lach à d'enfantons. ◇ *Noirissa seca*: Frema que noirisse un enfant au biberon. Sin.: **noiriguiera, baila**. 2. (vièlh) Frema que s'ocupa d'enfants au sieu domicili còtra remuneracion. Sin.: *assistenta mairala*. 3. Resèrva suplementària per l'alimentacion d'una caudiera ò d'un motor. 4. (tecn.) Pèça que n'en pàrton de tubes divergents. Var.: **norrisa**.

noirissaria n.f. Nursery (angl.).

noirissatge n.m. 1. Accion de noirir un animau domestic. 2. Engraisament dau bestiari. Sin.: **noirigatge**.

noirissèire n.m. 1. Aqueu qu'engraissa lo bestiari per la sieu carn. 2. *Noirissèire automatic*: Aparelh que permete la distribucion automatica d'aliments ai animaus. Var.: **norrisèire**. Sin.: **noiriguièr**.

noirissent, a adj. Que noirisse totplen. Var.: **norrisent**. Sin.: **nutritiu**.

noirissier, a adj. Que noirisse, que procura de noiridura. ◇ *Paire noirissier*: Paire adoptiu. Var.: **norrisier, noiriguièr**.

noirisson n.m. Enfant totplen jove, despí la perda dau cordon ombilical fins à doi ans. Var.: **norrisson**. Sin.: **bailatge, tetareu, noirigat**.

nolejar vt. Naulejar.

nòli n.m. Cargament d'una nau: 1391: «...mes els restaran per lo pres e lo nòli desus dich...». Var.: **naulis, nòlis, naulum**.

noli-me-tangere n.m. (latin) 1. Balsamina. 2. Nom donat à de lesions de la pèu.

nòlis n.m. Nòli.

nom n.m. 1. Mòt que sièrve à designar una persona, un animau ò una caua e à lu destriar dei èstres de la mema espècia: *Cambiar de nom*. ◇ *Nom de maion*: Nom dau paire de familia. ◇ *Nom de batisme* ò *pichin nom*: Aqueu que si dona à l'enfant à la sieu naissença per lo destriar dei autres membres de la familia. ◇ *Nom compauat*: Nom format per la combinason de doi, ò mai, de mòts simples: *Saute-mi-davant, poarta-fenestra, sudamerican, cagablea...* ◇ *Nom de guèrra*: Nom balhat

à un guerrejaire, un combatent. ◇ *Nom de religion*: Nom que si pilha en entrant au convent. ◇ *De nom*: Solament per lo nom, sensa conóisser en persona. 3. Personatge famós: *Lu grands noms dau cinéma*. 4. Reputacion, fama. ◇ *Si faire un nom*: Devenir celèbre. 5. *Nom comercial*: Designacion d'un establiment comercial, que constitue un element dau fond de comèrci. ◇ Nom donat à un produch per lo comercialisar. 6. Mòt que s'aplica à cadun dei individús d'una categoria donada: *Noms d'animaus, de cauas*. ◇ *Sonar li cauas per lo sieu nom*: Parlar un lengatge clar e dirècte; non aver peur d'empregar lu mòts justs. 7. Mòt considerat coma títol d'un qualitat, coma qualificatiu: *Èstre denhe dau nom d'amic*. ◇ *En (lo) nom de, au nom de*: De la part ò à la plaça de; en consideracion de: *En nom de quauqu'un, en nom de la lèi*. 8. (gram.) Categoria gramaticala que recampa lu mòts que designon sigue una espècia sigue un representant de l'espècia (*noms comuns*), sigue un individú particulier (*noms pròpris*). Sin.: **substantiu**.

nòma n.f. (patol.) Estomatiti gangrenosa que pertòca d'uni personas endecadi.

nomada adj. e n. 1. Que la sieu vida non es sedentària e viu principalament d'elevatge. 2. Que non a un domicile fixe e si desplaça sovent. Sin.: **baronaire, barrutlaire, foarapaís**.

nomadisacion (izacion) n.m. Evolucion dei sedentaris ai formas vèrs la vida nomada.

nomadisar (-izar) vi. Viure en nomada.

nomadisme n.m. Genre de vida nomada: *Lo nomadisme dei regions desertiqui*. ◇ *Nomadisme pastoral*: Genre de vida nomada dins lo quau l'elevatge es la ressorsa exclusiva ò principalala.

no man's land n.m. (engl.) Luèc, territòri entremièg doi país ò doi pòbles enemics. Sin.: **zòna interdicha**.

nomar vt. Nomenar.

nomàs n.m. Grand nom.

nombrable, a adj. Denombrable, enumerable.

nombrada n.f. Enumeracion.

nombrador n.m. (mat.) Nombre plaçat en dessobre de la barra de fraccion. Sin.: **numerador, nominador**.

nombrar vt. Denombrar, enumerar.

nombratge n.m. Enumeracion.

nombratiu, iva adj. Enumeratiu.

nombre n.m. 1. Nocion fundamentala dei matematicas que permete de denombrar, de classificar d'objèctes ò de mesurar li grandessas, ma que non pòu faire l'objècte d'una definicion estrecha: *Nombre entier, relatiu, fraccionari, decimal*. ◇ *Nombre complèxe*: Tot nombre que si pòu escriure sota la forma $a + ib$ dont a e b son de nombres reals e i un nombre imaginari tau que $i^2 = -1$. Lo cairat de $(-i)$ es finda egal à -1 : $(-i)^2 = -1$. ◇ *Nombre imaginari*: Nombre complèxe que s'escriu sota la forma ia mé a real e dont i es l'unitat imaginaire. ◇ *Nombre decimal*: Nombre real que si pòu escriure exactament m'un nombre finit de chifras après la virgula en escriptura decimala posicionala. ◇ *Nombre entier natural*: Nombre positiu que permete fondamentalement de denombrar d'objèctes que còmpton cadun per un e

doncas de comptar d'objèctes considerats coma equivalents. ◇ *Nombre entier relatiu*: Nombre entier natural acompanhat d'un signe positiu ò negatiu qu'indica la sieu posicion per rapoart à 0 sus un axe orientat. ◇ *Nombre par*: Multiple de 2. ◇ *Nombre impar*: Nombre que non si pòu partir per 2. Var.: **nombre non par, despar, impariat**. ◇ *Nombre irracional*: Nombre real que non es racional, es à dire que non si pòu escriure sota la forma d'une fraccion $\frac{a}{b}$, dont a e b son doi entiers relatius (embé b non nul). ◇ *Nombre promier*: Nombre que pòu èstre partit solament per 1 e per ememe. ◇ *Nombre racional*: Nombre que si pòu exprimir coma lo quocient de doi entiers relatius. ◇ *Nombre real*: Nombre que non es ni imaginari ni complèxe. ◇ *Nombre cardinal*: Nombre que sièrve à indiar una quantitat, coma 1, 2, 3, etc. ◇ *Nombre ordinal*: Nombre que sièrve à indiar l'òrdre, coma *promier, segond, tèrç*, etc. ◇

(arquit.) *Nombre d'aur*: Nombre egal à $\frac{1+\sqrt{5}}{2}$, sigue aproximativament 1,618 e que correspoande à una proporcion considerada coma particulierament estetica.

◇ *Nombre perfach*: Nombre egal à la soma de toi lu partidors. ◇ *Nombre sacrat*: Lu nombres 7 e 12 e quaucu autres que lu òmes li an atribuit de proprietats misterioï. ◇ *Lèi dei grands nombres*: Lèi relativa à la frequença de realisacion d'un eveniment qu'a una probabilitat d'acaparit determinada e segond la quala un escart de quauqua importança entre la frequença e la probabilitat demenisse m'au nombre dei espròvas. ◇ (fis.) *Nombre caracteristic*: Rapoart sensa dimensions d'uni grandors fisiqui relatiu à un fenomène e que n'en facilita l'analisi teorica. 2. Ensèm, colleccion de personas ò de cauas. ◇ *Grand nombre*: Granda quantitat. Sin.: **milanta**. ◇ *En nombre*: En granda quantitat, en massa. ◇ *Faire nombre*: Constituir un ensèm nombrós. ◇ *Èstre dau nombre*: Faire part dei participants. ◇ *Au nombre de*: Dins un grope de. 3. (ling.) Categoria gramaticala que permete d'opauar lo singulier au plural. 4. (lit.) Armonia que resulta de l'organizacion dei mòts, en pròsa ò en poesia.

nombrós, oa adj. 1. Qu'es en grand nombre. Sin.: **numerós, foarça**. 2. Que comprèn un grand nombre d'elements.

nòme n.m. Division administrativa de l'Egipte antica e de la Grècia modèrna.

nomenal, a adj. (filos.) Relatiu au nomène (per op. à *fenomenal*).

nomenalha n.f. Escais-nom. Sin.: **sobrenom**.

nomenar vt. 1. Donar un nom ò un escais-nom à. 2. Faire conóisser quauqu'un per lo sieu nom. 3. Qualificar una accion, un biais de faire. 4. Causir una persona per ocupar una foncion. 5. Causir (una persona) per que pilhe una foncion. 6. Instituir en qualitat de, designar: *Nomenar lu sieus eritiers*. Var.: **nomar**. ◆ **si nomenar** v.pr. Si presentar en donant lo sieu nom.

nomenat, ada adj. Qu'a fach l'objècte d'una nominacion.

nomenclator, tritz adj. e n. Qu'establisce una nomenclatura. ◆ n.m. (Antiqu. romana.) Esclau encargat d'indicar discretament au sieu mèstre lo nom dei personas qu'encontrava e que lo saludàvon.

nomenclatura n.f. Ensèm dei tèrmes tecnicos d'una disciplina, presentats segond un classament metodic. Sin.: **lista, tièra, catalògue**. 2. Ensèm dei intradas d'un dictionari. 3. Metòde universal que determina lu èstres vivents, que cada animau, cada planta poarta un nom latinisat: *Homo sapiens...* 4. Tièra dei elements representats sus un dessenh d'ensèm, necita per la realisacion d'aquel ensèm.

nomène n.m. (filosf.) Per Kant, concèpte de la caua d'esperela, en là de tota experiença possibla (per op. au *fenomène*).

nomenklatura n.f. 1. En U.R.S.S., lista dei pòsts de direccion politica e economica e dei personas susceptibles de lu ocupar. 2. (per ext.) Ensèm de personas qu'an de prerogativas particulieri; classa dei personas en vista, dei privilegiats.

nomentar vt. Denominar.

nominacion n.f. Designacion d'una persona à un emplec, una foncion, una dignitat.

nominadament adv. En designant ò en estent designat per lo nom: *Es estat acusat nomenadament*.

nominador n.m. (mat.) Numerador.

nominal, a adj. 1. Relatiu au nom d'una persona. 2. Qu'a solament lo nom, sensa aver lu avantatges ni lu poders vertadiers. ◇ *Valor nominala*: Valor inscricha sus una moneda, un efècte de comèrci ò una valor mobilièra, que correspoande à la valor teorica d'emission e de reemborsament. 3. (gram.) Relatiu au nom: *L'infinitiu es una forma nominala dau vèrbo*. ◇ *Grope nominal*: Grope de mòt bastit à l'entorn d'un nom. Var.: **nominau**.

nominalament adv. D'un biais nominal.

nominalisacion (-izacion) n.f. (ling.) Accion de nominalisar.

nominalisar (-izar) vt. (ling.) Transformar (una frasa, una proposicion) en un grope nominal: *Dii que lo menaire es prudent*. → *Parli de la prudença dau menaire*.

nominalisme n.m. Doctrina filosofica segond la quala lo concèpte es solament un nom e existisson efectivament solament lu individús à cu lu noms remàndon. Sin.: **terminisme, empirisme**. Contr.: **racionalisme**.

nominalista adj. e n. Que pertòca ò que profèssa lo nominalisme.

nominar vt. Nomenar, designar.

nominatari, ària adj. e n. (dr. canon) Si di d'una persona que lo rèi nomenava à un benefici.

nominatiu, iva adj. 1. Que contèn de noms: *Estat nominatiu dei emplegats*. 2. Si di d'un títol que la pròva de propietat resulta de l'inscripcion dau nom d'aqueu que lo possedisse dins un registre de la societat emetritz (per op. à *títol au portaire*). ◇ (per ext.) Si di de tot document (convolucion, convolucion, etc.) establitz per cadun au sieu nom. ◆ n.m. (ling.) Cas qu'exprimisce la

foncion gramaticala de subjècte ò d'atribut dins li lengas qu'an de declinasons.

nominativament adv. D'un biais nominatiu.

nominator n.m. (dr. canon) Aqueu qu'a drech de nominacion à un benefici.

nominau, ala adj. Nominal.

nomofilac n.m. 1. (Antiqu.) Magistrat encargat de la conservacion dei tèxtos oficials, en divèrsi ciutats de Grècia. 2. Denhetari bisantin encargat de bailia de l'escòla de drech.

nomografia n.f. Tecnica dau traçat dei momogramas, utilisacion dei momogramas.

nomograma n.m. (tecn.) Sistema de corbas que permete de trovar d'unu resultats per simpla lectura, sensa calcul.

nomotèt n.m. (Antiqu.) membre d'una comission de revision de la legislacion, à Atenas au s. IVⁿ.

non adv. 1. Indica una respoasta negativa. ◇ *Respoandre d'òc ò de non* (Estatuts de la confrairia dei Batuts negres, capèla de la Misericòrdia, à Niça). 2. Davant un vèrbo, li dona la forma negativa: *Non dirai cen que sabi*. Sin.: **dirai pas cen que sabi**. 3. Equivalent d'una proposicion negativa: *Li ai demandat se volia venir e m'a dich que non*. 4. Insistença dins una interrogativa: *Vendretz ben, non?* 5. Marca l'estonament, lo refut provisòri de crèire quauqua ren: *Non es vengut. – Non?* 6. Dins una frasa exclamativa, exprimisce l'estonament, l'indignacion: *A non, vos empacharai de venir!* 7. Davant un participi ò un adjectiu, n'en constitue la negacion, lo contrari: *Non verificable*. 8. *Non solament... ma finda...*: Pas solament, pas unicament. ◇ Non que (+ subjunctiu): Indica una causa supauada per n'en donar una altra: *Non que sigue un ladre, ma es un pichin delinquent*.

mon n.m. inv. Expression dau refut, dau desacòrdi: Un non categoric.

nòna n.f. (fam.) Lièch, soam, dins lo lengatge dei enfants. Var.: **nonò**. ◇ *Faire nòna*: Durmir. ◇ *Cantar la nòna*: Cantar una breçairòla.

nòna n.f. 1. Dins l'Antiquitat romana, quatrena part dau jorn, que començava après la novena ora, es à dire vèrs 3 oras de l'après-dinnar. 2. (liturgia) Part de l'ofici monastic ò dau breviari que si di à 3 oras de l'après-dinnar.

non-activitat n.f. Estat d'un foncionari, d'un militari de carriera qu'es per un temps sensa emplec.

nonagenari, ària adj. e n. Si di d'una persona qu'a entre 90 e 100 ans.

non-agression n.f. Absença d'agression ; fach de non atacar. ◇ *Pacte de non-agression*: Convencion establida entre d'Estats que s'engàtjon à non reglar lu sieus desacòrdi per la foarça.

non-alinhament n.m. Actituda dei país que refúdon de seguir la politica d'un dei grands Estats antagonistas ò d'un autre.

non-alinhat, ada adj. e n. Que practica lo non-alinhament.

nònas n.f. pl. Dins l'Antiquitat romana, seten jorn de març, mai, julhet e octòbre, quint jorn dei autres mes.

non-assistença (-ència) n.f. Abstencion voluntària de portar assistença à quauqu'un: *Non-assistença à prsona en perillh.*

nonat n.m. Pichin peis vesin dei gòbis.

non-belligerança (-ància) n.f. Estat d'un país que, sensa èstre totalament neutre dins un conflicte, non pilha part ai operacions militari.

non-belligerant, a adj. e n. Que non participa à un conflicte.

noncalença (-ència) n.f. 1. Absença d'ardor, d'energia; noncurança. 2. Mancança de vivacitat, lentor naturala ò afectada dins l'actituda. Sin.: **indolença, pigres(s)a, flaques(s)a, flaquitge, indiferença, apatia, letargia, laissa m'estar, flaca.**

noncalent, a adj. 1. Que manca d'ardor, d'energia. 2. Que manca de vivacitat, que lu sieus gèsts son lents e vagues. Sin.: **apatic, flac, flacós, indiferent, indolent, letargic, molastrós, linfatic, despassionat.**

noncalentament adv. Embé noncalença.

nonci n.m. 1. *Nonci apostolic* ò *nonci*: Prelat encargat de representar lo papa pròche d'un govèrn estrangier. 2. *Nonci extraordinari*: Nonci encargat de missions temporaris. ◇ *Nonci ordinari*: Nonci resident, encargat de foncion permanenti.

nonciatura n.f. Foncion d'un nonci dau papa; exercici d'aquesta carga. ◇ Residència dau nonci. ◇ Dins lo temps, país qu'apertenia au Sant Sèti, administrat per un nonci apostolic. *La nonciatura d'Avinhon.*

noncle n.m. Oncle.

non-combatent, a adj. e n. Que non pilha una part efectiva au combat, en parlant dau personal militari.

non-comol n.m. 1. (dr.) *Non-comol dei penas*: Fach, previst dins la lèi, de non addicionar li penas per d'infraccions donadi. 2. *Non-comol dei mandats*: Impossibilitat, per lu elegits, d'aver mai d'un mandat.

non-comparent, a adj. e n. (dr.) Que fa default en justícia.

non-comparucion n.f. (dr.) Fach de s'abstenir de comparéisser en justícia.

non-conciliacion n.f. Default de conciliacion.

non-concurrença (-ència) n.f. (dr.) *Clausa de non-concurrença*: Clausa integrada dins un contracte de trabalh, qu'empacha un salariat d'aver d'activitats professionalis còntre lu interès dau sieu ancian emplegaire.

non-conformisme n.m. Actituda d'independença en regard dei usatges establits, lu estereotipes. Sin.: **anticonformisme.**

non-conformista adj. e n. 1. Si di de quauqu'un que, dins lo sieu comportament, manifèsta la sieu originalitat, lo sieu non-conformisme. 2. (ist.) En Anglatèrra, protestant que non seguísse la religion anglicana. Sin.: **anticonformista.**

non-conformitat n.f. Default de conformitat.

non-contradiccion n.f. (log.) Proprietat de tota teoria deductiva, dins la quala una mema proposicion non pòu èstre à l'encòup demostrada e refutada. Sin.: **consistença.** ◇ *Lèi de non-contradiccion*: Principi segond lo quau una proposicion non pòu èstre à l'encòup vèra e faussa.

non-crescent, a adj. e n. Qu'apartèn à minga confession religioa. Sin.: **mescrescent.**

noncurança n.f. Noncalença.

non-denonciacion n.f. (dr.) Fach de non far conóisser una infraccion en estent au corrent de la sieu existença: *Non-denonciacion de crimi.*

non-desliurança n.f. Retenguda dei envelopas fetalas dintre l'utèrus après la jacilha.

non-dich n.m. inv. Cen que s'evita de dire, cen qu'es taisut, generalament d'un biais deliberat. Sin.: **esconduda.**

non-directiu, iva adj. Dont s'evita tota pression sobr l'interlocutor. ◇ *Collòqui non-directiu*: Tecnica de discussion dins la quala la persona que paua li questions, en restant neutra, tempta de laissar paréisser lu desirs e li resistenças de la persona interrogada.

non-directivisme n.m. (psicol.) Teoria que preconisa una actituda de disponibilitat absoluta e d'abstencion de tot conseu ò interpretation, espec. dins li relacions de tipe pedagogic ò psicoterapic.

non-directivitat n.f. Caractèr non-directiu, metòde non-directiu.

non-discriminacion n.f. Actituda d'aquelu que refúdon de tractar diferentament li gents en foncion dei sieu originas etniqui, religioi, etc.

non-disseminacion n.f. Non-proliferaçion: *Non disseminacion dei armas nucleari.* Sin.: **non-espandiment, non-espantegament.**

non-drech n.m. inv. *Luèc de non-drech*: Luèc, país, dont la lèi non es respectada.

non-engatjament n.m. Actituda d'aquieu que rèsta en defoara de tota posicion politica, que non s'engatja dins un conflicte.

non-engatjat, ada adj. e n. Que practica lo non-engatjament: *País non-engatjat.*

non-espandiment n.m. Non-diseeminacion.

non-espantegament n.m. Non-diseeminacion.

non-especialista n. Que non es especialista dins un camp donat.

non-èstre n.m. (filos.) Cen que non a una existença, una realitat. 2. Absença d'èstre.

non-euclidian, a adj. Si di d'una geometria dont es negat l'axiòma d'Euclide.

non-execucion n.f. Default d'execucion.

non-existença (-ència) n.f. Fach de non èstre, de non existir.

non-figuratiu, iva adj. e n.m. (art contemp.) Abstrach.

non-figuracion n.f. Art non-figuratiu.

non-fumaire, airtz n. Persona que non fuma.

non-gaudiment n.m. (dr.) Privacion de gaudiment.

nonidí n.m. Noven jorn dau calendier revolucionari francés.

non-ieu n.m. inv. (filos.) Ensèm de tot cen qu'es distint dau ieu.

non-ingerença (-éncia) n.f. Actituda que consistisse à non intervenir dins lu afaires dei autres.

non-iniciat, ada adj. e n. Persona profana dins un camp donat.

non-inscrich, a adj. e n. Deputat que non es inscrich à un grope parlamentari.

non-intervencion n.f. Actituda d'un Estat que non intervèn dins lu afaires dei autres Estats quora non li es directament interessat.

non-intervencionisme n.m. Política non-intervencionista.

non-intervencionista adj. e n. Partidari de la non-intervencion.

non-luèc n.m. (dr.) *Arrèt, ordonança de non-luèc*: Decision dau jutge d'instruccion ò de la cambra d'acusacion, que di que non li a de rason de contunhar l'accion en justícia.

non-mercant, a adj. e n. (econ.) Si di d'un sector de l'economia que mira à satisfaire de besonhs d'interès general e per aquò mete à la disposicion dei personas à títol gratuit ò mièg gratuit de bens ò de servicis, en principi collectius.

non-metal n.m. (quim.) Còrs non metallic. Sin.: **metalloïde**.

non-multiplicacion n.f. Non-proliferaçion.

nonò n.m. (fam.) Nòna, soam.

nonobstant prep. Maugrat, maudespìèch, en despìèch de.

non-pagament n.m. Defaut de pagament.

nonparier, a adj. Desparier; inegalable.

non-proliferaçion n.f. Política que mira à enebir la possession d'armas nucleari ai país que non n'en dispàuon. Sin.: **non-disseminacion, non-multiplicacion**.

non-ren n.m. Neant; non-èstre.

non-representacion n.f. *Non representacion d'enfant*: Refut de restituir un enfant ai personas qu'an lo drech de lo reclamar.

non-resident, a n. Persona qu'a la sieu residença abituala à l'estrangier.

non-respècte n.m. Fach de non respectar una obligacion legala, reglamentària, etc. Var.: **non-respìèch**.

non-respìèch n.m. Non-respècte.

non-retorn n.m. *Ponch de non-retorn*: Moment à partir dau quau non si pòu plus tornar en darrier, anullar una accion en cors.

non-salariat, ada n. Persona que la sieu activitat professionala non es pagada m'un salari (negociant, membre d'una profession liberala, etc.).

non-sens n.m. Frasa ò paraula que non vòu ren dire; caua absurda. Sin.: **absurditat, asenada**, (pop.) **colhonada**.

non-stòp adj. inv. Sensa pausa, sensa relambi.

non-teissit n.m. Estòfa obtenguda en ligant mecanicament, quimicament ò termicament de fibras ò de filaments textiles.

nontronita n.f. Silicat natural de fèrre, de la familha dei argelas.

non-tubaire adj. inv. Luèc dont es enebit de tubar. *Una auberga non-tubaire*.

non-tubaire, airtiz adj. e n. Si di d'una persona que non tuba.

nonuplar vt. Mulitplicar per nòu.

non-usatge n.m. Cessacion d'un usatge.

non-valor n.f. 1. Estat d'una propietat que non produe de revengut. 2. Caua ò persona sensa valor. 3. Recèpta prevista e que non es realisada; creança consideranda coma irrecuperabla.

non-veent, a n. Persona que non li ve. Sin.: **bòrni**.

non-viabilitat n.f. Estat d'un niston que non es viable.

non-viable, a adj. Si di d'un fètus que non a rejonch l'estadi de desvolopament intra-uterin sufisent per èstre apte à viure, ò d'un enfant qu'es naissut mé de lesions incompatibli mé la vida.

non-violença (-éncia) n.f. 1. Principi de comportament que fa renonciar à la violença coma mejan d'accion politica. 2. Abstencion de tota violença, dins quau camp que sigue.

non-violent, a adj. e n. 1. Partidari de la non-violença. 2. Que non participa à minga violença.

non-volença n.f. MARRIDA voluntat, refut de faire quauqua ren.

nopal n.m. Figuiera de barbaria.

nopaliera n.f. Plantacion de nopals.

noradrenalina n.f. Mediator quimic liberat per lo sistema nerviós e present en pichina quantitat dins la medullosurrenala, dont es lo precursor de l'adrenalina.

noramidopirina n.f. Analgesic de l'amidopirina, qu'a lu memes efèctes toxics.

noranta adj. num. ord. Nòu còups dètz.

noranten, a adj. e n. 1. Qu'ocupa un reng marcat per lo nombre noranta. 2. Que si tròva noranta còup dins un tot.

nòrd n.m. inv. e adj. inv. 1. Un dei quatre ponchs cardinals, dins la direccion de l'estela polària. ◇ (fam.) *Perdre lo nòrd*: Èstre desorientat. Sin.: **ubac, trasmontana, iversenc, septentrion**. 2. (M'una majuscula) Part dau glòbe terrèstre ò d'un país situada vèrs aqueu ponch: *Viu dins lo Nòrd*. 3. Ensèm di país industrialisats (situats dins l'emisfèr Nòrd), per op. ai país en cors de desvolopament: *Dialògue Nòrd-Sud*.

nòrd-african, a adj. e n. D'Àfrica dau Nòrd.

nòrd-american, a adj. e n. D'Amèrica dau Nòrd.

nòrd-corean, a adj. e n. De Corea dau Nòrd.

nordejar vi. (mar.) Virar au nòrd, en parlant dau vent.

nordenc, a adj. Nordic.

nòrd-èst n.m. inv. e adj. inv. Ponch de l'orizont ò part dau monde situats entre lo nòrd e l'èst.

nordic, a adj. 1. Relatiu ai pòbles dau nòrd d'Euròpa.

◇ *Lengas nordiqui*: Grop de lengas germaniqui que contèn lo suedés, lo danés e l'islandés. Var.: **nordenc**. Sin.: **boreal, septentrional, artic**. 2. Au Canadà, relatiu ai regions situadi mai au nòrd.

nordicitat n.f. Caractèr nordic d'un luèc.

nordista adj. e n. 1. Partidari dau govèrn federal pendent la guèrra de Secession, ai Estats-Units. 2. Dau departament dau Nòrd ò de la Region dei Auts de França.

nòrd-oèst n.m. inv. e adj. inv. Ponch de l'orizont ò part dau monde situats entre lo nòrd e l'oèst.

nòrd-vietnamian, a adj. e n. Dau Vietnam dau Nòrd, devant de la reunificacion dau país, en lo 1975.

nòria n.f. Màquina idraulica formada de poaires estacats à una cadena sensa fin, que càlon renversats e tórnon en aut plens. Sin.: **possaraca, potzrodier**.

nòrma n.f. 1. Estat abitual, confòrme à la règla establida. Sin.: **procediment, règla, mena**. 2. Critèri, principi au quau si referisse tot jutjament de valor moral ò estetica. 3. (tecn.) Règla que fixa lo tipe d'un objècte fabricat, li condicions tecniqi de la sieu produccion. Sin.: **metòde, biais, mejan**. ◇ *Nòrma de productivitat*: Productivitat mejana d'una branca economica. 4. (mat.) Nòrma sus un espaci vectorial: Aplicacion d'aquest espaci dins l'ensemble dei nombres reals positius que verifica li proprietats associadi intuitivament à la nocion de longuessa.

normal, a adj. 1. Qu'es confòrme à una mejana considerada coma una nòrma; que non a ren d'excepcional: *Una talha normala, una vida normala, un president normal*. 2. Que non presenta de trebolisics patologicis: *Non es dins lo sieu estat normal*. 3. Escòla normala primària: Ancian establiment de l'ensenhament public que formava lu magistres. ◇ *Escòla normala superiora*: Establiment de l'ensenhament public francés que forma de professors de l'ensenhament segondari, de l'ensenhament superior e de personal de recèrca. 4. (mat.) *Nombre normal*: Nombre pilhat dins la seria de Renard, constituïda per una progression geometrica aprochada de 5, 10, 20 ò 40 nombres escalonats de 100 à 1000. ◇ (estad.) *Distribucion normala*: Distribucion de Laplace-Gauss. ◇ Perpendiculari. 5. (quim.) Si di d'una solucion titrada, que sièrve ai dosatges quimics e que contèn una mòla d'elements actius per litre. 6. *Via normala*: Via ferrada de l'escartament de 1,435 m. Sin.: **via estandard, via UIC** (Union Internacionala dei Camins de Fèrre). Var.: **normau**.

normala n.f. 1. Estat normal, abitual, costumier: *Tornar à la normala*. 2. (mat.) Drecha perpendicularària. ◇ *Normala à una corba (en un ponch)*: Perpendicularària à la tangenta de la corba en aqueu ponch. ◇ *Normala à una susfàcia (en un ponch)*: Perpendicularària au plan tangent en aqueu ponch.

normalament adv. 1. D'un biais normal. 2. En principi. Sin.: **costumierament, acostumadament, de costuma, ordinarierament**.

normalisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de normalisar. 2. Ensèm de règlas tecniqi que resúlton de l'acòrdi dei productors e dei usanciers e que mira à especificar, unificar e simplificar, en vista d'un rendement melhor dins toi lu camps de l'activitat umana. Sin.: **estandardisacion**.

normalisaire (-izaire), a (-airitz) adj. e n. Que normalisa. Var.: **normalisator**.

normalisar (-izar) vt. 1. Faire tornar à una situacion normala: *Normalisar li relacions diplomatiqi*. 2. Sotametre à la normalisacion; rendre confòrme à la nòrma. Sin.: **estandardisar, unificar**. ◆ **si normalisar** v.pr. Devenir normal.

normalisator (-izator), (-atritz) adj. e n. Que normalisa. Var.: **normalisaire**.

normalisat, ada adj. Qu'obedisse à una nòrma: *Una boita dei letras normalisada, una escriptura normalisada*. ◇ *Talha normalisada*: Talha de vestits establida d'après una mejana de mesuras d'un escapolon d'individús. Sin.: **estandardisat, unificat**.

normalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es confòrme à una nòrma. 2. (espec.) Que non es patologic. 3. (quim.) Rapoart de la concentracion d'una solucion titrada à-n-aquela de la solucion normala.

normand, a adj. e n. 1. De Normandia. ◇ Nom dei ancessors vikings que s'establièron en Normandia. ◇ *Raça normanda*: Raça bovina, lachiera e per la carn, de la rauba caracteristica mé tres colors (blanc, blond e negre). 2. *Resposta de Normand*: Resposta ambigüa.

normat, ada adj. 1. Qu'es basat sobre una nòrma, una règla. 2. (mat.) *Espaci normat*: Espaci vectorial provedit d'una nòrma. ◇ *Vector normat*: Vector que la sieu nòrma es egala à 1.

normatiu, iva adj. 1. Que s'en desgàtjon de règlas, de precèptes; qu'establisce una nòrma: *Gramàtica normativa*. 2. Qu'a la valor, la foarça, l'autoritat d'una règla. 3. Que pertòca li nòrmas, qu'emete de judicis de valor.

normativitat n.f. Estat de cen qu'es regulier, confòrme à una nòrma.

normau, ala adj. Normal.

norridura n.f. Noiridura.

norriment n.m. Noiriment.

norrir vt. Noirir.

norrissa n.f. Noirissa.

norrissèire n.m. Noirissèire.

norrissent, a adj. Noirissent.

norrissier, a adj. Noirissier.

norrisson n.m. Noirisson.

norwegian, a adj. e n. De Norvègia.

norwegian n.m. 1. Lengua nordica parlada en Norvègia. 2. Velier de l'arrier ponchut.

nos n.m. 1. Grop. 2. Not.

nos pron. pers. Pronom personal complement de 1^a 1a persona dau plural: *Nos regarja* (COD), *nos parla* (COI). Davant vocala, si fa correntament l'elision: *N'ajuda*. Sin.: **nen, ni**.

nosada n.f. (anat.) Articulacion importanta e delicata entre la cinquena vertèbra lombària e lo sacrum. Sin.: **carriera lombosacrada**.

nosadura n.f. 1. (agric.) Formacion dau fruch que vèn après la flor. 2. (patol.) Malautia de l'esquelèt que si manifestà au moment de l'enfança, caracterisada per de desformacions dau rasteu de l'esquina e dei membres. Sin.: **raquitisme**.

nosar vt. Estacar au mejan d'un nos.

nosat, ada adj. 1. Estacat m'un nos. 2. Raquitic.

nosautres pron. pers. Nautres.

nosc n.m. Musc.

nosema n.m. Malautia parasitària dei abelhas.

nosement n.m. Dam. Sin.: **malafacha**.

nosemòsi n.f. Malautia de l'aparelh digestiu dei abelhas, que la causa un protozoari.

nóser vt. Nuíser.

nosible, a adj. Nuisible.

nosocioniòsi n.f. Malautia sovent professionala, deuguda à de pòuveras.

nosocomial, a adj. *Malautia nosocomiala*: Malautia contractada dins un establiment ospitalier. Var.: **nosocomiau**.

nosocomiau, ala adj. Nosocomial.

nosòde n.m. (omeop.) Medicament, allestit partent d'una umor patologica (sang, urina, postèma...) que non provèn dau malaut pertocat.

nosofobia n.f. Crenta exagerada d'agantar una malautia.

nosografia n.f. Descripcion dei malautias.

nosologia n.f. Classificacion dei malautias.

nosomania n.f. Paur morbida de la malautia.

nostalgia n.f. 1. Tristessa, languì, deuguts à l'alunhament dau país natal; mau dau país. 2. Regret atendrit ò desidèri vague acompanhat de malinconia: *Aver la nostalgia dei vacanças*. Sin.: **languiment, languitòri, languison, tristum**.

nostalgic, a adj. e n. Pertocat de nostalgia, de regret dau passat, dau país natal. Sin.: **triste, aflagit, adolorit, adolentit, languissós, languissent**. ◆ adj. Que provòca la nostalgia, que la nostalgia l'inspira: *Una cançon nostalgica*.

nostòc n.m. Alga gelatinoa dei soals umides (Embrancament dei cianofits).

nostral, a adj. Noastre: *Lo país nostral*. Var.: **nostrau**.

nostrau, ala adj. Nostral.

not n.m. Excreissença lenhoa dau fust d'unu aubres. Var.: **nos**.

not n.m. (mar.) Ancianament, grops que si faïon sus un brime per calcular la velocitat d'una nau. Unitat de velocitat uniforma que correspoande à la distança percouruda per una nau à rason d'una milha per ora, sigue

0,5144 m/s: *Filar 15 nots, ò 15 milhas* (per ora). Aquesta unitat es reservada à la navegacion maritima.

nota ò nota bene n.m. inv. (latin) Nòta qu'acompanha un tèxto escrit. Abrev.: **N.B.**

nòta n.f. 1. Corta indicacion escricha per si sovenir de quauqua ren: *Pilhar de nòtas*. 2. Brèva comunicacion escricha destinada à informar (espec. dins un contextè administratiu): *Una nòta de servici*. ◆ *Nòta diplomatica*: Correspondença entre un ministèri dei Afaires estrangers e lu agents d'una mission diplomatica. 3. Corta remarca, anotacion que poarta un comentari, un esclariment sobre un tèxto. 4. Marca distintiva: *Una nòta de gaug*. 5. Apreciacion, sovent chifrada, de la valor de quauqu'un, dau sieu comportament, dau sieu trabalh, etc.: *Una nòta de 18/20*. 6. Detalh d'un còmpte que cau pagar; factura: *Una nòta de restaurant*. 7. (mús.) Signe convencional qu'indica per la sieu posicion sus la portada l'autessa d'un son musical e per la sieu forma la durada relativa d'aqueu son. ◆ Son musical que correspoande à-n-aqueu signe; sillaba ò letra que lo designa: *Una nòta aguda*. ◆ (fig.) *Donar la nòta*: Indicar lo ton, cen que convèn de faire. ◆ (fig.) *Èstre dins la nòta*: Faire cen que convèn. ◆ (fig.) *Faussa nòta*: Detalh que truca. ◆ (fig.) *La nòta justa*: Lo detalh exacte, en acòrdi mé la situacion. ◆ (fig.) *Forçar la nòta*: Exagerar. 8. *Letra de nòta*: En paleografia, escriptura foarça eleganta, utilizada tocant d'unu manescrichs dau s. XIVⁿ. ◆ *Nòtas de la Glèia*: Caractèrs que perméton de destriar la vertadiera Glèia fondada per Jèsus Crist, que correspoàndon à la santetat, l'unitat, l'apostolicitat, la catolicitat.

notabilitat n.f. Persona en vista per la sieu situacion ò la sieu autoritat morala ò intellectuala. Sin.: **eminença, grandessa, grandor, notorietat, importança**.

notablement adv. D'un biais notable; totplen.

notable n.m. Persona qu'a una situacion sociala de premier òrdre dins una ciutat, una region. Sin.: **captau, majorau**, (pop.) **aiga-grassa**. ◆ (ist.) *Assemblada dei notables*: Assemblada de membres representatius dei tres òrdres dau reiaume de França, à cu lu rèis podíon demandar lo sieu vejaire.

notable, a adj. Digne d'èstre notat; important, remirable. Sin.: **famós, conoissut, illustre, exemplari**.

notacion n.f. 1. Accion d'indicar, de representar per un sistema de signes convencionals; lo sistema d'espereu: *Notacion algebrica*. 2. Remarca corta. 3. Accion de notar, evaluacion: *La notacion d'un trabalh d'escola*.

notadament adv. D'un biais notable, especialament, particulierament, sobretot, mai que mai.

notam n.m. Avís donat per lu servicis de la navegacion aerenca ai pilòts e navigators.

notar vt. (*nòti*) 1. Faire una marca sobre cen que si vòu retenir: *Notar un passatge*. 2. Metre per escrit. 3. Faire mèfi à: *Notatz ben cen que vos dii!* 3. Escriure de música mé de signes convencionals. 4. Evaluar un trabalh, li metre una nòta.

notaressa n.f. Esposa d'un notari.

notari n.m. 1. Oficièr public e ministerial que reçaup e redigisse lu actes, lu contractes, etc., per li conferir un

caractèr autentic, obligatòri dins d'unu cas. 2. Dins l'antiquitat romana, foncionari imperial que redigissia lu actes juridics. 3. Oficier que, dins la Glèia primitiva, reculhia lu actes dei martirs. 4. Eclesiastic ò laïc dependient dei cancelarias episcopali e dei congregacions romani.

notaria n.f. Domicili d'un notari.

notarial, a adj. En rapoart m'ai notaris, m'ai sieu foncions. Var.: **notariau**.

notariat n.m. 1. Ensèms de la profession notariala. 2. Foncion, carga de notari.

notariau, ala adj. Notarial.

notator, tritz n. Especialista de la notacion.

noteta n.f. Notula.

notícia n.f. Expauat cortet, resumit per escrich sobre un subjècte particulier; ensèms d'explicas simplificadi: *Una notícia de montatge*.

notificacion n.f. Accion de notificar; avís.

notificar n.f. (*notifiqui*) Faire conóisser à quauqu'un dins li formas legalis ò d'usatge; avertir de: Notificar un arrèst de la cort.

notificatiu, iva adj. Que sièrve à notificar quauqua ren.

notofagus n.m. Faut de l'emisfèr sud, emplegat en fustaria, armadura e parquet.

notonècte n.m. Insècte dei loanas, que deneda sovent mé l'esquina virada vèrs lo bas (Lòng de 2 cm, òrdre dei eteroptèrs). Sin.: **sabatier**.

notòri, òria adj. Conoissut d'un grand nombre de personas; public, celèbre, sauput, divulgat, evident.

notoriament adv. Manifestament. Sin.: **evidentament**.

notorietat n.f. Caractèr d'una persona ò d'un fach notòri; reputacion, fama. ◇ *Acte de notorietat*: Acte destinat à atestar un fach notòri e constant, e que lo fa un magistrat ò un oficier public.

notula n.f. Pichina nòta. Var.: **noteta**.

notz n.f. 1. Fruch de la gruèlha lenhoa, que lo produe lo noguier. ◇ Fruch de l'envolopa lenhoa de divèrs aubres ò aubrilhons: *Noae de mescada*. 2. *Noae de vedeu*: Tròç de vedeu format per lu muscles de la part intèrna de la cuèissa, que si talha en rostits ò en escalòpas. 3. Carbon de 30 à 50 mm. 4. Escrova qu'estirassa en translacion una pèça sus la quala es fixada. 5. Ròda canelada d'un molin per li granas. 6. Rodeta encrenada, destinada a retenir la coarda, un còup tesada, de l'arc de l'albaresta. 1301: «*Item sex notz metalli ballistarum*». 7. Bicèps. Sin.: **porpon**. 8. Tèsta d'un oàs que s'encastra dins un autre. Sin.: **notz, noga**.

nòu adj. num. card. 1. Nombre entre vuèch e dètz dins la seria naturala dei entiers. ◇ *Pròva per nòu*: Metòde de contraròtle dei operacions aritmetiqui fondat sus li proprietats dau partiment dei entiers per lo nombre nòu.

nòu, nòva adj. 1. Fach despí gaire e qu'a gaire servit ò pas servit dau tot: *Una bicicleta nòva*. ◇ *L'an nòu*: L'annada novèla, quora comença. 2. Qu'es non es encara estat dich, tractat: *Un subjècte nòu*. 3. Que non es estat

influençat per l'experiència anteriora, qu'es liure de toi lu prejudicis provocats per l'abituda: *Un regard nòu*.

nòu n.m. Cen qu'es nòu. ◇ *À nòu*: Tau qu'apareisse à l'estat nòu: *Tornar metre à nòu un objècte*.

nòva n.f. 1. Informacion: *Una boana, una marrida nòva*. Sin.: **novèla**. ◆ pl. 1. Informacions sobre la santat, la situacion, etc., de quauqu'un que si conoisce. 2. Informacions sobre lu eveniments dau monde: *Escotar li nòvas à la ràdio*. 3. Dins la literatura medievala, racònte en vèrs dins lo quau l'esposa, sosiechada à toart de tradir lo sieu espós, l'enganava per lo punir; aqueu tipe de creacion es segurament à l'origina d'uni novèlas de Giovanni Boccaccio e dau vaudevila.

nòva n.f. Estela que, en augmentant brusquement d'esclat, sembla constituir una estèla nòva.

novacion n.f. 1. (dr.) Substitucion d'un noveu títol de creança à un ancian. 2. Innovacion.

novaculita n.f. Sistre foarça dur, dau grun foarça fin, constituit de quars, ric en granat, emplegat per fargar de pèiras per amolar.

novator, tritz adj. Qu'innòva. Sin.: **innovaire**. Var.: **innovator**.

novatòri, òria adj. (dr.) Qu'es de la natura de la novacion, ò qu'es relatiu à la novacion.

nové n.m. Cantic de Calenas. Var.: **noé**.

novèl adj. Noveu, davant una vocala: *Mi siéu fach un novèl amic*.

novèla n.f. (liter.) Composicion qu'apartèn au genre dau roman, ma que s'en destria per un tèxto mai cort, per la simplicitat dau subjècte e per la sobrietat de l'estile e de l'analisi psicologica. Sin.: **nòva**.

novelaire, airitz n. Autor de novèlas. Var.: **novelier, novelista**.

novelament adv. (liter.) Despí gaire, recentament.

novelari, ària adj. e n. Que comença dins una activitat; inexperimentat. Sin.: **novici, aprendís, començaire**.

novelier, a n. Novelista.

novelista n. (liter.) Autor de novèlas. Var.: **novelaire, novelier**.

novelum n.m. Li nòvas d'una mena generala.

novembre n. Onzen mes de l'an, entre octòbre e decembre.

noven, a adj. e n. 1. Qu'ocupa lo reng marcat per lo numèro nòu. 2. Que si tròva nòu còups dins lo tot.

noven n.m. 1. Estròfa ò poesia de nòu vèrs. 2. (mús.) Interval de nòu gras.

novena n.f. (relig. cat.) Seguida de preguieras, d'actes de devocion fach pendent nòu jorns, en vista d'obtenir una gràcia particuliera.

novenament adv. En novena posicion.

noveu (novèl davant una vocala), èla adj. e n. 1. Qu'existisse, qu'es conoissut despí gaire. Sin.: **recent, modèrne, inedich, original**. 2. Que vèn après quauqu'un ò quauqua ren de la mema espècia, de la mema mena, per lu remplaçar ò li si ajustar: *Lo noveu director*. 3. Qu'a de qualitats originali; ardit; inedich:

Una tecnica novèla. 4. (M'una valor d'advèrbi, ma variable davant lu adjectius ò lu participis passats pilhats coma noms) Qu'es coma aquò despí gaire: *Lu noveus rics.* ♦ adj. e n. Qu'es despí gaire dins un luèc, una foncion; novelari: *Èstre noveu dins lo mestier, as vist lo noveu?* Sin.: **novici, començaire, aprendís.**

noveu n.m. Cen qu'es original, que degun asperava: Li a de noveu.

noveu-naissut n.m. Noveu-nat.

noveu-nat n.m. Que vèn de nàisser. Var.: **noveu-naissut, nisto.**

noveutat n.f. 1. Qualitat d cen qu'es noveu; caua novèla. 2. Libre que vèn d'èstre publicat. 3. Produch noveu de l'industria, de la mòda. Var.: **novetat, novitat** (it.).

nòvi, nòvia n. Noveu maridat.

noviada n.f. Filha promessa en maridatge. Sin.: **promessa**, (fam.) **calinhera, calinhairitz.**

novial, a adj. Nupcial. Var.: **noviau.**

novialament adv. Nupcialament.

novialitat n.f. Nupcialitat.

noviat n.m. Òme promés en maridatge. Sin.: **promés, calinhaire.**

noviatge n.m. Temps dei promessas per lu futurs maridats.

noviau, ala adj. Novial.

novici, ícia n. e adj. Novelari. ♦ n.m. (relig.) Persona que fa lo sieu noviciat.

noviciat n.m. (relig.) 1. Temps d'espròva e de preparacion impauat ai candidats à la vida religioa e que s'acaba mé la prononciacion dei vòts. 2. Ensèm dei locals reservats ai novicis, dins un monastèri.

novissime, a adj. Nòu, que vèn d'aparéisser.

novitat n.f. (it.) Noveutat.

novocaïna n.f. Compauat de sintèsi, derivat de la cocaïna, en usança coma analgesic local.

Np Simbòle dau neptuni.

nu n.m. Letra de l'alfabet grèc (ν, Ν), que correspoande au noastre *n*.

nubian, a adj. e n. De Nubia.

nubile, a adj. Si di d'una filha pubèra, en atge de si maridar. Sin.: **maridador.**

nubilitat n.f. Estat d'una filha nubila; atge nubile.

nuca n.f. Part posteriora dau coal, en dessota de l'occiput. Sin.: **barra dau coal, coata, copet.**

nucal, a adj. (anat.) Relatiu à la nuca. Var.: **nucau.**

nucau, ala adj. Nucal.

nucellari, ària adj. (bot.) Relatiu au nucelle.

nucelle n.m. (bot.) pPart principala de l'ovule d'un angiospèrma.

nuclear(i), a (-ària) adj. 1. Relatiu au nucleu de l'àtòme e à l'energia que n'es eissida. ◇ *Arma nucleària:* Arma qu'emplega l'energia nucleària. 2. (biol.) Qu'apartèn au nucleu de la cellula: *Membrana nucleària.*

nucleari n.m. Ensèm dei tecnicas, dei industrias que concòrron à la messa en òbra de l'energia nucleària.

nuclearisacion (-izacion) n.f. Accion de nuclearisar.

nuclearisar (-izar) vt. 1. Remplaçar de foants d'energias tradicionals per l'energia nucleària. 2. Dotar (un país) d'armas nucleari.

nucleasa n.f. (bioquim.) Enzima que catalisa la scission dei acides nucleïcs.

nucleat, ada adj. (biol.) Si di d'una cellula qu'a un nucleu ò mai d'un nucleu.

nucleïc, a adj. *Acides nucleïcs:* Acides fosforats que còmpton demièg lu constituents fundamentals dau nucleu de la cellula e fórmon lu supoarts dau messatge ereditari (Son partatjats en doi gropes: lu *acides ribonucleïcs* e lu *acides desoxiribonucleïcs*).

nucleocitoplasmic, a adj. Que pertòca lo nucleu e lo citoplasma de la cellula.

nucleïde n.m. Nuclide.

nucleofil(e), a adj. Si di d'una molecula ò d'un ion qu'a una configuracion electronica que lu rende susceptibles de donar un pareu d'electrons e de reaccions dont intervèn.

nucleoïde n.m. Part de la cellula dont si tròva lo cromosòma bacterian.

nucleòl n.m. Còrs esferic foarça ric en A.R.N., situat au dedintre dau nucleu dei cellulas.

nucleolin n.m. Enclavament que si pòu constatar de vegadas dins lo nucleòl.

nucleon n.m. Particula que constitue lo nucleu d'un atòme.

nucleonic, a adj. Relatiu ai nucleons.

nucleoproteïde n.m. Nucleoproteïna.

nucleoproteïna n.f. Eteroproteïna que resulta de la combinason d'una proteïna basica m'un acide nucleïc. Sin.: **nucleoproteïde.**

nucleoside n.m. (bioquim.) Eteroside que resulta de l'union d'un pentòse m'una basa purica ò pirimidica.

nucleosintèsi n.f. (bioquim.) Formacion dei elements quimics per reaccions nucleari dins li estelas.

nucleosòma n.m. Unitat elementària de la cromatina.

nucleotide n.m. Protide que resulta de l'union d'un nucleoside m'un acide fosforic, en participant à la constitucion dei acides nucleïcs.

nucleu n.m. 1. Part centrala de quauqua ren, d'una densitat diferenta d'aquela de la massa. ◇ (fis.) Part centrala de l'àtòme, formada de protons e de neutrons, à l'entorn de la quala gravíton d'electrons e que concentra esquasi tota la massa de l'àtòme. Sin.: **nucli.** ◇ (biol.) Organit central e vital de tota cellula viventa, que contèn lu cromosòmas e au mens un nucleòl. ◇ (geofis.) Part centrala dau glòbe terrèstre. ◇ (astron.) Còrs solide que constitue la part permanenta d'una cometa; region centrala d'una galaxia, dont la densitat e la luminositat son maximalis; region centrala d'una taca solària. Sin.: **nucli.** 2. Element central que sièrve de supoart à un ensèm. ◇ (constr.) Supoart vertical d'una viseta, que poarta lu gras dau costat opauat au barri de gàbia. ◇ (electr.) Pèça magnetica à l'entorn de la quala son dispauats d'enrotlaments. ◇ (metall.) Pèça que resistisse

à la matèria en fusion, introducha dins un mòtle per obtenir de parts cavi dins la pèça colada. 3. Amolonament de particulas fini. ◇ (meteor.) *Nucleus de condensacion*: Particulas totplen fini en suspension dins l'atmosphèra e que, vist qu'an la propietat d'activar la condensacion de la vapor d'aiga, an un ròtle essencial dins lo començament dei precipitacions. 4. (neurol.) Gropament de neurònas dins lo sistema nerviós central. 5. (med.) Nom donat, de còups que li a, à de pichins molons de teissuts patològics inflamatoris (tuberculòsi, micòsi) ò tumorals (cancre). 6. (mat.) Dins l'aplicacion lineària d'un spaci vectorial E dins un spaci vectorial F, sota-espaci de E format dei vectors que lo sieu imatge dins F es lo vector nul. 7. (quim.) Cadena ciclica de compausats organics. Sin.: **cicle**. 8. Pichin grope de personas à l'origina d'un grope mai desvolopat ò que n'en constitueisse l'element essencial. ◇ *Nucleu dur*: Element essencial, central de quauqua ren; part mai determinada d'un grope; pichin grope d'accionari que detènon lo poder dins una societat. ◇ Pichin grope qu'agisse dins un mitan ostile ò dominant: *Nucleu de resistença*.

nucleus n.m. 1. (preïst.) Blòc de ròca dura que n'en son estats extrachs d'esclats ò de lamas per faire d'aisinas. 2. (anat.) *Nucleus pulporus*: Part centrala dei discs intervertebrals, gelatinoa ma fèrma.

nucli n.m. Còrs central d'unu còrs: *Nucli d'atòme, de cometa*. Sin.: **nucleu**.

nuclide n.m. (fis.) Nucleu atomic caracterisat per lo sieu nombre de protons e per lo sieu nombre de neutrons. Var.: **nucleïde**.

nuchada n.f. Nuechada.

nuchenc, a adj. Nuechenc.

nud n.m. 1. Representacion en pintura ò en esculptura dau còrs uman totalament ò largament desvestit. 2. *Metre à nud*: Descurbar; desvelar. Var.: **nut**.

nud, a adj. ['nyt], ['nyda] 1. Que non es vestit: *Si banhar tot nud*. ◇ Sensa accessòris: *Si batre à mans nudi*, sensa armas. ◇ *À l'uèlh nud*: Sensa l'ajuda d'un instrument d'optica. 2. Sensa vegetacion: *Un paisatge nud*. 3. Sensa ornament: *Una paret nuda*. ◇ *La veritat tota nuda*: La veritat completa, vertadièra, sensa minga artifici. 4. Que non es envolopat, protegit: *Un fièu electric nud*. ◇ *Espada nuda*: Sortida dau sieu estug. Var.: **nut**.

nudament adv. (lit.) Sensa artifici; simplement.

nuda-proprietat n.f. (dr.) Drech de proprietat qu'autreja au sieu titulari unicament lo drech de dispauar d'un ben, ma non de n'usar ni d'en traire lu fruchs.

nudisme n.m. Fach de viure foara dins un estat de nuditat completa. Sin.: **naturisme**.

nudista n. e adj. Relatiu au nudisme; que practica lo nudisme. Sin.: **naturista**.

nuditat n.f. 1. Estat d'un persona, d'una part dau còrs nuda. 2. Estat de cen que ren garnisse, qu'es sensa ornament: *La nuditat d'un barri*. 3. Simplicitat, absença d'artifici: *La nuditat d'un estile*. 4. En pintura e en esculptura, còrs representat nud.

nud-proprietari, ària n. (dr.) Persona qu'a un ben en nuda-proprietat.

nuèch n.f. 1. Durada compresa entre lo calabrun e l'auba. ◇ *De nuèch*: Pendent la nuèch. ◇ *Nuèch e jorn*: Sensa relambi, tot lo temps. ◇ *Nuèch blava*: Nuèch marcada per una seria d'actes terroristas ò criminals coordenats. ◇ *Entre nuèch e jorn*: Entrebrun. Sin.: **tenebras, escur, ombras, escurcina, fosc**. 2. Escuritad que règna d'aqueu temps: *Fa nuèch*. ◇ *La nuèch dei temps*: Lu temps mai alunhats de l'istòria. 3. Prètz pagat per una nuèch passada dins una ostalaria. Sin.: **nuechada**.

nuechada n.f. Durada de sojorn dins una ostalaria, generalament comptada de miègjorn fins à l'endeman à miègjorn. Var.: **nuchada**.

nuechejar vi. Trabalhar de nuèch.

nuechenc, a adj. De la nuèch. Sin.: **nocturne**. Var.: **nuchenc**.

nuèchola n.f. Auceu de nuèch rapaç, dei seuvas d'Eurasia. Sin.: **ganaveu**.

nuèia n.f. Enuèi, auvari. Sin.: **fasti, tèdi, embestiment, lagui**.

nuïser vi. (à) Èstre nociu (per). Var.: **nóser**.

nuisible, a adj. Nociu. ◆ n.m. Animal parasite ò destructor. Var.: **nosible**. Sin.: **maufasent**.

nul, nulla adj. 1. Qu'es sensa existènça, que si pòu reduire à ren; que rèsta sensa resultat: *Diferença nulla, eleccion nulla*. 2. Sensa minga valor: *Un trabalh nul*. 3. (mat.) Qu'a zèro per valor, per mesura: *Angle nul*. ◆ adj. e n. Que non a minga intelligença, minga competènça, en parlant de quauqu'un: *Es un gròs nul*. ◇ *Èstre nul en quauqua ren*: Totalament ignorant. Sin.: **inapte, ineficaç**.

nul pron. indef. Degun.

nullament adv. De degun biais, pas dau tot.

nullificacion n.f.; Procediment que permetia a un Estat estatsunian, de suspendre sus lo sieu territòri, l'execucion d'una lei federala.

nullipara adj. e n.f. 1. (med.) Si di d'una frema qu'a jamai augut d'enfant. 2. Si di d'una femèla de mamifèr denant de la sieu promiera gestacion.

nullitat n.f. 1. Mancança totala de gaubi, de valor. Sin.: **inutilitat, invalidacion, improductivitat, incapacitat, incompetènça**. 2. Persona sensa competènça. Sin.: **incapable, incompetent, maseta, boan per ren**. 3. (dr.) Ineficacitat d'un acte juridic, que resulta de l'absença d'una dei condicions de fond ò de forma necessari per la sieu validacion.

numerable, a adj. Que pòu èstre numerat.

numeracion n.f. 1. Accion de comptar, de denombrar. 2. Biais d'escriure lu nombres (*numeracion esricha*) e de lu enonciar (*numeracion parlada*). ◇ *Numeracion binària*: Numeracion de basa 2, li solet chifras estent 0 ò 1. 3. (med.) *Numeracion globulària*: Denombrament dei globules roges e dei globules blancs dau sang (reportat generalament à 1 mm³).

numerador n.m. (mat.) Nombre plaçat en dessobre de la barra de fraccion. Var.: **numerator**. Sin.: **nombrador, nominador**.

numeral, a adj. e n.m. 1. Si di d'un tèrme qu'exprimisse una idea de nombre (*adjectiu numeral cardinal*) ò d'òrdre (*adjectiu numeral ordinal*). 2. Si di dei simbòles (letras, chifras, etc.) que sièrvon à representar lu nombres dins un sistema de numerotacion. Var.: **numerau**.

numerar vt. (*numèri*) Comptar.

numerari n.m. Tota moneda en espècias qu'a un cors legal: *Pagar en numerari pusleu qu'en chèc*. ◆ adj. Si di de la valor legala dei espècias monedadi.

numeratiu, iva adj. Que sièrve a comptar.

numerator n.m. (mat.) Tèrme d'una fraccion plaçat en dessobre de la barra horizontala e qu'indica de quant de parts de l'unitat si compaua aquesta fraccion. Var.: **numerador**.

numeric, a adj. 1. Que pertòca lu nombres; que si fa m'ai nombres, qu'es representat per de nombres. 2. Que si tradue en nombre, en quantitat: *Superioritat numerica*. 3. *Disc numeric*: Disc audionumeric. 4. (inform. e telecom.) Si di de la representacion d'informacions ò de grandors fisiqui au mejan de caractèrs, coma de chifras, ò au mejan de signals. Sin.: **digital**. ◇ Si di dei sistemas, dispositius ò procediments qu'emplégon aqueu mòde de representacion, per op. à *analogic*. Sin.: **digital**.

numericament adv. Dau ponch de vista dau nombre.

numeration (-izacion) n.f. (inform.) Accion de numerisar. Sin.: **digitalizacion**.

numerationador (-izador) n.m. Escàner.

numerationar (-izar) vt. (inform.) Exprimir sota forma numerica (una informacion analogica). Sin.: **digitalisar**. ◇ (espec.) Transformar en fichier numeric un document escrich, musical, etc.

numèro n.m. 1. Chifra, nombre qu'indica la plaça d'una caua dins una seria. 2. Part d'un obratge periodic. ◇ (fig.) *La seguida au numèro venent*: Cen que demòra de faire es remandat à mai tardi. 3. Bilhet que poarta una chifra e que dona lo drech de participar au tiratge d'una lotaria. ◇ (fig.) *Tirar lo boan numèro*: Beneficiar d'un concors de circonstanças particulierament urós; aver d'astre. Sin.: **tirar lo boan sòrt**. 4. Cadun dei espectacles d'un cirque, d'un music-hall, etc. ◇ (fam.) *Faire lo sieu numèro*: Si faire remarcar, si donar en spectacle. Sin.: **faire la pantomina**. 5. (fam.) Personatge singulier: *Un dròlle de numèro*. (pop.) **lama, fenomène**. 6. (mar.) *Numèro d'una nau*: Nom d'una nau, senhalat au mejan dei bandieras dau Còdi internacional.

numerotacion n.f. Accion, biais de numerotar. Var.: **numerotatge**.

numerotaire n.m. Aparelh per numerotar.

numerotar vt. (*numeròti*) Marcar d'un numèro d'òrdre, d'un numèro d'identificacion. ◆ vi. Compauar un numèro de telefòne.

numerotatge n.m. Accion, biais de numerotar. Sin.: **numerotacion**.

numerus clausus n.m. (latin) Nombre definit que limita la quantitat de personas admessi à una foncion, à un grade, etc., conformament à una reglamentacion precedentament establida.

numida adj. e n. De la Numídia.

numidic n.m. Nom donat au libic dei inscripcions descubèrti en lo ròdol de Cartage.

numismat, a n. Persona que conoisce li monedas e li medalhas; persona que li collecciona.

numismatic, a adj. Relatiu ai monedas e ai medalhas.

numismatica n.f. Estudi dei monedas, medalhas, jetons, etc.

nummulari, ària adj. Que pertòca de fossiles en forma de pèça de moneda.

nummulita n.f. Protozoari fossile dau començament dau terciari, que lo sieu tèt calcari de forma lenticularia, que podia faire fins à 8 cm de diamètre, servia probablament de flotaire.

nummulitic, a adj. e n. (geol.) Paleogène. ◆ adj. Que contèn de nummulitas.

nunatac n.m. En li encontradas d'islandsís, ponchas roccasoi que domínon li glaças.

nunchaku n.m. Flageu d'armas d'origina japonesa.

nundinas n.f. pl. (Antiqu. rom.) Jorn de mercat que tombava cada noven jorn.

nuoc-mâm n.m. (mòt vietnamian) Condiment vietnamian, obtengut per maceracion de peis dins una saumura.

nupcial, a adj. 1. Relatiu à la ceremònia dau maridatge, au jorn dau maridatge. 2. Que pertòca l'union entre lu espós: *L'aneu nupcial*. Var.: **nupciau**. Sin.: **novial**.

nupcialament adv. Segond lo rite nupcial. Sin.: **novialament**.

nupcialitat n.f. Rapoart dau nombre de maridatges d'una annada à l'efectiu mejan de la populacion. Sin.: **taus de nupcialitat**. Sin.: **novialitat**.

nupciau, ala adj. Nupcial. Sin.: **noviau**.

nuraghe n.m. (mòt sarde) En Sardenha, torre en còne troncat, datant de l'atge dau bronze, que servia mai que segur de luèc d'observacion e de comunicacion, e finda de sosta e de fortaleza.

nuragic, a adj. Relatiu à la civilizacion qu'edifiquèt lu *nuraghes*.

nursery n.f. (angl.) 1. (anc.) Pèça reservada ai enfants dins una maion. 2. Sala reservada ai noveus-naissuts dins una maternitat, un espitau. Sin.: **noirissaria, gardaria**. 3. Local dins d'unu luècs publicas dont si poàdon cambiar lu peaç dei enfants, faire escaufar lo sieu manjar. 4. Luèc d'alevatge de peis, de crustaceus.

nuscle n.m. (anat.) Muscle.

nut, nuda adj. Nud.

nutacion n.f. 1. (mecan. fis.) Pichin movement periodic qu'efectua l'axe de rotacion d'un còrs animat d'un movement de tipe giroscopic, à l'entorn de la posicion mejana d'aquel axe. ◇ (espec.) Pichin movement periodic que subisse l'axe de rotacion de la Tèrra à l'entorn de la sieu posicion mejana. 2. (biol.) Movement elicoïdal executat per l'extremitat d'un pen, d'una raïç, d'una fuèlha, au cors de la creissença.

nutricion n.f. Ensèm dei foncions digestiva, respiratòria, circulatòria, excretòria e endocriniana que

---

perméton l'apoart ai cellulas dei elements qu'assegúron la sieu creissença, lo manteniment dei sieu formas, lo sieu foncionament e l'eliminacion dei sieus degalhs.

nutricional, a adj. Relatiu à la nutricion, ai regimes alimentaris. Var.: **nutricionau**.

nutricionau, ala adj. Nutricional.

nutricionista n. Mètge especialista de nutricion e dei sieus trebolicis.

nutriment n.m. (biol.) Espècia quimica emplegabla coma es dins l'alimentacion dei cellulas viventi (carbòni, azòte, etc.), assimilable sensa digestion prealabla (glucòsa, acides aminats, etc.).

nutritiu, iva adj. 1. Que noirisce: *Substança nutritiva*. 2. Que contèn en abondança d'elements qu'an la proprietat de noirir; 3. Relatiu à la nutricion: *Valor nutritiva d'un aliment*.

nylon n.m. (nom depauat) 1. Matèria que si pòu motlar, à basa de resina poliamida. 2. Fibra, teissut que s'obtenon à partir d'aquesta fibra. Var.: **nilon**.